

**วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับ พิเศษ (กรกฎาคม - ธันวาคม 2567)**

**POLITICAL SCIENCE AND
PUBLIC ADMINISTRATION JOURNAL
UBON RATCHATHANI UNIVERSITY**

VOL.1 / 2567

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Political Science and Public Administration Journal

Ubon Ratchathani University

ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ (กรกฎาคม - ธันวาคม 2567)

ISSN XXXXX

เจ้าของ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ

รศ.ดร.ชุตินันท์ ประสิทธิ์ภูริปรีชา อธิการบดี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
อ.ดร.ศิริพร จันทนสกุลวงศ์ คณบดีคณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.สมเกียรติ วันทะนะ นักวิชาการอิสระ
ศ.ดร.ชเนศวร์ เจริญเมือง นักวิชาการอิสระ
ศ.ดร.จรัส สุวรรณมาลา นักวิชาการอิสระ
ศ.ดร.ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
รศ.ดร.ไชยันต์ รัชชกุล นักวิชาการอิสระ
รศ.วันชัย มีชาติ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ.ดร.กาญจนา แก้วเทพ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ.ดร.วัชรพล พุทธิรักษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
รศ.ดร.ษัษฐรัมย์ ธรรมบุษดี สหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ii วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

รศ.ดร.บุษอวี ยี่มะ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

ผศ.ดร.ปิยณัฐ สร้อยคำ

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ผศ.ดร.เอกราช บุญเรือง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

อ.ดร.ปิยะมาศ ทัทมงคล

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

อ.ดร.ชนะบุรณ อินทรพันธุ์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

อ.ดร.วีรชน เกษสกุล

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

อ.ดร.กิตติพงษ์ เพียรพิทักษ์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

บรรณาธิการประจำฉบับ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

อ.ดร.วีรชน เกษสกุล

อ.ดร.กิตติพงษ์ เพียรพิทักษ์

บรรณาธิการบริหาร

ผศ.ดร.อรุณี สันจิวณิชย์

รองคณบดีฝ่ายวิจัยและองค์การสัมพันธ์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

พิสูจน์อักษร

English Editor

นายกิตติภาพ แก้วสุวรรณ

ผศ.ดร.ปิยณัฐ สร้อยคำ

ออกแบบปก

ออกแบบรูปเล่ม

อ.ดร.วีรชน เกษสกุล

นายวรพล โชติจิรเดชากุล

กำหนดออก ปีละ 2 ฉบับ

(มกราคม-มิถุนายน) (กรกฎาคม-ธันวาคม)

ที่อยู่กองบรรณาธิการ

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

85 ถนนสถลมารค ตำบลเมืองศรีโค ตำบลธาตุ อำเภอวารินชำราบ

จังหวัดอุบลราชธานี 34190 E-mail: polsciubujournal@hotmail.com

Website : https://so19.tci-thaijo.org/index.php/polsci_ubu

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความประจำฉบับ

1. รศ.ดร.วัชรพล พุทธิรักษา	มหาวิทยาลัยนเรศวร
2. ผศ.ดร.ชฎานันท์ต ศุภขลาศัย	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
3. ผศ.ดร.เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
4. ผศ.ดร.กานต์ บุญยะกาญจน	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
5. ผศ.ดร.จันทรา ธนวัฒนาวงศ์	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
6. ผศ.ดร.ปิยนัฐ สร้อยคำ	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
7. ผศ.ดร.โอฬาร อ่องพะ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
8. ผศ.บุญทิวา พ่วงกลัด	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
9. ผศ.ปฐวี โชติอนันต์	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
10. ผศ.กิตติชัย ชันทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
11. อ.ดร.ธนเชษฐ วิสัยจร	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
12. อ.ดร. ศิริโสภา สันติทฤษฎีกร	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
13. อ.ดร.ประเทือง ม่วงอ่อน	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
14. อ.ดร.เพียงกมล มานะรัตน์	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
15. อ.ดร.วัชรวุฒิ ชื่อสัตย์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
16. อ.ดร.วีรชน เกษสกุล	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
17. อ.ภัคคนันต์ เลื่องปัญญาวงศ์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง

iv วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

หมายเหตุ

บทความที่ตีพิมพ์ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ทักษะและข้อคิดเห็นจากบทความในวารสารเป็นของผู้เขียน ไม่ถือเป็นความรับผิดชอบของคณะผู้จัดทำและคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี การนำบทความในวารสารไปตีพิมพ์ซ้ำต้องได้รับอนุญาตจาก กองบรรณาธิการ

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

วัตถุประสงค์และเป้าหมาย

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นวารสารวิชาการด้าน สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ที่มีกำหนดในการเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ที่ครอบคลุมมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการเมือง ความมั่นคง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ธุรกิจ ปรัชญา สังคม กฎหมาย อัตลักษณ์ด้าน ศาสนา ชาติพันธุ์ การสื่อสาร ภาษา ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วรรณกรรม ชุมชนท้องถิ่น สิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการ และธรรมาภิบาล เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อที่จะเป็นการเสริมสร้างและมุ่งมั่นไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ

คณะบรรณาธิการตระหนักดีว่าการทำงานวารสารทางวิชาการนั้นเป็นงานท้าทายที่ต้องอาศัยความวิริยะอุตสาหะ อีกทั้งต้องการเป็นเวทีทางความคิดที่ได้รับความร่วมมือร่วมใจจากนักวิชาการจากหลายสถาบัน เพื่อที่จะช่วยกันผลิตผลงานตลอดจนการให้คำแนะนำเสริมสร้างให้ได้ผลงานทางวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับในวงวิชาการ อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการสร้างสถานะองค์ความรู้ด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ตลอดจนองค์ความรู้ทางด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้อง

ดังนั้นบทความต่าง ๆ ที่ตีพิมพ์ในวารสารคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จะประกอบด้วยการเผยแพร่งานวิจัย งานค้นคว้าในหลายแง่มุมและระดับของแนวการวิเคราะห์ จากนักศึกษาระดับทุกระดับ คณาจารย์ นักวิชาการจากต่างสถาบันทั้งในและนอกมหาวิทยาลัยรวมทั้งจากต่างประเทศด้วย ในภาษาไทย ทั้งนี้ก็

vi วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

เพื่อที่จะให้เกิดความหลากหลาย และรองรับกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้น
อย่างรวดเร็ว

Political Science and Public Administration Journal
Ubon Ratchathani University

Purpose and objective

The Political Science and Public Administration Journal Ubon Ratchathani University is an academic journal in the fields of social sciences and humanities, published biannually. Its objectives are to disseminate knowledge on political science and public administration, encompassing various dimensions such as politics, security, international relations, economic cooperation, business, philosophy, society, law, religious and ethnic identities, communication, languages, history, culture, literature, local communities, environment, management, and governance. The aim is to foster and strive for academic excellence.

The editorial board is well aware that working on an academic journal is a challenging task requiring dedication and perseverance. It also aims to serve as a platform for intellectual cooperation among scholars from various institutions, helping each other produce work that, once published in the journal, is recognized for its quality in the academic community, significantly benefiting the status of knowledge in political science, public administration, and related areas of humanities and social sciences.

Therefore, the articles published in The Political Science and Public Administration Journal include research and studies from various

viii วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

perspectives and analytical levels, from students of all levels, faculty members, and scholars from both domestic and international institutions, in Thai. This diversity aims to accommodate the rapid social changes occurring.

บทบรรณาธิการ

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ฉบับนี้เป็นวารสารวิชาการฉบับแรกของคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จัดทำขึ้นด้วยการสนับสนุนจากผู้บริหารมหาวิทยาลัยและผู้บริหารคณะรัฐศาสตร์ เพื่อตอบรับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจที่ซับซ้อน โดยมีเป้าหมายในการเผยแพร่ผลงานวิจัย บทความวิชาการ ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้ และพัฒนาองค์ความรู้ในสาขารัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง

วารสารฉบับปฐมฤกษ์นี้ได้รับรวบรวมบทความวิชาการที่ครอบคลุมประเด็นร่วมสมัยและหลากหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการสำรวจรากฐานทางปรัชญา เช่น การศึกษาปรัชญาปฏิฐานนิยมในรัฐศาสตร์ หรือการวิพากษ์แนวคิดทางเศรษฐกิจและการเมือง เช่น การศึกษาของ Werner Bonefeld ที่วิเคราะห์ Ordoliberalism และ Authoritarian Liberalism นอกจากนี้ ยังมีบทความที่เชื่อมโยงกับพลวัตทางการเมืองไทย อาทิ การวิเคราะห์การคลาญตัวลงของความผูกพันต่อพรรคประชาธิปไตยในพื้นที่ภาคใต้ นอกจากนี้วารสารฉบับนี้ยังได้นำเสนอประเด็นทางสังคมและวัฒนธรรม โดยได้นำเสนอบทความเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย และบทวิเคราะห์มรดกทางความคิดของ Mary Wollstonecraft ที่สะท้อนบทบาทของการศึกษาในการต่อสู้เพื่อความเท่าเทียมทางเพศในบริบทปัจจุบัน

ในฐานะกองบรรณาธิการเรามีความเชื่อมั่นว่าวารสารฉบับนี้จะมีส่วนสำคัญในการพัฒนาความรู้ทางวิชาการ รวมถึงสร้างพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่ช่วยขับเคลื่อนการศึกษาและการวิจัยในด้านรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ

x วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

ในนามของกองบรรณาธิการ ข้าพเจ้าขอแสดงความขอบคุณต่อผู้เขียนบทความทุกท่าน รวมถึงผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตวารสารฉบับนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จะเป็นแหล่งข้อมูลที่มีคุณค่าและสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้สนใจในศาสตร์ดังกล่าวต่อไป

ด้วยความนับถือ
ดร.วีรชน เกษสกุล
บรรณาธิการประจำฉบับ

Editorial

This edition of the Political Science and Public Administration Journal, Ubon Ratchathani University, marks the inaugural issue by the Faculty of Political Science at Ubon Ratchathani University. Supported by the university's executive team and the faculty's administration, it acknowledges the continuous and complex changes in social, political, and economic contexts. Within the realms of political science and public administration studies—essential for explaining and enhancing understanding of these phenomena—the journal aims to promote the dissemination of research and academic articles, support knowledge exchange in related fields, and serve as a vital resource for advancing knowledge in political science, public administration, and associated disciplines.

This first issue features a collection of academic articles that address contemporary and multifaceted issues. These include explorations of philosophical foundations, such as the study of positivism in political science, and critiques of political and economic ideologies, such as Werner Bonefeld's analysis of Ordoliberalism and Authoritarian Liberalism. It also includes articles on the dynamics of Thai politics, such as an analysis of the decline of party loyalty toward the Democrat Party in Southern Thailand, and delves into social and cultural dimensions, presenting articles on the movement for the rights of individuals with

xii วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

diverse sexual orientations in Thailand and an analysis of Mary Wollstonecraft's intellectual legacy, reflecting the role of education in the fight for gender equality in contemporary contexts.

As the editorial team, we are confident that this journal will significantly contribute to the development of academic knowledge and provide a platform for knowledge exchange that drives the study and research of political science and public administration at local, national, and international levels.

On behalf of the editorial team, I would like to express my gratitude to all contributing authors and everyone involved in producing this journal. I sincerely hope that the Political Science and Public Administration Journal, Ubon Ratchathani University, will serve as a valuable resource and an inspiration for those interested in these disciplines.

With respect,
Dr. Weerachon Gedsagul
Editor

สารบัญ

	หน้า
Werner Bonefeld's Critique of Ordoliberalism and Authoritarian Liberalism	1
เสียงมีไว้ขาย?: บทวิเคราะห์วาทกรรมเกี่ยวกับการขายเสียง ในประเทศไทยด้วยแนวคิดทฤษฎีสัญญาประชาคม	24
ปรัชญาปฏิฐานนิยมในการศึกษาทางรัฐศาสตร์: พัฒนาการและข้อจำกัดทางญาณวิทยา	52
การศึกษาไม่ใช่คำตอบสุดท้าย: มรดกทางความคิดของวอลสไตน์คราฟต์ กับการต่อสู้ของผู้หญิงร่วมสมัย	77
ฐานคิดในการเคลื่อนไหวและข้อจำกัดเกี่ยวกับสิทธิในการสมรส และสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย	96
การคลายตัวลงของความผูกพันพรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ภาคใต้ของไทย	155
ข้อตกลงเบื้องต้น	193

xiv วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

Contents

	Page
Werner Bonefeld's Critique of Ordoliberalism and Authoritarian Liberalism	1
Voting Rights for Sell?: A Social Contract Analysis into Thailand's Vote-selling Discourse	24
Positivism philosophy in political science: evolution and epistemic constraints	52
Beyond Education: Wollstonecraft's Legacy and the Modern Women's Fight for Equality	77
The Rationale Behind the Movement and Limitations of the Rights to Marriage and Gender Identity of LGBTQ Individuals in Thai Society	96
The loosening of Democrat Party Identification in the southern region of Thailand	155
Preliminary Agreement	193

Werner Bonefeld* 's Critique of Ordoliberalism and Authoritarian Liberalism**

Watcharabon Buddharaksa***

---

* Werner Bonefeld holds the title of Emeritus Professor in the Department of Politics at the University of York, UK, and serves as Adjunct Professor at the Postgraduate School ZRC SAZU in Ljubljana, Slovenia. His scholarly work encompasses the evolution of the British state in the late 20th century, Europe's monetary union, Ordoliberalism, and Marx's critique of political economy. As an influential critical theorist, Bonefeld has contributed to 'Open Marxism' by providing a thorough critique of capitalist social structures while addressing lived experience and class conflict. His latest publication is *A Critical Theory of Economic Compulsion: Wealth, Suffering, Negation* (2023).

** This article builds on the research project titled "Werner Bonefeld: Open Marxism and the Critique of Political Economy," funded by Naresuan University.

*** Associate Professor in the Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Naresuan University. Watcharabon Buddharaksa successfully completed his doctoral thesis under the esteemed guidance of Werner Bonefeld from 2010 to 2014. The two scholars have maintained a continuous and productive correspondence, and Buddharaksa has undertaken the translation of Bonefeld's influential text, *The Strong State and the Free Economy*, into the Thai language. The Thai version is anticipated to be

2 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

Abstract

This paper examines Werner Bonefeld's critique of Ordoliberalism, focusing on the tensions between its advocacy for economic freedom and its dependence on authoritarian state mechanisms. Bonefeld argues that Ordoliberalism, a form of neoliberal governance originating in Germany, promotes a governance model that prioritizes market stability over democratic agency. By examining Ordoliberalism through the lens of "authoritarian liberalism," this paper analyses how the Ordoliberal state justifies repressive measures to enforce economic order. This critique gains relevance in contemporary contexts, such as European austerity policies, where Ordoliberal principles often lead to restrictions on political freedoms. Through a discussion of Bonefeld's arguments and the broader implications of authoritarian liberalism in neoliberal governance, the paper illuminates fundamental contradictions within Ordoliberalism and explores their impact on political economy today.

Keywords: Ordoliberalism, Authoritarian Liberalism,
Neoliberal Governance, Werner Bonefeld, Political Economy

---

formally unveiled in 2025, representing a noteworthy advancement in the effort to render Bonefeld's critical perspectives comprehensible to a wider audience within Thailand. Contact: watcharabonb@nu.ac.th

I. Introduction

The purpose of this paper is to examine Werner Bonefeld's critique of Ordoliberalism¹, specifically his argument that the economic

---

¹ Ordoliberalism's significance lies in its intricate balance between market freedom and state intervention, making it a critical lens for analyzing contemporary political economy. Originating from the Freiburg School in Germany, Ordoliberalism advocates for a "strong state" to construct and maintain a competitive market framework, ensuring economic order while mitigating monopolistic practices. This approach offers valuable insights into global economic governance, particularly in contexts where state mechanisms are deployed to stabilize markets amidst crises, such as the European debt crisis and its associated austerity policies. The dual focus on market efficiency and authoritarian state practices, as highlighted in Werner Bonefeld's critique, resonates with ongoing tensions between neoliberal economic frameworks and democratic governance.

In the Thai context, the relevance of Ordoliberalism is underscored by the nation's struggle to balance economic modernization with social equity. Thailand's political economy, characterized by centralized state control and developmentalism, can benefit from the Ordoliberal critique of how states enforce economic stability at the expense of political agency. For instance, Thailand's response to economic crises often involves state-led stabilization measures that echo Ordoliberal principles, such as regulatory frameworks to safeguard market competition while sidelining democratic deliberation. Despite its

4 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

philosophy's reliance on authoritarian measures is an inherent contradiction within its liberal ideals. Bonefeld argues that Ordoliberalism, a German-originated neoliberal governance model, promotes a restrictive state apparatus enforcing market principles, often at the cost of democratic freedoms. (Bonefeld, 2017). This analysis will highlight how Bonefeld interprets Ordoliberalism as a case of "authoritarian liberalism," where the state's role in preserving market stability overrides its commitment to democratic principles and individual freedoms.

Ordoliberalism was developed as a response to the socio-economic crises of the early 20th century and the perceived failures of laissez-faire capitalism. Key theorists, including Walter Eucken and Franz Böhm, advocated for a "strong state" to safeguard economic competition and prevent monopolistic practices, which they saw as threats to individual freedom (Bonefeld, 2012). Unlike classical liberalism, which emphasizes minimal state intervention, Ordoliberalism holds that

---

limited scholarly engagement in Thailand, Ordoliberalism offers a theoretical foundation for examining the country's economic governance, particularly in areas such as competition policy, fiscal discipline, and the interplay between market forces and authoritarian tendencies. Engaging with Ordoliberalism could enrich Thai political economy studies, fostering a deeper understanding of how global neoliberal paradigms interact with local governance structures.

the state must actively maintain an orderly market structure. This model underpinned Germany's post-World War II social market economy, designed to balance economic freedom with social stability (Foucault, 2008).

However, Bonefeld argues that Ordoliberalism's reliance on state intervention to enforce market conditions reveals a fundamental paradox. According to him, the Ordoliberal state not only regulates the economy but also imposes constraints on social and political life, leading to authoritarian policies under the guise of maintaining order (Bonefeld, 2019). He suggests that Ordoliberalism's commitment to economic freedom ultimately necessitates repressive state practices, as the state acts to mitigate the social disruptions caused by market forces. In this sense, Bonefeld sees Ordoliberalism as a model of "authoritarian liberalism," wherein the priority given to economic stability comes at the expense of democratic agency (Bonefeld, 2017; Bonefeld, 2019).

This paper will explore Bonefeld's critique in light of contemporary governance issues, particularly the increasing prevalence of austerity policies within the European Union, which are often justified as necessary to sustain economic order (Müller, 2014). By assessing the authoritarian tendencies within Ordoliberalism, as interpreted by Bonefeld, this paper aims to shed light on broader questions about the compatibility of neoliberal economic governance with democratic values

(Dardot & Laval, 2014). The relevance of Bonefeld's critique is underscored by ongoing debates on the role of the state in regulating market economies, especially amid recent global shifts toward more authoritarian governance models.

II. Literature Review

Overview of Ordoliberalism

Ordoliberalism emerged as a distinct economic and political philosophy in Germany during the interwar period, primarily through the work of economists and legal scholars associated with the Freiburg School, including Walter Eucken and Franz Böhm. Eucken argued that an economic system based purely on laissez-faire principles leads to monopolistic behaviors, which ultimately undermines both market and individual freedoms. Instead, Ordoliberal thinkers proposed that the state should actively create and uphold a regulatory framework to preserve competition and ensure market order. This concept of a “strong state” aligned with their view that a purely self-regulating market is neither feasible nor conducive to societal stability (Bonefeld, 2012; Ptak, 2009).

The Ordoliberal approach strongly influenced Germany's post-World War II social market economy, which sought to combine economic freedom with social welfare. This model, grounded in Ordoliberal principles, aimed to foster a competitive economy while maintaining a

strong regulatory role for the state, ensuring that social welfare provisions and protections against economic monopolies remained intact (Foucault, 2008). Foucault (2008) notes that Ordoliberalism's emphasis on creating a framework within which competition could thrive reflects a fundamental shift in the liberal paradigm, prioritizing regulation as a necessary support for free market mechanisms. This regulatory approach differentiated Ordoliberalism from other forms of neoliberalism, such as those prevalent in the Anglo-American context, which placed a stronger emphasis on market deregulation and minimal state intervention (Görge, 2020).

Authoritarian Liberalism

The concept of authoritarian liberalism, first coined by political theorist Carl Schmitt, addresses the paradoxical combination of authoritarian governance and liberal economic principles. Schmitt argued that the liberal state, in its efforts to preserve market freedom, often resorts to coercive measures that undermine democratic freedoms and reinforce authoritarian governance (Schmitt, 1932/1996). This form of governance relies on the state's authority to impose economic discipline, which, in Schmitt's view, is necessary to manage the social instability that unregulated markets can produce. Schmitt's work has since informed critiques of neoliberal governance, especially where liberal

economic policies are enforced through undemocratic means (Biebricher, 2019).

In modern political economy, authoritarian liberalism is increasingly linked to the austerity policies enforced by the European Union, especially as a reaction to economic crises. Müller (2014) argues that the EU's austerity policies reflect authoritarian tendencies within liberal frameworks, where economic imperatives override democratic choice. These measures are often justified as necessary to protect market stability, even as they impose significant social costs and erode democratic agency. Scholars such as Dardot and Laval (2014) have expanded on this theme, arguing that neoliberalism's emphasis on market freedom inherently fosters authoritarian practices by limiting the space for political contestation and restricting social autonomy.

Werner Bonefeld's Position

Werner Bonefeld's critique of Ordoliberalism builds on Schmitt's concept of authoritarian liberalism but extends it by exploring the contradictions within neoliberal thought itself. Bonefeld (2017) argues that Ordoliberalism's commitment to market freedom paradoxically requires authoritarian control to manage the disruptive social effects of capitalism. According to Bonefeld, Ordoliberalism is not merely a form of economic governance but a political project aimed at enforcing a specific

socio-economic order. This order, he contends, requires the state to regulate both economic and social life, creating a governance model where the preservation of market structures necessitates coercive state practices (Bonefeld, 2019).

Bonefeld's analysis highlights the tension within Ordoliberalism between its liberal ideals and its authoritarian tendencies. He argues that Ordoliberalism's focus on maintaining market stability ultimately prioritizes economic imperatives over democratic values, thereby institutionalizing a form of governance that limits political freedoms in favour of economic order. This, according to Bonefeld (2019), reveals a fundamental contradiction within Ordoliberalism: its commitment to market freedom demands that the state assume an authoritarian role, creating a model of governance that is inherently repressive. Bonefeld's critique thus situates Ordoliberalism within the broader framework of neoliberalism, where the state's regulatory power is directed not toward expanding democratic choice but rather toward sustaining the market as a socio-political ideal (Bonefeld, 2017).

In summary, Bonefeld's critique of Ordoliberalism draws attention to the authoritarian dimensions embedded within its liberal economic framework. By examining the underlying tensions between economic freedom and authoritarian governance in Ordoliberal thought,

this paper aims to illuminate the broader implications of Bonefeld's analysis for contemporary political economy.

III. Theoretical Framework

Ordoliberalism as a Governance Model

The Freiburg School's Ordoliberalism presents a distinct approach to the state-market relationship. Central to this theory is the belief that a competitive market economy does not emerge naturally but must be constructed and maintained through deliberate state intervention (Vanberg, 2005). Eucken's *Principles of Economic Policy* highlights that while markets should operate freely, the state must establish the legal and regulatory framework that ensures competition. Ordoliberals argue that without a "strong state" actively preventing monopolistic practices and economic concentration, individual freedom within the market is compromised (Ptak, 2009).

Unlike other neoliberal ideologies that champion minimal state intervention, Ordoliberalism advocates for a robust state that actively shapes and regulates the market environment. This framework has been widely influential, particularly in the German social market economy, where the state's regulatory role is seen as necessary to protect both economic stability and social welfare (Foucault, 2008). Foucault (2008) describes Ordoliberalism as a form of "regulated liberalism," in which

freedom in the economic domain is enabled and safeguarded by the authority of the state. However, as Bonefeld (2017) critiques, this model inherently prioritizes economic order over political agency, setting the stage for authoritarian interventions in the name of market stability.

Authoritarian Liberalism

The concept of authoritarian liberalism, originating with Carl Schmitt, offers a useful theoretical lens for analysing Ordoliberalism's authoritarian tendencies. Schmitt (1932/1996) argued that liberal democratic systems, in seeking to preserve market order, often resort to coercive state measures that curtail democratic freedoms. Authoritarian liberalism thus encapsulates the idea that a state can simultaneously endorse liberal economic policies and adopt repressive political practices. For Schmitt, this dynamic is not merely an inconsistency within liberal ideology but an inherent contradiction: the liberal state's commitment to economic freedom necessitates authoritarian practices to suppress the social disruptions that capitalist markets may produce (Schmitt, 1996).

Authoritarian liberalism provides a theoretical foundation for examining neoliberal policies that prioritize economic imperatives over democratic processes, such as the austerity measures imposed in response to the European debt crisis (Müller, 2014). Scholars like Müller

12 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

argue that these policies reflect an authoritarian turn within liberal governance, wherein the state limits democratic engagement to maintain market discipline (Dardot & Laval, 2014). Within this framework, liberal economic governance is revealed to be a project that, when threatened, will curtail democratic rights in favour of market stability.

Bonefeld's Critique of Ordoliberalism

Werner Bonefeld's critique builds upon and extends the concept of authoritarian liberalism, applying it to Ordoliberalism specifically. Bonefeld argues that the commitment to economic freedom within Ordoliberalism paradoxically requires state-imposed constraints on social and political life, thus instituting a form of governance that is both liberal in its economic outlook and authoritarian in its methods (Bonefeld, 2017). According to Bonefeld, the Ordoliberal "strong state" is not merely a regulator but a coercive force that enforces market stability by intervening in social dynamics whenever they threaten economic order.

Bonefeld (2019) further suggests that Ordoliberalism's authoritarian elements are not deviations from its liberal ideals but are embedded within its commitment to a stable market order. He argues that Ordoliberalism reveals an inherent tension within neoliberalism: the liberal state's role in upholding economic freedom necessitates

controlling social forces that could disrupt the market. This control extends beyond economic regulation, encompassing restrictions on democratic processes and political freedoms to prioritize economic stability. In this view, Bonefeld positions Ordoliberalism as a political project aimed at maintaining a socio-economic order favourable to capital, even at the cost of individual liberties and democratic practices.

This theoretical framework provides the foundation for analysing Bonefeld's critique within the context of authoritarian liberalism. By examining the intersections between economic freedom and authoritarian governance, this paper explores how Bonefeld's insights reveal fundamental contradictions within Ordoliberalism and, more broadly, within neoliberal governance itself. The analysis that follows will focus on specific aspects of Bonefeld's critique, particularly how Ordoliberal policies manifest as authoritarian practices under the guise of economic stability.

IV. Analysis

Contradictions in Ordoliberal Thought

Werner Bonefeld's critique centres on the internal contradictions within Ordoliberalism, particularly its simultaneous commitment to economic freedom and authoritarian state control. According to Bonefeld (2017), Ordoliberalism promotes a "strong state" that prioritizes

economic order over political autonomy. While Ordoliberalism purports to uphold individual freedom within the market, Bonefeld argues that its regulatory framework leads to a paradox: maintaining market order often requires suppressing the very freedoms that liberal ideology claims to protect. For instance, state interventions, such as enforcing austerity measures or limiting labour rights, are justified within Ordoliberal thought as necessary for economic stability but come at the cost of democratic choice (Bonefeld, 2019).

This contradiction, according to Bonefeld, is embedded within the Ordoliberal assumption that economic freedom is the highest priority, superseding democratic engagement. In Bonefeld's view, the Ordoliberal state does not merely protect the market from monopolistic practices; it also actively disciplines social forces that could challenge market stability. This perspective aligns with Schmitt's concept of authoritarian liberalism, suggesting that liberal governance frequently depends on authoritarian measures to uphold economic freedom (Schmitt, 1996). Bonefeld extends this idea by arguing that Ordoliberalism, in its commitment to market discipline, institutionalizes authoritarian practices, thereby revealing the inherent tensions between economic freedom and democratic governance (Bonefeld, 2017).

Ordoliberalism in Contemporary Policy

Bonefeld's critique gains further relevance when considering the application of Ordoliberal principles in contemporary economic policies, particularly within the European Union. Scholars like Müller (2014) argue that the EU's response to the European debt crisis exemplifies authoritarian liberalism, where economic imperatives are prioritized over democratic decision-making. The imposition of austerity measures, championed by Ordoliberal-inspired policymakers, illustrates how maintaining economic order often leads to restrictions on political autonomy. Bonefeld (2019) contends that such measures reflect the Ordoliberal state's tendency to override democratic processes to preserve market stability, thus embodying the authoritarian aspects of liberal governance.

One illustrative example of this dynamic is the European Central Bank's (ECB) role in enforcing fiscal discipline within member states. The ECB's interventions, which limit national sovereignty in favour of economic uniformity, reflect Ordoliberal principles of market discipline and economic order. Bonefeld argues that this enforcement of fiscal policies across the EU exemplifies how Ordoliberalism can manifest as a form of "economic authoritarianism," where democratic institutions are constrained by economic imperatives (Bonefeld, 2019; Dardot & Laval, 2014). The prioritization of fiscal austerity and market-oriented policies over social welfare considerations reveals the inherent tension between

economic freedom and democratic choice within Ordoliberal governance.

The Role of Authoritarianism in Liberalism

Bonefeld’s analysis highlights how Ordoliberalism’s authoritarian tendencies are not merely an aberration but a structural component of its governance model. According to Bonefeld (2017), the Ordoliberal state’s emphasis on economic freedom necessitates authoritarian controls to manage the social disruptions that unregulated markets can produce. He suggests that Ordoliberalism’s vision of a “free economy” is contingent upon a state apparatus capable of enforcing compliance with market principles, even at the cost of restricting political freedoms.

This reliance on authoritarian measures is, in Bonefeld’s view, indicative of a broader tendency within neoliberalism to prioritize economic stability over democratic engagement. By treating economic freedom as the ultimate end, Ordoliberalism undermines the political autonomy that liberal democracy traditionally upholds. Bonefeld (2019) argues that the Ordoliberal state, in its pursuit of market stability, institutionalizes forms of social control that are necessary to suppress opposition to market-oriented policies. This perspective underscores a key insight within Bonefeld’s critique: that Ordoliberalism’s commitment to economic order inherently conflicts with its liberal ideals, resulting in

a governance model where the state's authority supersedes democratic processes.

In summary, Bonefeld's critique of Ordoliberalism reveals the authoritarian dimensions of its governance model, highlighting how the pursuit of economic freedom paradoxically entails restrictions on political liberties. Through his analysis, Bonefeld challenges the assumption that economic and political freedoms are compatible within neoliberal governance, suggesting instead that liberal economic principles often necessitate authoritarian practices to maintain stability. This contradiction, according to Bonefeld, reflects a fundamental tension within Ordoliberalism that is emblematic of broader issues in neoliberal governance.

V. Discussion

Implications for Political Economy

Werner Bonefeld's critique of Ordoliberalism as a form of authoritarian liberalism offers significant insights into contemporary political economy, particularly regarding the tension between economic freedom and democratic governance. Bonefeld (2017) argues that Ordoliberalism's emphasis on maintaining economic order through state intervention reveals a fundamental contradiction within neoliberal thought. This analysis underscores how the neoliberal commitment to

market stability often requires authoritarian state practices, which challenges traditional liberal assumptions about the compatibility of economic and political freedoms.

Bonefeld's critique has implications for understanding current trends in governance, especially the increasing prevalence of austerity policies and fiscal constraints imposed on democratic states by transnational organizations like the European Union and the International Monetary Fund. His insights suggest that these economic policies, often justified in terms of maintaining market discipline, reflect a broader tendency within neoliberal governance to prioritize economic imperatives over political autonomy (Müller, 2014). By framing economic freedom as the highest priority, neoliberal states limit democratic choice, thereby institutionalizing authoritarian elements within liberal frameworks. This raises critical questions about the sustainability of democratic governance within neoliberal political economy, particularly as economic imperatives continue to override social welfare and public accountability (Dardot & Laval, 2014).

Limitations of Bonefeld's Critique

While Bonefeld's analysis provides a powerful critique of Ordoliberalism's authoritarian tendencies, it has certain limitations. One limitation is the broad application of his critique across various contexts

without addressing the nuances of Ordoliberalism's implementation in different political and economic environments. While Ordoliberal principles have been influential within the European Union, each member state adapts these principles to its own institutional frameworks and political traditions. For instance, Germany's social market economy, rooted in Ordoliberal thought, balances market freedoms with significant social protections, which contrasts with more stringent austerity measures seen in Southern European countries (Müller, 2014). This variability suggests that Ordoliberalism may produce different outcomes depending on national contexts, which Bonefeld's critique may not fully address.

Additionally, Bonefeld's focus on the authoritarian implications of Ordoliberalism might overlook other dimensions of neoliberal governance that do not necessarily entail coercion or suppression. For example, Dardot and Laval (2014) argue that neoliberalism also fosters forms of self-regulation and individual responsibility that align with its market-oriented logic. This aspect of neoliberal governance, which operates through subtle ideological influence rather than direct state intervention, could present an alternative form of neoliberal discipline that Bonefeld's critique does not entirely capture. As such, while Bonefeld's analysis is compelling in its exploration of authoritarian

liberalism, a more comprehensive critique might also consider neoliberalism's non-coercive strategies for maintaining economic order.

Future Directions

Bonefeld's critique of Ordoliberalism opens several avenues for future research, particularly in exploring the intersections between neoliberal governance, authoritarianism, and democratic resilience. One potential direction for research could be a comparative analysis of Ordoliberal policies across different countries, examining how diverse political systems mediate the balance between economic freedom and democratic governance. This research could offer insights into whether specific institutional arrangements are more successful in safeguarding democratic freedoms while enforcing market-focused policies.

Another area for exploration is the impact of Ordoliberal and neoliberal principles on social movements and resistance. Bonefeld's critique suggests that authoritarian liberalism suppresses political agency, but further research could examine how various social groups and movements challenge or adapt to these economic constraints. For instance, studies on the response of labour unions, environmental groups, and other social organizations to neoliberal austerity policies could shed light on how civil society negotiates its role within an authoritarian liberal framework.

Finally, future research could delve into the ideological dimensions of neoliberal governance, exploring how neoliberal values shape individual and collective identities. While Bonefeld focuses on state intervention as a tool of control, scholars like Dardot and Laval (2014) highlight the role of neoliberal ideology in fostering self-regulation. Investigating how individuals internalize or resist neoliberal values could provide a deeper understanding of the social dynamics underpinning neoliberal governance and its authoritarian implications.

VI. Conclusion

Werner Bonefeld's critique of Ordoliberalism represents a substantial contribution to the field of political economy, illuminating the inherent tensions within neoliberal governance concerning the dichotomy between economic freedom and democratic autonomy. His comprehensive analysis elucidates how Ordoliberalism, by prioritizing market stability, effectively institutionalizes authoritarian practices that curtail political liberties. This scholarly paper has meticulously examined Bonefeld's arguments within the framework of European austerity policies, thereby underscoring the broader ramifications of authoritarian liberalism in the context of neoliberal governance.

Nonetheless, Bonefeld's critique concurrently provokes inquiries regarding the variability inherent in Ordoliberal practices and the non-

coercive mechanisms through which neoliberalism perpetuates itself. Future scholarly endeavours may seek to address these limitations by investigating how neoliberal governance is recalibrated across diverse political landscapes and by scrutinizing the ideological underpinnings of neoliberal discipline. Through the exploration of these issues, researchers can attain a more profound comprehension of the intricate relationship between economic freedom and political autonomy within the contemporary neoliberal paradigms.

Bibliography

- Biebricher, T. (2019). *The Political Theory of Neoliberalism*. Stanford University Press.
- Bonefeld, W. (2012). Freedom and the Strong State: On German Ordoliberalism. *New Political Economy*, 17(5), 633–656.
- Bonefeld, W. (2017). *The Strong State and the Free Economy*. Rowman & Littlefield International.
- Bonefeld, W. (2019). Authoritarian liberalism: From Schmitt via Ordoliberalism to the Euro. *Critical Sociology*, 45(7-8), 1049-1060. <https://doi.org/10.1177/0896920519865473>

- Dardot, P., & Laval, C. (2014). *The New Way of the World: On Neoliberal Society* (G. Elliott, Trans.). Verso.
- Foucault, M. (2008). *The Birth of Biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978-1979* (G. Burchell, Trans.). Palgrave Macmillan.
- Görgen, T. (2020). Ordoliberalism and its authoritarian tendencies. *Journal of Economic Perspectives*, 34(2), 123-136.
- Müller, J.-W. (2014). The paradoxes of postwar German political thought. *Modern Intellectual History*, 11(2), 391-416.
<https://doi.org/10.1017/S1479244314000165>
- Ptak, R. (2009). Neoliberalism in Germany: Revisiting the Ordoliberal Foundations of the Social Market Economy. In Mirowski, P., & Plehwe, D. (Eds.), *The Road from Mont Pelerin: The Making of the Neoliberal Thought Collective* (pp. 98–138). Harvard University Press.
- Schmitt, C. (1996). *The Concept of the Political* (G. Schwab, Trans.). University of Chicago Press. (Original work published 1932).
- Vanberg, V. J. (2005). Market and State: The Perspective of Constitutional Political Economy. *Journal of Institutional Economics*, 1(1), 23–49.

เสียงมีไว้ขาย?: บทวิเคราะห์วาทกรรมเกี่ยวกับการขายเสียงในประเทศไทยด้วย แนวคิดทฤษฎีสัญญาประชาคม

ภักคนันต์ เลื่องปัญญาวงศ์*

บทคัดย่อ

การซื้อสิทธิขายเสียงถือเป็นประเด็นปัญหาสำคัญที่ถูกกล่าวถึงอยู่ตลอดเวลา เมื่อมีการเลือกตั้งในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม การซื้อสิทธิขายเสียงก็กลายเป็นวาทกรรมทางการเมืองของฝ่ายต่าง ๆ ที่ช่วงชิงความชอบธรรมให้กับผลการเลือกตั้งอยู่เสมอ บทความวิชาการนี้ทำการสำรวจและตั้งคำถามต่อประเด็นการซื้อสิทธิขายเสียงว่าเป็นเหตุที่ยอมรับได้หรือไม่ตามทฤษฎีการเมืองกลุ่มสัญญาประชาคม กล่าวคือ เสียงเลือกตั้งนั้นอาจถือว่าเป็นสินค้าที่สามารถซื้อขายในระบบตลาดเสรีได้หรือไม่ และหากเสียงเลือกตั้งกลายเป็นสินค้าแล้ว จะสามารถยอมรับถึงความชอบธรรมของผลการเลือกตั้งได้หรือไม่? ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดสัญญาประชาคมมองสิทธิการเลือกตั้งเป็นพันธะที่พลเมืองมีต่อประชาคมการเมืองโดยไม่อาจซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนได้ การนำพันธะดังกล่าวมาใช้แลกเปลี่ยนในทางเศรษฐกิจ ย่อมเป็นการสละซึ่งพันธะดังกล่าว เพราะเป็นการใช้สัญญาต่อรัฐเป็นเพื่อค้ำรงผลประโยชน์ส่วนตนเท่านั้น เช่นเดียวกันรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้งที่มีการซื้อสิทธิขายเสียงก็ย่อมไม่ใช่รัฐบาลที่ชอบธรรม

---

* อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
email: Phakkanan.leong@gmail.com

เพราะไม่สามารถแสดงได้ว่าเป็นรัฐบาลที่มาจากการยินยอมของสมาชิกประชาคม
การเมืองนั่นเอง

คำสำคัญ: การเลือกตั้ง, การซื้อสิทธิขายเสียง, สัญญาประชาคม,
ทฤษฎีการเมืองกับนโยบายสาธารณะ

Voting Rights for Sell?: A Social Contract Analysis into Thailand's Vote-selling Discourse

Phakkanan Leongpanyawong^{**}

Abstract

Vote-selling has been one of the most prominent discourses in discussions surrounding elections in Thailand. However, this discourse has become integrated into the political strategies of various groups seeking to justify election outcomes. This article seeks to examine and question whether vote-selling can be considered acceptable within the framework of social contract theory, specifically by addressing two fundamental questions: Can votes be sold within a free market system? If votes are regarded as a form of commodity, can we still regard

---

^{**} Lecturer, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University
Email: Phakkanan.leong@gmail.com

26 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

election outcomes as legitimate? The answers lie in the interpretation of civilian voting rights as a bond between the political community and its members. When individuals treat voting rights as a marketable commodity, they use the social contract to further personal benefit, effectively rendering that contract void. Consequently, a government formed through an election influenced by vote-selling cannot be considered legitimate, as the electoral process lacks the essential element of civil consent necessary for a truly justified government.

Keywords: elections, vote-selling, social contract,
political theory and public policy

กล่าวนำ

ปัญหาสำคัญประการหนึ่งของการแบ่งขั้วการเมืองไทยในเกือบสองทศวรรษที่ผ่านมา คือปัญหาความชอบธรรมของรัฐบาลที่มาจากกาเลือกตั้ง ทั้งข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการทุจริตของนักการเมือง และผลการเลือกตั้งที่มาจากกาขายเสียงของประชาชน (เพิ่มศักดิ์ จะรัมย์พันธ์, 2563: 22-47) บทความฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์พิจารณาข้อกล่าวหาทั้งสอง เกี่ยวกับการขายเสียง (vote-selling) ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่กลุ่มต่าง ๆ ใช้เป็นเหตุผลสร้างความชอบธรรมให้กับการดำเนินการของตน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน เช่น การประท้วงของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย นำโดยนายสนธิ ลิ้มทองกุล กลุ่มคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบอันมี

พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กบปส.) นำโดยนายสุเทพ เทือกสุบรรณ และการรัฐประหารต่าง ๆ โดยเฉพาะการรัฐประหารในปี 2549 ของคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) นำโดยพลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน กับการรัฐประหารในปี 2556 ของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) นำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา

วาทกรรมเกี่ยวกับการขายเสียงในการเลือกตั้งนี้ มีนักวิชาการกลุ่มหนึ่งพยายามออกมาปฏิเสธเกี่ยวกับผลกระทบด้านความชอบธรรมของรัฐบาลที่ถูกกล่าวหา (วิภาวดี พันธุ์ยางน้อย, 2556: 95-137; ศุทธิกานต์ มีจัน, 2556) เช่นว่า การขายเสียงไม่ได้ทำให้ผู้ซื้อเสียงชนะการเลือกตั้งเสมอไป เหตุเพราะการซื้อเสียงในปัจจุบันไม่ได้รับประกันว่าจะเกิด “ความรู้สึกขอบคุณในความกรุณา” ของผู้ให้เงิน (vote-buyer) และเป็นพันธะผูกพันกับผู้รับเงิน (vote-seller) ที่ทำให้ต้องเลือกพรรคดังกล่าว ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคริส เบเกอร์ (Chris Baker) อ้างว่าผู้ออกเสียงในปัจจุบัน เรียนรู้ที่จะรับเงินจากทุกฝ่าย แต่ยังคงเลือกพรรคและผู้แทนจากนโยบายเป็นหลัก (Pasuk Phongpaichit and Chris Baker, 2013) เช่นเดียวกับข้อเสนอของอภิชาติ สถิตนิรามัย, สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์, เวียงรัฐ เนติโพธิ์ และปริญญา เทวานฤมิตรกุล ที่ต่างชี้ว่าพรรคการเมืองที่ทำการซื้อเสียง ไม่ใช่ผู้ชนะการเลือกตั้งเสมอไป (ประชาไท, 2559; อภิชาติ สถิตนิรามัย, 2554; มติชนออนไลน์, 2560) แต่ขณะเดียวกันก็ยอมรับว่ามี การซื้อ-ขายเสียงในระบบการเมืองประชาธิปไตยของไทยอยู่ ดังเช่นรายงานผลการวิจัยเรื่อง “การป้องกันและแก้ไขปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้ง” ในการสัมมนาทางวิชาการของสถาบันพัฒนาการเมืองและการเลือกตั้ง สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ของปริญญา เทวานฤมิตรกุล โดยผลการวิจัยจากการสุ่มตัวอย่างผู้ใช้

28 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

สิทธิเลือกตั้งทั่วประเทศ จำนวน 941 คน ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ.2554 พบว่า

“...ผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง ยอมรับเงินจากผู้สมัคร แต่ไม่เลือกผู้สมัครรายนั้น ถึงร้อยละ 46.79 และที่ตอบว่า แม้ไม่ได้รับเงินก็จะเลือก มีร้อยละ 48.62 ส่วนผู้ที่ตอบว่าเลือกเพราะได้รับเงินมีเพียง 4.59...นอกจากนี้ยังพบว่า ความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนที่มีเพิ่มขึ้นและความรู้สึกผิดที่รับเงิน แล้วไม่เลือกหรืออาจเป็นบาปที่เลือกตกลงไป...ผลวิจัยยังระบุว่า การให้เงินปัจจุบันไม่ใช่ความสัมพันธ์ในลักษณะการซื้อและการขายเสียงอีกแล้ว เพราะการให้จะไม่มีการตรวจสอบควบคุมให้คนรับเงินต้องเลือกตนเอง แต่เป็นการให้ลักษณะให้เปล่าคล้ายเบี้ยเลี้ยงหรือสินน้ำใจ โดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ได้รับเงินก็รู้สึกว่าจะถ้าได้รับแล้วไม่เลือกจะเป็นบาปหรือเป็นการไม่ซื่อสัตย์ โดยจำนวนเงินที่มีการจ่ายกันก็เพียง 300-500 บาท ไม่มากเหมือนสมัยก่อน ซึ่งผู้สมัครที่ยังใช้เงินก็รู้ว่าได้ผลน้อย แต่ที่ยังต้องจ่ายเพราะกลัวแพ้หรือกลัวว่าอีกฝ่ายให้เงินจึงต้องให้เงินด้วย...” (ประชาไท, 2559)

แน่นอนว่าข้อโต้แย้งเกี่ยวกับประสิทธิผลของการซื้อ-ขายเสียงของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง อาจเป็นประเด็นที่สามารถนำมากล่าวอ้างได้ว่า รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งดังกล่าวมีความชอบธรรมตามระบอบประชาธิปไตย แต่การวางความชอบธรรมด้วยการกล่าวอ้างถึง “ประสิทธิผล (effectiveness)” ของการซื้อ-ขายเสียง ย่อมไม่ใช่เรื่องเดียวกับความชอบธรรมของรัฐบาลในระบอบการเลือกตั้งที่มีปรากฏการณ์เช่นนี้ดำรง

อยู่ เพราะแม้ว่าการขายเสียงของผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งจะไม่ใช่วัตถุตั้งต้นของการที่พรรคการเมืองสามารถเข้าสู่อำนาจปกครอง แต่การมองว่า “เสียง” เป็นสินค้าที่สามารถซื้อขาย และต่อรองได้ กลับเป็นประเด็นสำคัญ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพิจารณามากกว่า ประสิทธิภาพของการซื้อเสียงอย่างที่นักวิชาการกลุ่มนี้พยายามกล่าวอ้าง และประเด็นนี้เองก็เป็นเหตุผลกล่าวอ้างของกลุ่มที่ต่อต้านที่ใช้ลดความชอบธรรมของนักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง และหันไปสนับสนุนการรัฐประหารที่ผ่านมาถึงสองครั้ง

มากไปกว่านี้ จากข้อความที่ว่า “...โดยจำนวนเงินที่มีการจ่ายกันก็เพียง 300-500 บาท ไม่มากเหมือนสมัยก่อน ซึ่งผู้สมัครที่ยังใช้เงินก็รู้ว่าได้ผลน้อย แต่ที่ยังต้องจ่ายเพราะกลัวแพ้หรือกลัวว่าอีกฝ่ายให้เงินจึงต้องให้เงินด้วย...” เป็นหลักฐานประการสำคัญที่สามารถลดความชอบธรรมของรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้ง กล่าวคือ แม้ผู้วิจัยหรือนักวิชาการในกลุ่มนี้จะเห็นว่าการซื้อเสียง ไม่ได้มีนัยสำคัญต่อผลการเลือกตั้ง เพราะประชาชนเลือกจากพรรคหรือตัวบุคคลผู้มีนโยบายทำคุณประโยชน์ให้แก่พื้นที่มากกว่า แต่หากพิจารณาข้อความนี้จากฝ่าย “ผู้ซื้อ” การที่ผู้มีสิทธิลงคะแนนเลือกตั้งยอมรับเงิน อาจทำให้ผู้ซื้อเสียงตีความได้ว่า การจ่ายเงินดังกล่าวเป็นการสร้างข้อผูกมัดประการหนึ่งกับผู้ยินยอมขายเสียง และนักการเมืองกลุ่มนี้จะยังคงพิจารณาว่าเสียงเลือกตั้งเป็นสินค้าที่สามารถซื้อและประมูลได้ ไปจนถึงการลดทอนความชอบธรรมของประชาชนในการเรียกร้องสิทธิทางการเมือง หรือการให้ความชอบธรรมในการเข้ามาทำธุรกิจการเมืองด้วยวิธีทางต่าง ๆ ที่ไม่เป็นผลดีต่อระบอบประชาธิปไตยตามที่นักประชาธิปไตยพยายามสนับสนุนเรียกร้อง ซึ่งแม้ว่าจะมองว่าเป็นปัญหาที่ปัญหาเกิดขึ้นจากโครงสร้างของระบบการเลือกตั้ง (สมชาย ปรีชาศิลป์กุล, 2552: 85-94)

แต่ประเด็นที่ไม่อาจปฏิเสธคือผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งที่ยอมรับเงินนั้น ออกเสียงลงคะแนนด้วยการคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก¹

ประเด็นทั้งท่ายในย่อหน้าก่อน ถือเป็นประเด็นสำคัญในการวิเคราะห์เกี่ยวกับการขายเสียงที่นักทฤษฎีการเมืองใช้ถกเถียงเรื่องคุณค่าของระบบการเลือกตั้ง ตั้งคำถามถึงความเป็นไปได้และความเหมาะสมของการมีตลาดซื้อ-ขายเสียง (Christopher Freiman, 2014) ซึ่งในแง่หนึ่งทำให้เกิดคำถามตามมาถึงความชอบธรรมของคะแนนเสียงที่ได้มาผ่านการทำงานของระบบตลาด ความเห็นที่ปฏิเสธตลาดอาจแบ่งออกได้เป็นสองทฤษฎี คือ *ทฤษฎีความเสมอภาค* (equality argument) ที่มองว่าการอนุญาตให้มีตลาดซื้อ-ขายเสียงโดยเสรี ย่อมทำให้ผู้ที่มีทรัพย์สินมากสามารถถือครองอำนาจได้มากกว่าผู้ที่ปราศจากทรัพย์สิน และทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในมิติทางการเมืองนอกเหนือจากมิติทางเศรษฐกิจดำรงอยู่เดิม ด้านทฤษฎีที่สอง อภิปรายจากมุมมองของ *หน้าที่พลเมือง* (republican argument) ซึ่งชี้ว่าการเลือกตั้งเป็นภาระที่จำเป็นต้องคำนึงถึงผลประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ ไม่ใช่การคำนวณผลได้เสียส่วนตัว การที่ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งยอมขายเสียงให้แก่ผู้ที่จ่ายเงิน ย่อมหมายความว่าบุคคลดังกล่าวไม่ได้ออกเสียงเพื่อประโยชน์สาธารณะ (Jason Brennan, 2012) แต่

---

¹ ซึ่งในประเด็นนี้ Pasuk and Baker ก็ยอมรับว่าผู้ออกเสียงนั้น “เข้าใจถึงประโยชน์ของคะแนนเสียงเลือกตั้ง และใช้มันในทางที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง (...The real problem is that more people understand the value of the vote, and are using it in their own interest)” (Pasuk Phongpaichit and Baker, “Vote-Buying Claims Nothing but Dangerous Nonsense.”)

เป็นการตอบสนองต่อผลประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้น โดยตัวบทความจะอภิปรายคำถามวิจัยผ่านการวิเคราะห์ในกรอบทฤษฎีที่สองเป็นหลัก

ผู้สนับสนุนสำคัญของข้อเสนอในทฤษฎีที่สองคือ Michael Sandel ซึ่งได้อธิบายเปรียบเทียบให้เห็นภาพอย่างชัดเจนว่า

“...เราไม่อนุญาตให้มีการซื้อขายเด็กในตลาด แม้ว่าผู้ซื้อซื้อเด็กไปจะปฏิบัติต่อเด็กคนนั้นเป็นอย่างดีก็ตาม เหตุเพราะว่าการมีตลาดซื้อขายเด็กย่อมเป็นการแสดงออกและสนับสนุนคุณค่าที่ผิด...และเช่นเดียวกัน เราไม่อนุญาตให้พลเมืองขายเสียง แม้ว่าจะมีผู้ที่ปรารถนาจะซื้อเสียงเหล่านั้นก็ตาม เหตุเพราะเราเชื่อว่าหน้าที่พลเมืองไม่ควรถูกมองว่าเป็นสินทรัพย์ส่วนบุคคล หากแต่ควรพิจารณาเป็นความรับผิดชอบต่อสาธารณะ...”² (Michael J. Sandel, 2012)

ประโยคสำคัญในข้อความข้างต้นของ Sandel คือเรื่องความเป็นเจ้าของสิทธิในการเลือกตั้งของพลเมือง ซึ่ง “ความเป็นเจ้าของสิทธิ” ดังกล่าวถือว่ามีมีความสำคัญ

---

² ที่มาของข้อความข้างต้นคือ “...We don't allow children to be bought and sold on the market. Even if buyers did not mistreat the children they purchased, a market in children would express and promote the wrong way of valuing them. ...Nor do we allow citizens to sell their votes, even though others might be eager to buy them. Why not? Because we believe that civic duties should not be regarded as private property but should be viewed instead as public responsibilities. ...”

และเป็นประเด็นที่ต้องนำมาพิจารณาเสียก่อน เพราะว่าหากจะกล่าวถึงการ “ขายเสียง” ของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งแล้ว จำเป็นที่ผู้มีสิทธิจะต้องคำนึงถึงความเป็นเจ้าของสิทธิเป็นเบื้องต้น ก่อนที่ตีความและเลือกที่จะนำกรรมสิทธิ์นี้ไปซื้อ-ขาย หรือ แลกเปลี่ยนเป็นสิ่งตอบแทนอื่น ๆ กลับมา³

ปัญหาเรื่องสิทธิความเป็นเจ้าของคะแนนเสียงเลือกตั้ง นำไปสู่ข้อพิจารณาสำคัญสองประการ คือ ที่มาของการกล่าวอ้างและถือครองสิทธิการเลือกตั้งของพลเมือง และความชอบธรรมของการเลือกใช้ความเป็นเจ้าของสิทธิเลือกตั้งเพื่อเป้าหมายที่เป็นผลประโยชน์ส่วนตนหรือประโยชน์สาธารณะ

การอภิปรายนี้ ผู้เขียนพิจารณาคำตอบต่อปัญหาข้างต้น จากกรณีวิเคราะห์และตีความแนวคิดที่ว่าด้วย “ความยินยอมอยู่ใต้ปกครอง (consent of the

---

³ ในแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับการซื้อเสียงนี้ Frederic Charles Schaffer อภิปรายผลการวิจัยในพื้นที่ที่มีการซื้อ-ขายเสียง ได้แก่ ฟิลิปปินส์ ไต้หวัน ไทย เซนกาล และ อินเดีย พบว่านิยามของการซื้อ-ขายเสียง อาจแบ่งออกเป็นสองระดับ คือการพิจารณาจากการใช้คำที่ปรากฏในทางเศรษฐศาสตร์ “ซื้อ” “ขาย” “แลกเปลี่ยน” เกี่ยวข้องโดยตรงกับการใช้ตัวกลางแลกเปลี่ยนที่เป็นเงินตรา ถือปรากฏการณ์ปกติที่พบเห็นได้ทั่วไปเมื่อสำรวจเกี่ยวกับการซื้อ-ขายเสียง ส่วนการพิจารณาการซื้อเสียงในอีกระดับ คือความสัมพันธ์ระหว่าง “ผู้ให้” และ “ผู้รับ” ที่ไม่ได้เกิดจากการให้เงิน แต่เป็นการให้และการรับที่หวังผลให้ “ผู้รับ” เกิดความคล้อยตาม และตอบแทนโดยการลงคะแนนเสียงให้แก่ “ผู้ให้” เช่น การสัญญาว่าจะให้สิ่งตอบแทน การแสดงความรู้จักมักคุ้น การให้ตำแหน่ง เป็นต้น โดยการซื้อเสียงด้วยวิธีนี้ จะจำแนกได้ยากกว่าการพิจารณาในระดับแรก และอาจไม่ถูกมองเป็นการซื้อเสียงก็เป็นได้ โปรดดู (Frederic Charles Schaffer, 2002)

governed)” ของนักคิดในกลุ่มทฤษฎีสัญญาประชาคม (social contract) โดยอ้างอิงจากนักคิดหลักสามคน คือ Thomas Hobbes ในงานเขียน “Leviathan (1660)” John Locke ในงานเขียน “Second Treatise of Civil Government (1690)” และ Jean-Jaques Rousseau ในงานเขียน “The Social Contract (1792)” เป็นหลัก ซึ่งจะแบ่งการนำเสนอออกเป็นอีกสองหัวข้อ โดยหัวข้อย่อยถัดไป จะอภิปรายเกี่ยวกับประเด็นที่ว่าเราจะสามารถอ้างความเป็นเจ้าของในสิทธิการเลือกตั้งได้หรือไม่ หลังจากนั้นจะอภิปรายเรื่องปัญหาความชอบธรรมของการขายเสียง และปิดท้ายด้วยข้อสรุปความชอบธรรมของรัฐบาลในระบบการเลือกตั้งที่มีการซื้อ-ขายเสียง

สิทธิในการเลือกตั้งสามารถซื้อขายได้หรือไม่?: คำตอบของ Hobbes, Locke และ Rousseau

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการเลือกตั้งในฐานะพลเมืองประกอบด้วยมิติด้านพันธะ (obligation) และหน้าที่ (duty) ของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยความแตกต่างสำคัญของมโนทัศน์ทั้งสองคือ พันธะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยสมัครใจ (voluntary) แต่หน้าที่ไม่จำเป็นต้องมีความสมัครใจของพลเมืองเป็นองค์ประกอบ (H. L. A. Hart, 1985; Richard Brandt, 1964; Loren E. Lomasky and Geoffrey Brennan, 2000) แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งในแต่ละประเทศจึงมีลักษณะแตกต่างกันตามความผูกพันของแนวคิดทั้งสองกับการเลือกตั้งในบริบทประเทศนั้น ๆ ยกตัวอย่างสหรัฐอเมริกา ซึ่งรัฐธรรมนูญสหรัฐามองการเลือกตั้งเป็นพันธะที่เกิดขึ้นจากความสมัครใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง แต่ในทางกลับกันออสเตรเลีย เบลเยียม กำหนดการเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของพลเมือง ซึ่งการมองการเลือกตั้งที่แตกต่างกันเช่นนี้ ทำให้จำนวนผู้ออกมา

34 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (turnout) สูงกว่าการเลือกตั้งในสหรัฐฯ (Renee Loth, 2020) เพราะพลเมืองในสหรัฐฯมองว่าการ “ไม่ไปเลือกตั้ง (no vote)” ก็เป็นสิทธิและการแสดงเจตจำนงของพลเมืองเช่นเดียวกัน

แม้ว่าเราจะสามารถพิจารณาเกี่ยวกับสาเหตุการออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งในแง่ของพันธะและหน้าที่พลเมืองดังตัวอย่างย่อหน้าก่อนก็ตาม แต่การอภิปรายเกี่ยวกับการขายเสียง จำเป็นต้องพิสูจน์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์เรื่องความยินยอมอยู่ได้ปกครอง พันธะทางการเมือง และการออกเสียงเลือกตั้ง ซึ่งนำมาสู่ข้อตั้ง (premise) 3 ประการ กล่าวคือ

- (1) รัฐบาลเกิดจากความยินยอมอยู่ได้การปกครอง
- (2) ความยินยอมอยู่ได้การปกครองเป็นพันธะ และ
- (3) การลงคะแนนเลือกตั้งเป็นส่วนหนึ่งของความยินยอมอยู่ได้การปกครอง

สำหรับข้อตั้งแรก “รัฐบาลเกิดจากความยินยอมอยู่ได้การปกครอง” พิจารณาได้จากข้อความของ Hobbes ซึ่งกล่าวว่า

“หนทางเดียวที่จะสถาปนาอำนาจกลางที่จะช่วยปกป้องพวกเขาจากการรุกรานของต่างชาติ และความไม่ถูกต้องที่เกิดขึ้นจากพวกเดียวกันเอง อันจะส่งผลให้พวกเขามีความมั่นคงปลอดภัยเพียงพอที่จะสามารถเลี้ยงดูตัวเอง และใช้ชีวิตได้อยู่บนลำแข้ง และความอดุสาหะของพวกเขาเอง และจากความอดุสมบูรณ์ของโลก โดยหนทางที่ว่านี้ก็คือ การยอมมอบอำนาจ และความแข็งแกร่งทั้งหมดของเขาไปยังคนเดียว หรือ องค์คณะของ

คนกลุ่มเดียว กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ด้วยการแต่งตั้งคนคนหนึ่ง หรือองค์คณะใดคณะหนึ่ง ให้มาทำหน้าที่แบกรับสภาพบุคคลแทนพวกเขา และทุก ๆ คนที่มีส่วนและรับทราบถึงการมอบอำนาจในการกระทำใด ๆ ก็ตามของเขา (เน้นโดยผู้เขียน) ผู้ที่จะมาเป็นบุคคลผู้กระทำการแทนพวกเขานั้น ให้กระทำ หรือ ถูกวางเป้าหมายให้กระทำการใด ๆ ก็ตามลงไปเพื่อสันติภาพ และความปลอดภัยร่วมกัน และพวกเขาทุกคนนั้น จะต้องยอมเปลี่ยนเจตจำนงของพวกเขาให้กลายเป็นเจตจำนงของเขาผู้นั้น ตลอดจนการตัดสินใจของพวกเขาให้กลายเป็นการตัดสินใจของเขาผู้นั้น สิ่งเหล่านี้เป็นมากกว่าการเพียงความตกลงที่เกิดจากความยินยอมหรือความกลมเกลียวกัน หากแต่มันคือเอกภาพที่แท้จริงของพวกเขาทั้งหมด ซึ่งเป็นเอกภาพอันเกิดจากการที่พวกเขาถูกลอมรวมให้กลายเป็นคนคนเดียวผ่านการทำพันธสัญญา ที่ทุก ๆ คนกระทำกับคนอื่น ๆ ที่เหลือทุกคน” (Thomas Hobbes, 1996)

แน่นอนว่าการเกิดขึ้นของอำนาจอธิปไตยที่มอบให้แก่ “คนเดียว” หรือ “องค์คณะเดียว” อาจตีความได้ว่าเป็นความยินยอมอยู่ใต้ปกครองซึ่งเกิดขึ้นเพียงครั้งแรกและนำไปสู่การเกิดอำนาจสมบูรณ์ขององค์อธิปัตย์ (Lucien Jaume, 2007: 199-216) ซึ่งอาจไม่สามารถใช้อธิบายเกี่ยวกับการเลือก “คณะบุคคล” โดยการเลือกตั้งตามคำถามวิจัยของบทความฉบับนี้ได้โดยตรงไปมาเสียทีเดียว อย่างไรก็ตาม Lucien Jaume ตีความว่า ในกระบวนการการเปลี่ยนผ่านจากสภาวะธรรมชาติ (state of nature) มาสู่การดำรงชีวิตในสังคมการเมือง (civil society) มนุษย์ได้ถ่ายโอนสิทธิตามธรรมชาติไปสู่องค์อธิปัตย์ เพื่อแลกกับการแสดงความเป็นเจ้าของ (ownership) ที่แสดงว่าองค์

ธิปไตยดำรงอยู่ในฐานะการเป็นตัวแทนของตน (Lucien Jaume, 2007: 205) Quentin Skinner พิจารณาประเด็นนี้ในทางเดียวกัน คือการทำสัญญาระหว่างมนุษย์ตามธรรมชาติกับองค์อธิปัตย์ ไม่ใช่การยินยอมสละทั้งสิทธิตามธรรมชาติ หากเป็นการมอบสิทธิอำนาจ (authorization) ให้แก่องค์อธิปัตย์ และ “ทำให้ตัวเองกลายเป็นผู้ประพันธ์ในทุกสิ่งทุกอย่างและกระทำโดยองค์อธิปัตย์ในนามการเป็นตัวแทนของเขาเหล่านั้น” (Quentin Skinner, 2007: 159)

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ตามธรรมชาติกับองค์อธิปัตย์ในทัศนะของ Hobbes อาจไม่ได้มีลักษณะเกี่ยวข้องโดยตรงต่อข้อพิจารณาเกี่ยวกับการเลือกตั้งและความยินยอมอยู่ใต้การปกครองเสียทีเดียว แต่เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นเจ้าของในองค์อธิปัตย์ ที่มนุษย์ไม่ได้เพียงแต่สละสิทธิตามธรรมชาติ (relinquishment) หากแต่เป็นการมอบสิทธิอำนาจให้แก่องค์อธิปัตย์ นั้นย่อมหมายความว่ามนุษย์กับองค์อธิปัตย์ยังคงมีพันธะระหว่างกัน (Quentin Skinner, 2014: 287-307)

ซึ่งพันธะนี้เชื่อมโยงมายังข้อตั้งที่สอง ซึ่งจะเห็นภาพได้อย่างชัดเจนจากการพิจารณาข้อความของ Locke ดังนี้

“เป็นความจริงที่ว่ารัฐบาลไม่อาจดำรงอยู่ได้โดยปราศจากทุนสนับสนุน และเป็นเหตุผลที่เหมาะสมที่ว่าทุก ๆ คนที่ที่ได้รับการปกป้องคุ้มครอง ควรแบ่งปันส่วนหนึ่งของทรัพย์สินเพื่อธำรงรักษารัฐบาล แต่กระนั้น ก็ต้องเป็นไปด้วยความยินยอมพร้อมใจของเขาผู้นั้นเอง กล่าวคือ เป็นความยินยอมของผู้คนส่วนใหญ่ ที่มอบส่วนแบ่งเหล่านั้นด้วยตนเอง หรือผ่านตัวแทนที่ได้รับ

เลือกจากพวกเขา เพราะว่าหากใครก็ตามจะกล่าวอ้างอำนาจเหนือพวกเขา และเรียกเก็บภาษีจากพวกเขา โดยอาศัยเพียงว่าตนมีอำนาจกระทำได้ โดยไม่ได้รับความยินยอมจากประชาชน ก็เป็นการกระทำนั้นละเมิดกฎพื้นฐานว่าด้วยทรัพย์สิน (fundamental law of property) และนำไปสู่การสิ้นสุดของรัฐบาล...” (John Locke, 1988: 140,362)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า Locke เชื่อมโยงระหว่างรัฐบาลกับประชาชนด้วยกฎว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคลอันไม่มีใครสามารถละเมิดได้ และเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่มนุษย์มีและมอบมันให้กับรัฐบาลเพื่อหลุดพ้นจากความไม่สะดวกสบาย (inconveniency) ตามสภาวะธรรมชาติ พันธะที่เกิดขึ้น จึงเป็นพันธะที่รัฐบาลมีต่อประชาชนในการปกป้องรักษาทรัพย์สินเหล่านั้น และประชาชนก็ตอบแทนกลับในรูปของภาษี ซึ่งเป็นทางหนึ่งในการแสดงพันธะระหว่างกัน (Richard Ashcraft, 1994)

มากไปกว่านั้น ประเด็นเกี่ยวกับการมีทรัพย์สินกับสิทธิในการมีปากเสียงในการปกครองมีความน่าสนใจ เพราะเป็นประเด็นที่มีการถกเถียงเกี่ยวกับการมีทรัพย์สินกับสิทธิการเลือกตั้ง (Louis-Philippe Hodgson, 2010: 57-87) กล่าวคือ ผู้ที่มีทรัพย์สินเท่านั้นหรือไม่ ที่จะสามารถคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัวและประโยชน์สาธารณะ และมีเหตุผลมากพอในการเลือกผู้แทนที่สามารถทำงานให้กับสาธารณะ ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าสิทธิการเลือกตั้ง (universal suffrage) กลายเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของสังคมการเมืองที่ใช้ระบอบประชาธิปไตย และเป็นวิธีการที่จะได้มาซึ่งผู้แทนในการใช้อำนาจปกครองรัฐ ถึงแม้ว่าสิทธิการเลือกตั้งจะไม่ใช่อะไรที่แสดงพันธะของประชาชนกับรัฐบาล หากแต่

ถือได้ว่าเป็นพันธะที่แสดงออกอย่างชัดเจน ที่สามารถแสดงอาการของความยินยอมอยู่
ได้ปกครองโดยสมัครใจ

เกี่ยวกับการเลือกตั้งนี้ นำมาสู่การพิจารณาข้อตั้งที่สาม เกี่ยวกับการ
ความสัมพันธ์ระหว่างการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งและความยินยอมอยู่ใต้การปกครอง
ผู้เขียนขอยกข้อความของ Rousseau เป็นตัวตั้งต้นในการพิจารณาประเด็นนี้ ซึ่งกล่าว
ว่า

“มีกฎหมายอยู่อย่างเดียวกับที่โดยธรรมชาติแล้วเรียกร้อง
การยอมรับอย่างเป็นเอกฉันท์ นั่นก็คือข้อตกลงทางสังคม เพราะ
การร่วมกันเป็นสังคมเป็นการกระทำที่สมัครใจที่สุด คนทุกคนเกิด
มาเสรี และเป็นนายของตนเอง ไม่ว่าจะใช้ใช้อำนาจอะไรก็ตาม ไม่มี
ใครจะสามารถกดขี่บังคับเขาได้โดยไม่ได้รับความยินยอมจากเขา
การตัดสินว่าลูกของทาส เกิดมาเป็นทาส เป็นการตัดสินที่ถือว่า
เขาไม่ได้เกิดมาเป็นคน

ที่นี่ ถ้าจะทำข้อตกลงทางสังคมแล้วมีผู้คัดค้าน การค้า
ขายของพวกเขาไม่อาจทำให้ข้อตกลงตกไป มันเพียงแต่ทำให้ผู้ค้าน
ไม่ถูกรวมเข้าไปในข้อตกลง และจึงกลายเป็นคนนอกในหมู่
พลเมือง เมื่อรัฐถูกจัดตั้งขึ้นแล้ว การยินยอมอยู่ในถิ่นที่อยู่ การ
อาศัยอยู่ในดินแดนนั้น คือการยอมอยู่ใต้อำนาจอธิปไตย

นอกจากสัญญาดั้งเดิมนี้แล้ว เสียงส่วนใหญ่ย่อมผูกมัด
คนอื่น ๆ ด้วยเสมอ นี่คือผลจากตัวสัญญาเอง...” (Jean-Jacques

Rousseau, 2002; ผอง-ผากส์ รูสโซ, แปลโดย วิภาดา กิตติโกวิท
2550)

John Plamenatz นักทฤษฎีการเมืองคนสำคัญ แสดงความเชื่อมโยงระหว่างการเลือกตั้งกับความยินยอมพร้อมใจในหนังสือ “Consent, Freedom, and Political Obligation” ว่า (John Plamenatz, 1968: 168)

“แน่นอนที่สุด การกากบาทให้ชื่อของนายสมิทบนบัตรเลือกตั้ง ในการเลือกตั้งนั้น เป็นการแสดงออกความต้องการให้นายสมิทไปดำรงตำแหน่งทางการเมืองในรัฐบาล แต่จริง ๆ แล้ว ผู้ลงคะแนนเสียงอาจไม่ต้องการให้นายสมิทดำรงตำแหน่งก็เป็นได้ เขาอาจคิดว่านายสมิทคงไม่มีโอกาสชนะการเลือกตั้ง แต่การลงคะแนนเสียงให้เขา เป็นการป้องกันไม่ให้นายบราวน์ชนะการเลือกตั้ง แต่หากว่านายสมิทชนะการเลือกตั้งขึ้นมา มันก็แปลกถ้าจะบอกว่าผู้ที่ลงคะแนนเสียงให้นายสมิทไม่ได้ยินยอมพร้อมใจให้เขาเข้ามาเป็นตัวแทนในรัฐบาล”

ตัวอย่างที่ Plamenatz ชี้ให้เห็นข้างต้นคือว่า トラบใดที่การเลือกตั้งนั้น ๆ เป็นไปโดยเสรีและเป็นธรรม การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ย่อมหมายความว่ามีความยินยอมพร้อมใจให้กับใครก็ตามที่ชนะการเลือกตั้งเข้ามาทำหน้าที่ในรัฐบาลหรือเป็นตัวแทนในสภา (John Plamenatz, 1968: 170)

การลงคะแนนให้เฉพาะบุคคลบางคน ไม่ได้หมายความว่าผู้ออกเสียงจะสามารถปฏิเสธผู้ที่เขาไม่ได้เลือกได้ การกล่าวอ้างว่า “ตนลงคะแนนให้นายสมิทเท่านั้น” ไม่เพียงพอที่จะบอกว่าเป็นความยินยอมพร้อมใจที่จะมอบอำนาจให้แก่นายสมิทเพียง

เท่านั้น เพราะในกระบวนการเลือกตั้ง ผู้ออกมาลงคะแนนเสียงย่อมรู้ว่าผู้สมัครที่ได้รับ
คะแนนเสียงสูงสุด จะเป็นผู้ชนะการเลือกตั้งและเป็นผู้แทนของตนแม้ว่าบุคคลหนึ่ง ๆ
คนนั้นจะไม่ได้ลงคะแนนให้เขาก็ตาม ความยินยอมที่เกิดขึ้นนี้ ไม่ใช่การยินยอมต่อนาย
สมิธหรือนายบราวน์ หากเป็นความยินยอมต่อกระบวนการเลือกตั้งทั้งหมด ที่นำมาสู่
การส่งมอบสิทธิอำนาจแก่ผู้แทนที่ชนะการเลือกตั้งในคราวนั้น

คำอภิปรายของ Plamenatz ในประเด็นข้างต้น สอดคล้องกับแนวคิดของ
Rousseau ที่ว่าผลลัพธ์ของการเลือกตั้งนั้น คือการแสดงเจตนารมณ์ร่วม (general
will) ประการหนึ่ง ซึ่งมีผลผูกพันไปยังทุก ๆ ส่วนของสังคมการเมือง (สมบัติ จัน
ทรวงศ์, 2521: 183) หากผู้ใดจะใช้เสรีภาพในการปฏิเสธเจตนารมณ์ดังกล่าว ผู้นั้นก็จะ
ถือว่าเป็นคนนอก และไม่ถูกยอมรับเป็นส่วนหนึ่งของสังคมการเมืองที่ตั้งขึ้นจากสัญญา
นี้

เมื่อพิจารณาทั้งสามข้อตั้ง อาจพิจารณาถึงคำถามหลักในหัวข้อนี้ กล่าวคือ
สิทธิในการเลือกตั้งสามารถซื้อขายได้หรือไม่? โดยคำตอบจากทั้ง Hobbes, Locke
และ Rousseau ล้วนพิจารณาว่าการที่มนุษย์ยอมสละสิทธิตามธรรมชาติ เข้ามาอยู่ใน
สังคมการเมืองหรือสร้างรัฐขึ้นแล้ว 1) Hobbes บอกว่ามนุษย์ได้ถ่ายโอนสิทธิดังกล่าว
ให้แก่องค์อธิปัตย์ เกิดเป็นความยินยอมอยู่ได้ปกครอง 2) Locke ชี้ว่าการได้รับสิทธิใน
การเลือกผู้แทนเกิดจากสิทธิในการปกป้องทรัพย์สินของตน ได้สร้างพันธะระหว่าง
พลเมืองกับรัฐบาลในอันที่ว่ารัฐบาลต้องทำหน้าที่ปกป้องทรัพย์สินดังกล่าว และ 3)
Rousseau ชี้ว่าการเลือกตั้งเป็นกระบวนการแสดงเจตนารมณ์เพื่อหาเจตนารมณ์ร่วม
เป็นเป้าหมายของสังคมการเมือง ซึ่งการทำสัญญาสร้างรัฐขึ้นมา นั้น ทำให้เกิดพันธะ
ระหว่างรัฐกับพลเมือง

สิทธิการเลือกตั้ง เป็นการแสดงออกอย่างหนึ่งของพันธะข้างต้น ไม่ใช่กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลที่สามารถซื้อ ขาย หรือแลกเปลี่ยนได้ และเป็นการแสดงความยินยอมดำรงอยู่ในประชาคมการเมือง ซึ่งจะเห็นได้ว่าทั้ง Hobbes, Locke และ Rousseau ล้วนแต่กล่าวถึงประเด็นสำคัญประเด็นเดียว คือ พลเมืองที่อ้างสิทธินั้น มีเสรีและมีพันธะโดยตรงต่อประชาคมการเมือง (Ludvig Beckman, 2017) การยินยอมแลกเปลี่ยนสิทธิที่ตนมีจากการอยู่อาศัยในสังคมการเมืองให้แก่ผู้อื่นนั้น ย่อมเป็นการทำลายพันธะของบุคคลนั้น กับประชาคมการเมือง และสร้างพันธะสัญญาใหม่ขึ้นมาระหว่างผู้ขายและผู้ซื้อเสียง ทำให้ผลการเลือกตั้งที่ไม่ว่าจะเป็นไปในทิศทางใด (ผู้ซื้อเสียงชนะ-แพ้เลือกตั้ง) ย่อมไม่มาจากอ้างความชอบธรรมของการได้รับเลือกตั้งได้ ซึ่งประเด็นนี้จะขยายความต่อในหัวข้อถัดไปด้านล่าง

ทำไมการขายเสียงจึงไม่นำไปสู่ความชอบธรรมของรัฐบาล?

รายงานเชิงปฏิบัติการ (working paper) ของ London School of Economic ขึ้นหนึ่งแสดงให้เห็นปัญหาของข้อถกเถียงระหว่างรัฐบาลสหราชอาณาจักร กับศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป (European Court of Human Rights) เกี่ยวกับประเด็นเรื่องสิทธิเลือกตั้งของนักโทษที่ถูกจองจำ Peter Ramsay ผู้เขียนรายงานเชิงปฏิบัติการฉบับนี้ ชี้ว่าการไม่ให้สิทธิเลือกตั้งแก่นักโทษ คือสิ่งที่เหมาะสมในสังคมประชาธิปไตย เพราะ

“...หากกล่าวว่าประชาธิปไตยคือระบอบที่พลเมืองเชื่อฟังต่อกฎหมาย และการออกเสียงเลือกตั้งคือการแสดงเจตจำนงของประชาชนทั่วไปว่าจะกำหนดทิศทางกฎหมายให้เป็นเช่นไร เราจึง

42 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

ไม่อาจจินตนาการถึงสถาบันทางการเมืองว่าจะเป็นผู้แทนพลเมือง
ในเรื่องต่าง ๆ ได้ หากพลเมืองเหล่านั้นไม่ได้มีความเท่าเทียมและ
อิสระจากการกำกับ ซึ่งโดยหลักการว่าด้วยการจงจำลงโทษแล้ว
นั้น นักโทษหาได้มีความเสมอภาคและอิสระดังกล่าวไม่” (Peter
Ramsay, 2013: 10)

ประเด็นตัวอย่างนี้มีความสำคัญ และเป็นแนวทางการอภิปรายเกี่ยวกับการ
ขายเสียงได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ การเลือกตั้งโดยพลเมืองที่ไม่ได้มีสิทธิและเสรีภาพ
อย่างเท่าเทียมกับพลเมืองอื่น ๆ (Jason Brennan, 2009) นักโทษที่ถูกจองจำอยู่ในคุก
ส่วนหนึ่งคือการถูกบังคับให้รับโทษตามกฎหมายที่เขาได้ละเมิด และรับการพิพากษา
แล้ว เขาได้เปลี่ยนผ่านจากสภาพของการเป็นพลเมือง ไปสู่การเป็นผู้ต้องหา และต้อง
อยู่ภายใต้กำกับของผู้คุม พศติเรือนจำ ไปจนถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม แม้ว่า
เขาจะยังสามารถมีความคิดเป็นอิสระ แต่ร่างกายเขาอยู่ภายใต้พันนาการของพันธะ
ของเรือนจำ เขาจึงไม่ใช่พลเมืองโดยสมบูรณ์

เช่นเดียวกัน การที่พลเมืองยินยอมรับเงิน และนำสิทธิที่ตนมีไปแลกเปลี่ยนใน
ตลาดซื้อขายเสียง เขาได้ผันตัวเองจากพลเมืองที่มีอิสระและเสมอภาคในการออกเสียง
เลือกตั้ง ไปสู่การสร้างพันธะใหม่ระหว่างเขากับผู้จ่ายเงินซื้อเสียง (หรือให้สิ่งตอบแทน
อื่น ๆ) อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง การออกเสียงของผู้ที่ยอมรับเงิน จะไม่ถือได้ว่าเป็นการ
แสดงเจตจำนงอย่างเสรีที่นำไปสู่เจตนาธรรมร่วมของสังคม หากแต่เขาเป็นเพียงส่วน
หนึ่งของข้อผูกพันสัญญาที่เขาได้สร้างขึ้นใหม่ภายใต้กรอบกติกาของระบบตลาด
เท่านั้น (Gerald Pomper, 1967; Kasper Lippert-Rasmussen, 2011; Brennan,
2011)

ข้อความข้างต้นนำมาสู่ข้อถกเพียงอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับการขายเสียง เกี่ยวข้องโดยตรงกับความชอบธรรมของคะแนนเลือกตั้งที่นำไปสู่การจัดตั้งรัฐบาล คือ หากสิทธิในการเลือกตั้งนั้นเกิดขึ้นและเป็นพันธะระหว่างพลเมืองและความยินยอมอยู่ใต้ปกครอง การขายเสียง คือการสร้างพันธใหม่ ซึ่งไม่นำไปสู่การยินยอมอยู่ใต้ปกครอง ของประชาคมการเมืองที่จัดให้มีการเลือกตั้งแต่แรก กล่าวคือ หากรัฐบาลเกิดจากความ ยินยอมอยู่ใต้ปกครอง (ข้อตั้งที่ 1) ซึ่งเกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างพันธะทางการเมือง กับการเลือกตั้งที่เป็นการแสดงออกของพันธะโดยตรงแล้ว (ข้อตั้งที่ 2 และ 3) การขาย เสียง ได้ทำลายสายสัมพันธ์ของข้อตั้งที่ 2 ลง ซึ่งทำให้พันธะของผู้ขายเสียง ไม่เชื่อมโยง ไปสู่ความยินยอมอยู่ใต้ปกครองของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง หากเป็นความสัมพันธ์ ของพันธะใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นมาระหว่างผู้ขายกับผู้ซื้อเสียง จากสัญญาซื้อขายหนึ่ง ๆ ดังนั้น รัฐบาลที่มาจากผลการเลือกตั้งตามข้อตั้งที่ 3 จึงไม่เกิดขึ้น และเป็นรัฐบาลที่ไม่ ชอบธรรมไปโดยปริยาย

ข้อพิสูจน์ว่าการขายเสียง ทำให้พันธะที่เกิดขึ้นจากข้อตั้งที่ 2 หายไป อาจ ตัวอย่างได้จากงานวิชาการทางการเมืองเปรียบเทียบ ที่ศึกษาเกี่ยวกับการซื้อ-ขาย เสียงในประเทศกำลังพัฒนาเช่น ฟิลิปปินส์ (Allen Hicken et al., 2015; Allen Hicken et al., 2018) โคลอมเบีย (Leopoldo Fergusson, Carlos Molina, and Juan Felipe Riano, 2018: 181-218) ไต้หวัน (Ding-Ming Wang, 2000) และไทย (William A. Callahan and Duncan McCargo, 1996) ผลการศึกษามีความน่าสนใจ ตรงที่ว่าผู้ซื้อและผู้ขายเสียง มีแนวโน้มที่จะสร้างพันธะในความสัมพันธ์ใหม่ขึ้นมา เป็น เครือข่ายระบบอุปถัมภ์ (clientelism) ที่ต่างตอบแทนโดยผู้ซื้อให้เงิน และดูแลคนใน อาณัติที่เป็นฐานเสียง ส่วนผู้ขายก็ยินดีมอบความยินยอมอยู่ใต้ปกครองให้แก่ผู้ซื้อ

ปัญหาที่ตามมาอย่างหนึ่งสืบเนื่องจากประเด็นนี้ คือเมื่อสายสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างพลเมืองกับรัฐ กลายเป็นผู้ซื้อและผู้ขาย ทำให้ผู้ที่ขายเสียงส่วนหนึ่ง ไม่ได้แสดงความยินยอมพร้อมใจอยู่ใต้ปกครองรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง หากเปลี่ยนการยินยอมพร้อมใจดังกล่าวไปสู่ผู้ที่จ่ายเงินและดูแลฐานเสียงในระบอบอุปถัมภ์ใหม่ที่เกิดจากระบบการเลือกตั้ง

การที่ข้อตั้งที่ 2 และ 3 เปลี่ยนคู่สัมพันธ์จากพลเมืองกับรัฐ เป็นผู้ซื้อและผู้ขายเสียงนี้เอง ที่ทำให้ผลของเสถียรภาพและความชอบธรรมของรัฐบาลในระบบประชาธิปไตยตามข้อตั้ง 1 ไม่เป็นไปตามแนวทางของเป้าหมายของประชาธิปไตย รัฐบาลที่ดำรงอยู่ในระบบเลือกตั้งที่มีการซื้อขายเสียง จึงไม่อาจมีความชอบธรรม และจะเห็นได้ว่าเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลในระบบดังกล่าวก็ลดน้อยลงไปเพราะพลเมืองที่ยินยอมขายเสียง ไม่ได้ยินยอมอยู่ใต้การปกครองของรัฐบาลดังกล่าวตั้งแต่ต้น

สรุป: รัฐบาลชอบธรรมได้ในระบบการเมืองที่มีการซื้อ-ขายเสียงจริงหรือ?

ตัวบทความนี้ ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ตอบโต้ต่อแนวความคิดเรื่องการขายเสียงของประชาชน ที่มองว่าเป็นวาทกรรมทางการเมืองเพื่อลดทอนการต่อรองของชาชนบท หรือการเลือกตั้งของประชาชนที่ขายเสียงดังที่นักวิชาการกลุ่มหนึ่งจะพิจารณาว่าการขายเสียงของประชาชน ไม่เกี่ยวข้อง กับผลลัพธ์ของการเลือกตั้ง เพราะผู้ที่ “ขายเสียง” นั้นอาจไม่ได้เลือกพรรคที่จ่ายเงิน “ซื้อเสียง” แต่จะลงคะแนนให้พรรคที่ตนชื่นชอบ และพิจารณาจากนโยบายเป็นสำคัญก็ตาม

บทความฉบับนี้พยายามแสดงให้เห็นว่า แม้การซื้อเสียงจะไม่เท่ากับชัยชนะในการเลือกตั้ง แต่พรรคที่ได้เป็นรัฐบาลในระบบการเลือกตั้งที่มีการซื้อ-ขายเสียง ย่อมไม่ใช่รัฐบาลที่มีความชอบธรรมเช่นกัน ไม่ว่าพรรคการเมืองดังกล่าวจะซื้อ-ขายเสียงหรือไม่ก็ตาม ความพยายามเชื่อมโยงประเด็นว่าการซื้อเสียง ไม่เท่ากับการชนะการเลือกตั้ง ของนักวิชาการกลุ่มนี้ ได้มองข้ามประเด็นสำคัญในการพิจารณาระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่ตั้งแต่ต้น นั่นคือประเด็นว่าด้วยความยินยอมอยู่ใต้การปกครองซึ่งมีรากฐานจากแนวคิดทฤษฎีสัญญาประชาคม

การอ้างอิงถึงทฤษฎีสัญญาประชาคมเช่นนี้คือการย้อนกลับไปพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับประชาคมการเมือง พันธะที่เกิดขึ้นระหว่างพลเมืองกับรัฐ และการเลือกตั้งในฐานะที่เป็นกระบวนการแสดงเจตนารมณ์ของพลเมือง ซึ่งผู้เขียนพบว่า หากกระบวนการเลือกตั้งที่ปัจจุบันนับว่าเป็นสัญลักษณ์สำคัญของระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบัน มีการซื้อหรือขายเสียงเกิดขึ้น ย่อมไม่อาจกล่าวได้ว่า ผลการเลือกตั้งดังกล่าวเป็นเครื่องแสดงเจตนารมณ์และการรับรองความชอบธรรมของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ดังที่นักวิชาการกลุ่มหนึ่งพยายามกล่าวอ้าง เพราะกิจกรรมการซื้อ-ขายเสียงที่เกิดขึ้นนั้น แม้ผู้ออกเสียงจะลงคะแนนให้กับพรรคหรือผู้สมัครที่ตนชื่นชอบเพื่อแสดงเจตนารมณ์ก็ตาม แต่ผู้ออกเสียงดังกล่าวนั้น ได้ทำลายพันธะที่มีต่อประชาคมการเมือง โดยยินยอมที่จะเลือกใช้สิทธิเสรีภาพในทางที่เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว

ดังนั้นแล้ว เราจึงไม่อาจให้ความชอบธรรมต่อการลงคะแนนดังกล่าวว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ส่วนตัว รัฐบาลที่มาจากการชนะการเลือกตั้งในระบบที่มีการซื้อขายเสียง จึงไม่อาจการอ้างความชอบธรรมในคะแนนเสียงที่ได้มาว่า

46 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

เกิดจากความยินยอมอยู่ใต้ปกครองของพลเมือง หากกล่าวอ้างได้เพียงว่าเป็น
ความชอบธรรมที่เกิดขึ้นในตลาดประมูลซื้อขาย ที่ผู้ขายเลือกขายให้แก่ผู้ที่ให้ราคา
ประเมินสูงที่สุด หรือได้ข้อแลกเปลี่ยนที่ขึ้นชอบที่สุดเท่านั้น ซึ่งท้ายที่สุดแล้ว สิทธิใน
การเลือกตั้ง ก็หาใช้สิทธิที่จะนำมาแลกเปลี่ยนซื้อขายได้เช่นกัน

บรรณานุกรม

ภาษาอังกฤษ

Ashcraft, Richard. "Locke's Political Philosophy." In *The Cambridge Companion to Locke*, edited by Vere Chappell, 226–51. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press, 1994.

Beckman, Ludvig. "Is There a Moral Right to Vote?" *Ethical Theory and Moral Practice* 20, no. 4 (2017): 885–97.

Brandt, Richard. "The Concepts of Obligation and Duty." *Mind* 73 (1964): 374–93.

Brennan, Jason. "Polluting the Polls: When Citizens Should Not Vote." *Australasian Journal of Philosophy* 87, no. 4 (2009): 535–49.

———. *The Ethics of Voting*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2012.

- Callahan, William A., and Duncan Mccargo. "Vote-Buying in Thailand's Northeast: The July 1995 General Election." *Asian Survey* 36, no. 4 (1996): 376–92.
- Dobos, Ned. "Political Obligation." Internet Encyclopedia of Philosophy, 2002. <https://plato.stanford.edu/entries/political-obligation/>.
- Fergusson, Leopoldo, Carlos Molina, and Juan Felipe Riano. "I Sell My Vote, and So What? Incidence, Social Bias, and Correlates of Clientelism in Colombia." *Economia* 19, no. 1 (2018): 181–218.
- Freiman, Christopher. "Vote Markets." *Australasian Journal of Philosophy* 92, no. 4 (2014): 759–74.
- Hart, H. L. A. "Legal and Moral Obligation." In *Essays in Moral Philosophy*, edited by A. I. Melden, 82–107. Seattle: University of Washington Press, 1958.
- Hasen, Richard L. "Vote Buying." *California Law Review* 88, no. 5 (2000): 1323–71.
- Hicken, Allen, Stephen Leider, Nico Ravanilla, and Dean Yang. "Measuring Vote-Selling: Field Evidence from the Philippines." *The American Economic Review* 105, no. 5 (2015): 352–56.

48 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

———. “Temptation in Vote-Selling: Evidence from a Field Experiment in the Philippines.” *Journal of Development Economics* 131 (2018): 1–14.

Hobbes, Thomas. *Leviathan*. Edited by J. C. A. Gaskin. New York: Oxford University Press, 1996.

Hodgson, Louis-Philippe. “Kant on Property Rights and the State.” *Kantian Review* 15, no. 1 (2010): 57–87.

Jaume, Lucien. “Hobbes and the Philosophical Sources of Liberalism.” In *The Cambridge Companion Hobbes’s Leviathan*, edited by Patricia Springborg, 199–216. New York: Cambridge University Press, 2007.

Lippert-Rasmussen, Kasper. “Vote Buying and Election Promises: Should Democrats Care About the Difference?” *Journal of Political Philosophy* 19, no. 2 (2011): 125–44.

Locke, John. *Two Treatises of Government*. Edited by Peter Laslett. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press, 1988.

Lomasky, Loren E., and Geoffrey Brennan. “Is There a Duty to Vote?” *Social Philosophy and Policy* 17, no. 1 (2000): 62–86.

Loth, Renee. “Voting: A Right or a Duty.” *The Boston Globe*, 2020.
<https://www.bostonglobe.com/2020/07/21/opinion/voting-right-or-duty/>.

Pasuk Phongpaichit, and Chris Baker. "Vote-Buying Claims Nothing but Dangerous Nonsense." *Bangkok Post*, 2013.

<https://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/383418/vote-buying-claims-nothing-but-dangerous-nonsense>.

Plamenatz, John. *Consent, Freedom, and Political Obligation*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 1968.

Pomper, Gerald. "The Concept of Elections in Political Theory." *The Review of Politics* 29, no. 4 (1967): 478–91.

Ramsay, Peter. "Faking Democracy with Prisoners' Voting Rights." *LSE Law, Society and Economy Working Papers*. London, 2013.

Rousseau, Jean-Jacques. *The Social Contract and The First and Second Discourses*. Edited by Susan Dunn. New York: Yale University Press, 2002.

Sandel, Michael J. *What Money Can't Buy: The Moral Limits of Markets*. New York: Penguin Group, 2012.

Schaffer, Frederic Charles. "What Is Vote Buying?" In *Conference on Trading Political Rights: The Comparative Politics of Vote Buying*. Cambridge, MA: MIT, 2002.

Skinner, Quentin. "Conquest and Consent: Hobbes and the Engagement Controversy." In *Visions of Politics Volume 3: Hobbes and Civil*

50 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

Science, 287–307. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press,
2014.

———. “Hobbes on Persons, Authors and Representatives.” In *The
Cambridge Companion Hobbes’s Leviathan*, edited by Patricia
Springborg, 157–80. New York: Cambridge University Press, 2007.

Wang, Ding-Ming. “Vote Selling Regimes and Electoral Behavior: A Case
Study of 1996 Taiwan Presidential Election.” The University of
Texas at Dallas, 2000.

ภาษาไทย

มอง-ฉากส์ รุสโซ. *สัญญาประชาคม หลักแห่งสิทธิทางการเมือง*. บรรณาธิการโดย
วิภาดา กิตติโกวิท. กรุงเทพฯ: ทับหนังสือ, 2550.

ประชาไท. “คำชี้แจงของสิริพรรณ นกสวน กรณ์โซเซียลมีเดียแชร์งานวิจัยการเลือกตั้ง
2554,” 2556. <https://prachatai.com/journal/2013/12/50586>.

———. “ถึง ‘ประยุทธ์-ปีย์’ ปชช.ไปถึงไหนแล้ว เปิดวิจัยลบบวทกรรม ‘ประชาชนโง่
ซื้อเสียง,’” 2559. <https://prachatai.com/journal/2016/04/65246>.

เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์. “นักสอพลอประชาชนแห่งประชาธิปไตยเฮเฮสนส์กับบทเรียนต่อ
ประชาธิปไตยไทยร่วมสมัย.” *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง บุรพา* 8, 2
(2563): 22–47.

มติชนออนไลน์. “อ.รัฐศาสตร์ จุฬาฯ เปิดวงเสวนา งานวิจัย ‘การสร้างรัฐและเครือข่าย
อุปถัมภ์,’” 2560. https://www.matichon.co.th/politics/news_699091.

วิภาวดี พันธุ์ยางน้อย. “ภูมิทัศน์ทางการเมืองของสังคมชนบทสมัยใหม่: ว่าด้วยการ
พัฒนา ความเหลื่อมล้ำ การเลือกตั้ง และวาทกรรมการค้าซื้อสิทธิขายเสียง.” *วารสารวิจัยสังคม* 36, 1 (2556): 95–137.

ศุทธิกานต์ มีจั่น. “พฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งและทัศนคติเกี่ยวกับการซื้อเสียงของเขต
จังหวัดภาคอีสาน: กรณีตัวอย่างจังหวัดมหาสารคาม.” *วารสารสถาบัน
พระปกเกล้า* 11, 3 (2556): 110–28.

สมชาย ปรีชาศิลป์กุล. “การทุจริตเชิงโครงสร้างในระบบเลือกตั้ง.” *วารสารสถาบัน
พระปกเกล้า* 7, no. 1 (2552): 85–94.

สมบัติ จันทร์วงศ์. “สัญญาประชาคม ของรัฐโซ.” In *ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่*,
บรรณาธิการโดย สมบัติ จันทร์วงศ์, 173–85. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521.

อภิชาติ สติตนิรามย์. “อภิชาติ สติตนิรามย์: สิทธิเลือกตั้ง เงินซื้อเสียง ใครโง่?” ประชา
ไท, 2554. <https://prachatai.com/journal/2011/05/35179>.

ปรัชญาปฏิฐานนิยมในการศึกษาทางรัฐศาสตร์: พัฒนาการและข้อจำกัดทางญาณวิทยา

เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาถึงพัฒนาการและข้อจำกัดทางญาณวิทยาของปรัชญาปฏิฐานนิยมต่อประเด็นการศึกษาทางรัฐศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า ปรัชญาปฏิฐานนิยมเริ่มก่อตัวในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ในฐานะแนวคิดที่ต่อต้านการแสวงหาความรู้เชิงอภิปราย ปรัชญาปฏิฐานนิยมเชื่อมั่นว่าความรู้และความจริงมีจากประสาทสัมผัสของมนุษย์ ซึ่งสัมพันธ์กับความสำเร็จของสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติตั้งแต่ศตวรรษที่ 16-20 ส่งผลให้การศึกษาทางสังคมได้รับอิทธิพลจากวิธีการแบบวิทยาศาสตร์ และนำมาใช้ศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมืองในยุคพลวัติกรรมศาสตร์ หรือยุคปฏิฐานนิยมในช่วงราวคริสต์ศตวรรษ 1950 – 1960 เป็นต้นมา

ในแง่ข้อจำกัดทางญาณวิทยา ปรัชญาปฏิฐานนิยมมีความเชื่อมโยงกับญาณวิทยาแบบประจักษ์นิยม ที่มีปัญหาตรงที่ไม่สามารถยืนยันถึงการดำรงอยู่จริงของปรากฏการณ์ที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยประสบการณ์หรือประสาทสัมผัสได้ ตลอดจนปัญหาในแง่ของพลังในการอธิบาย ที่ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลที่มีความซับซ้อน ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับการประกอบสร้างความหมายของสังคมมนุษย์ และปัญหาที่มาจากความ

---

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
email: Phermsakc@gmail.com

ถักถักขัดกันในเชิงมโนทัศน์ อันมีที่มาจากความเคร่งครัดและเข้มงวดในการ
สร้างค่านิยมเชิงปฏิบัติการของชุมชนวิจัย

คำสำคัญ: ปรัชญาปฏิฐานนิยม, ญาณวิทยา, การศึกษาทางรัฐศาสตร์,
วิธีการแบบวิทยาศาสตร์

Positivism philosophy in political science: evolution and epistemic constraints

Phermsak Chariamphan **

Abstract

The purpose of this article is to examine the evolution and epistemic limitations of positivism in political science. The results of the study found that positivism emerged in the 16th century as a challenge to metaphysics. Positivism believed that knowledge and reality derived from human senses, which was related to the success of natural sciences from the 16th to the 20th centuries. As a result, social and political studies being influenced by scientific methods in the behavioralism or positivism period in political science around the 1950s and 1960s.

** Assistant Professor, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University
Email: Phermsakc@gmail.com

When it comes to epistemological limitations, positivism—which is associated with empiricist epistemology—cannot verify the existence of phenomena that cannot be proven by experience or the senses. It also has issues with explanatory power, which is unable to access the complexity related to the social construction of meaning in human society, and the problem of conceptual contradictions, which stem from the lack of rigor in the operationalization of concepts in the research community.

Keywords: Positivism, Epistemology, Political Science Studies,
Scientific Methods

ความนำ

ปรัชญาปฏิฐานนิยมเป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลต่ออุดมวิทยาหรือทฤษฎีความรู้ในการศึกษาทางสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะตั้งแต่ช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ปรัชญาปฏิฐานนิยมได้รับการยอมรับจากวงวิชาการในมหาวิทยาลัยตะวันตก โดยเฉพาะในโลกรวิชาการที่ใช้ภาษาอังกฤษ จนส่งผลให้ปรัชญาปฏิฐานนิยมมีฐานะเป็น “มุมมองมาตรฐาน” (standard view) ของทุกสาขาวิชาทางสังคมศาสตร์ รวมไปถึงการศึกษาทางรัฐศาสตร์ที่เป็นสาขาวิชาย่อยของสังคมศาสตร์ ที่ต้องการมีฐานะและได้รับการยอมรับอย่างทัดเทียมกับสาขาวิชาทางวิทยาศาสตร์ (Outhwaite, 1999: 48)

ในกรณีของการศึกษาทางรัฐศาสตร์ ปรัชญาปฏิฐานนิยมได้รับการยอมรับว่ามีสถานะเป็นปรัชญาพื้นฐานของการแสวงหาความรู้ทางรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะเมื่อวง

การศึกษารัฐศาสตร์ในสหรัฐอเมริกาได้รับอิทธิพลจากแนวคิดพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioralism) นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา (Sanders, 2002: 46) อย่างไรก็ดี แม้อิทธิพลของปรัชญาปฏิฐานนิยมจะลดลงและถูกท้าทายจากปรัชญาสังคมศาสตร์แนวคิดอื่น ๆ มากขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การศึกษาทางรัฐศาสตร์ในปัจจุบันได้เข้าสู่ยุคหลังพฤติกรรมศาสตร์หรือหลังปฏิฐานนิยม (Post-Behavioralism, Post-Positivism) นับตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา กระนั้น งานศึกษาทางรัฐศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาปฏิฐานนิยมยังคงดำรงอยู่ ถึงแม้จะไม่ได้มีสถานะเป็นมุมมองหลักดังเช่นในช่วงเวลาก่อนหน้านี้ก็ตาม (Stoker and Marsh, 2002: 5; อนุสรณ์, 2548ก: 4)

การศึกษาถึงที่มา ลักษณะสำคัญ พัฒนาการ ตลอดจนข้อจำกัดในทางญาณวิทยาหรือข้อจำกัดในการแสวงหาความรู้ของปรัชญาปฏิฐานนิยม จึงเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการศึกษารัฐศาสตร์ โดยเฉพาะในปัจจุบันที่การศึกษารัฐศาสตร์ในยุคหลังปฏิฐานนิยมนั้นมีความหลากหลายในทางญาณวิทยาและทฤษฎีที่แตกต่างกัน และต่างก็อยู่ในฐานะที่ไม่ยอมรับและไม่ต้องการที่จะยอมรับถึงข้อจำกัดทางญาณวิทยาของปรัชญาหรือทฤษฎีของตนเอง ดังที่ Gabriel A. Almond (1989: 13) เรียกว่าเป็น “เกาะลับแห่งความเปราะบาง” (secret island of vulnerability) ที่เสมือนข้อจำกัดและจุดอ่อนที่นักวิชาการในแต่ละสำนักคิดต่างไม่ต้องการเปิดเผยให้ผู้อื่นเห็น ที่ในอีกนัยหนึ่งคือการยอมรับว่าแนวคิดทางญาณวิทยาที่ตนใช้นั้นมีจุดอ่อน และไม่สามารถอธิบายความเป็นจริงทางสังคมและการเมืองได้ตามที่เชื่อมั่นหรือกล่าวอ้าง

โดยบทความนี้แบ่งการนำเสนอออกเป็นสองส่วนหลัก ส่วนแรกเป็นการแสดงถึงที่มา ตลอดจนลักษณะสำคัญและพัฒนาการของปรัชญาปฏิฐานนิยมในภาพรวม ส่วนต่อมาเป็นการชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดทางญาณวิทยาทั้งในแง่ของหลักปรัชญา และ

ปัญหาในการนำหลักแนวคิดดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ โดยยกตัวอย่างประเด็นปัญหาการวิจัยด้าน “ประชาธิปไตย” ในไทย เพื่อชี้ให้เห็นข้อบกพร่องทางญาณวิทยาดังกล่าวตามลำดับ

ที่มา ลักษณะสำคัญ และพัฒนาการของปรัชญาปฏิฐานนิยม

ที่มาและพัฒนาการของปรัชญาปฏิฐานนิยมนั้นแบ่งได้กว้าง ๆ เป็น 3 ช่วงเวลาใหญ่ ๆ ดโดยเริ่มจากปรัชญาประจักษ์นิยม (empiricism) ที่ให้ความสำคัญกับความรูที่มาจากประสบการณ์ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญต่อการก่อตัวและพัฒนาการของสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (natural science) ที่เริ่มแยกตัวออกจากวิชาปรัชญาในราวศตวรรษที่ 16 และพัฒนาไปสู่แนวคิดปฏิฐานนิยม (early positivism) ยุคแรกเริ่ม ผ่านอิทธิพลของ August Comte และนักคิดร่วมสมัยในศตวรรษที่ 19 และก้าวเข้าสู่ช่วงของปฏิฐานนิยมเชิงตรรกะ (Logical positivism) ที่ริเริ่มโดยกลุ่มนักวิชาการในกรุงเวียนนา (Vienna circle) ประเทศออสเตรียในศตวรรษที่ 20 แนวคิดแบบปฏิฐานนิยมเริ่มมีลักษณะที่เป็นสถาบัน และขยายอิทธิพลออกไปนอกทวีปยุโรปและเติบโตอย่างเต็มที่ในสหรัฐอเมริกาช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนมีลักษณะเป็นมุมมองหลักของการแสวงหาความรู้ของสาขาวิชาสังคมศาสตร์และรัฐศาสตร์ในช่วงเวลาดังกล่าว

ในแง่ของที่มาทางความคิด ปรัชญาปฏิฐานนิยม เป็นผลผลิตของปรัชญาประจักษ์นิยมและความเป็นสมัยใหม่ (modernity) ในสังคมยุโรป โดยเฉพาะในแง่ของหลักและระเบียบวิธีในการได้มาซึ่งความรู้แบบ “ศาสตร์สมัยใหม่” (modern science) หรือวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (scientific method) ที่ต่างไปจากวิธีการทางปรัชญาหรือวิธีการแสวงหาความรู้แบบโบราณหรือดั้งเดิมในสมัยกลาง (Delanty, 2005: 14) ใน

ด้านที่มาของความหมาย ปรัชญาประจักษ์นิยม หรือ Empiricism ในภาษาอังกฤษ มีที่มาจากภาษากรีกโบราณคือคำว่า “Empeirikos” ที่มีรากโยงใยไปถึงคำว่า “Empeiria” ที่หมายถึงประสบการณ์ (experience) “Empeiros” หมายถึง มีทักษะ (skilled) และ “Peira” ที่หมายถึง ทดลอง โดยคำศัพท์ในภาษากรีกเข้ามาสู่ภาษาละตินผ่านคำว่า “Empiricus” และเข้าสู่ภาษาอังกฤษในราวศตวรรษที่ 16 ในฐานะคำศัพท์ที่ใช้จำแนกที่มาของความรู้ทางการแพทย์ของกรีกโบราณที่แบ่งออกเป็นสามสำนักคือ (1) Empiriki หมายถึง พวกที่อาศัยการสังเกตเป็นหลัก (2) Dogmatiki หมายถึง พวกที่อาศัยการเรียนรู้จากคัมภีร์หรือตำราเป็นหลัก และ (3) Methodiki หมายถึง พวกที่อาศัยการเรียนรู้จากการทดลองเป็นหลัก (สมเกียรติ, 2539: 464)

การให้ความสำคัญกับความรู้ที่มาจากประสบการณ์อันเป็นที่มาของความรู้แบบสมัยใหม่หรือ “ศาสตร์สมัยใหม่” สามารถย้อนกลับไปถึงผลงานของ Galileo Galilei ในหนังสือ The Starry Messenger (1610) มีการใช้วิธีการสังเกตอย่างเป็นระบบ ผ่านการใช้เครื่องมือที่พัฒนาขึ้นมาคือกล้องโทรทรรศน์ในการสังเกตดวงดาวและการโคจรของดวงดาว ที่นำไปสู่การค้นพบภูเขาบนดวงจันทร์ หรือกรณีของดวงจันทร์ที่โคจรรอบดาวเสาร์ ที่ขัดแย้งกับคำตอบในสมัยกลางที่ได้รับอิทธิพลจากวิธีการทางปรัชญาและคำอธิบายในศาสนาคริสต์อย่างสิ้นเชิง ทศวรรษต่อมา ในงาน Novum Organum (1620) ของ Francis Bacon เขาเสนอวิธีการได้มาซึ่งความรู้ที่ต่างไปจากวิธีการดั้งเดิมที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนจักร ที่มักเริ่มจากหลักการหรือสัจพจน์ (axioms) ที่มีอยู่ก่อน ไปสู่สิ่งเฉพาะหรือข้อสรุป หรือวิธีการแบบนิรนัย (deductive) โดยเขาเห็นว่าวิธีการนิรนัยนั้นไม่สามารถนำไปสู่ความรู้ใหม่ได้ และเสนอวิธีการแบบอุปนัย (inductive) ที่สามารถนำไปสู่ความรู้ใหม่ที่แท้จริงจากการสังเกตอย่างเป็นระบบโดยใช้

ประสาทสัมผัส โดยเริ่มจากความรู้อันสิ่งเฉพาะเจาะจง และสะสมจนสามารถสร้างเป็นองค์ความรู้ที่มีลักษณะทั่วไปได้ (Mose and Knutsen, 2007: 19-22)

ในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกัน Johannes Kepler พัฒนาวิธีการในการสังเกตดวงดาวต่าง ๆ และจัดบันทึกสิ่งสังเกตอย่างเป็นระบบจริงจัง และนำข้อมูลที่จัดบันทึกนั้นมาทำการวิเคราะห์อย่างละเอียด ซึ่งก็คือที่มาและพื้นฐานของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (scientific method) ที่ยอมรับกันในปัจจุบัน โดยผลการศึกษาของเคปเลอร์นั้นขัดแย้งกับคำตอบดั้งเดิมหรือคำตอบจากศาสนจักรที่มีบทบาทเป็นศูนย์กลางของความรู้ในยุคนั้น โดยเคปเลอร์ค้นพบว่า อริสโตเติลนั้นผิดที่เห็นว่าดวงดาวต่าง ๆ โคจรรอบโลกเป็นวงกลม ซึ่งเขาเสนอว่า แท้จริงแล้วดวงดาวต่าง ๆ นั้นโคจรเป็นวงรีรอบดวงอาทิตย์ผ่านการอธิบายการโคจรของดวงดาวต่าง ๆ ด้วยคณิตศาสตร์ที่มีความเที่ยงตรง รวมไปถึงข้อค้นพบของ Isaac Newton ด้วยระเบียบวิธีที่ได้รับอิทธิพลจากทั้งกาลิเลโอและเคปเลอร์ นิวตันได้ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์สามารถทำความเข้าใจแบบแผนของการเคลื่อนที่ของวัตถุในจักรวาลและโลกได้ภายใต้หลักการที่แน่นอนสม่ำเสมอ (regularity) ในงาน *Mathematical Principles of Natural Philosophy* (1687) ที่โด่งดังของนิวตัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการทำความเข้าใจแบบแผนการเคลื่อนที่ของวัตถุและดวงดาวในจักรวาล ในรูปแบบเดียวกับการเดินของเข็มนาฬิกาที่มีความเที่ยงตรง (Mose and Knutsen, 2007: 20)

สำหรับการก่อตัวของปรัชญาประจักษ์นิยมสมัยใหม่ (modern empiricism) ผลงานและอิทธิพลของ John Locke ในงาน *An Essay Concerning Human Understanding* (1689) เขาเสนอว่า ความรู้ที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด (a priori) นั้นไม่มีมนุษย์นั้นเกิดมาพร้อมจิตใจที่ว่างเปล่าเหมือนผ้าขาว (tabula rasa) ดังนั้น ความรู้ทั้งหมดที่มนุษย์มีจึงเป็นความรู้ที่มาจากภายนอก (a posteriori) หรือมาจากประสาท

สัมผัสเท่านั้น โดยความรู้เข้าสู่จิตใจของมนุษย์ผ่านประสาทสัมผัส และมนุษย์เก็บความรู้นั้นไว้ในรูปของความจำ และความจำสามารถผสมผสานหรือรวมกันได้โดยใช้การจินตนาการ เช่นมนุษย์เห็นผู้หญิงเปลือย และต้นไม้ และรักษาไว้ในรูปของความจำเกี่ยวกับผู้หญิงเปลือยและต้นไม้ และสามารถผสมผสานความจำโดยจินตนาการถึงต้นไม้มีกกระพริบที่ออกผลเป็นผู้หญิงได้ แน่แน่นอนว่าข้อเสนอนี้หักล้างกับข้อค้ำความรู้อิมมูนีในยุคคลสมัยนั้นที่ถือว่าพระเจ้าสร้างมนุษย์มาพร้อมกับความรู้ที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด (innate idea or a priori) (สมเกียรติ, 2539: 465; Mose and Knutsen, 2007: 24)

ศตวรรษถัดมา งาน Inquiry Concerning Human Understanding (1748) ของ David Hume นั้นส่งอิทธิพลต่อวิธีการแสวงหาความรู้สมัยใหม่อยู่สองประการสำคัญด้วยกัน ประการแรก เขาถือว่า ความรู้ทั้งหมดของมนุษย์มาจากประสาทสัมผัส และจิตใจของมนุษย์เก็บรักษาความรู้เหล่านั้นไว้ในรูปแบบของความคิด โดยเขาอธิบายการทำงานของความคิดในแง่ของความจำ (memory) และการจินตนาการ (imagination) โดยเฉพาะในเรื่องของความเป็นเหตุเป็นผล (causality) โดยฮูมเสนอว่าการที่มนุษย์มองเห็นสองเหตุการณ์เกิดขึ้นพร้อมกัน มนุษย์นั้นมักจะมองเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นไปในแง่ของความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล แต่แท้จริงแล้ว มนุษย์ไม่สามารถที่ใช้ประสาทสัมผัสรับรู้ถึงความเป็นเหตุเป็นผลของเหตุการณ์ในตัวของมันเองได้ สิ่งที่มนุษย์รับรู้จริง ๆ ก็คือ มีเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้นและมีเหตุการณ์หนึ่งตามมาเท่านั้น ความเป็นเหตุเป็นผลจึงเป็นเรื่องของการที่มนุษย์ใช้จินตนาการ (imagination) ในการเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเท่านั้น ดังนั้น การแสวงหาความรู้จึงควรต้องมีความระมัดระวังในข้อจำกัดของการอธิบายความเป็นเหตุเป็นผลของเหตุการณ์ และควรที่จะการมุ่งแสดงให้เห็นถึงความสม่ำเสมอของปรากฏการณ์ (regularity) ที่เกิดขึ้นมากกว่า ด้วยเหตุผลสำคัญคือ รูปแบบของความสม่ำเสมอของปรากฏการณ์ (เช่น เมื่อเหตุการณ์ A

เกิดขึ้น และมีเหตุการณ์ B เกิดตามมา) สามารถสังเกตได้ แต่ความเป็นเหตุเป็นผล (ความเชื่อมโยงของเหตุการณ์สองเหตุการณ์) ของปรากฏการณ์โดยตัวของมันเองนั้นไม่สามารถสังเกตได้แต่อย่างใด (Mose and Knutsen, 2007: 25-26)

อีกประการหนึ่งก็คือ ฮูมเสนอให้มีการแยกแยะระหว่างสิ่งที่เป็นความจริงหรือความรู้เชิงประจักษ์ (facts or empirical knowledge) กับสิ่งที่เป็นเรื่องของคุณค่าหรือความรู้เชิงปทัสสถาน (values or normative knowledge) โดยเขาเห็นว่าพื้นฐานของความรู้เชิงวิทยาศาสตร์คือความจริง (facts) ที่ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับโลกที่สามารถสังเกตโดยการใช้ประสาทสัมผัส ซึ่งแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับความรู้ในเชิงปทัสสถานหรือความรู้ในเชิงคุณค่าที่เป็นเรื่องความพึงพอใจของแต่ละบุคคล (Mose and Knutsen, 2007: 28)

ผลจากข้อค้นพบของนักดาราศาสตร์ที่เกิดจากการใช้ระเบียบวิธีที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ในช่วงศตวรรษที่ 16-17 ไล่เลี่ยกับพัฒนาการของปรัชญาประจักษ์นิยมสมัยใหม่ (modern empiricism) ในปลายศตวรรษที่ 17 ถึงราวกลางศตวรรษที่ 18 ดังที่กล่าวมานั้นเป็นฐานสำคัญในการก่อตัวของปรัชญาปฏิฐานนิยมยุคแรกเริ่ม (early positivism) โดย August Comte นักคิดปฏิฐานนิยมคนสำคัญเป็นผู้เริ่มใช้คำว่า ปฏิฐาน หรือ “positive” มาเรียกความรู้ที่ได้จากวิธีการดังกล่าวหรือ ความรู้แบบปฏิฐาน (positive knowledge) ที่พัฒนามาเป็นปรัชญาปฏิฐานนิยมต่อมา

ปฏิฐานนิยมยุคแรกเริ่ม (early positivism)

แนวคิดปฏิฐานนิยมยุคแรกเริ่ม ได้รับอิทธิพลสำคัญจากผลงานของ August Comte รวมไปถึงนักคิดร่วมสมัยในช่วงศตวรรษที่ 19 อย่าง Emile Durkheim และ John Stuart Mill เป็นต้น ในยุคแรกเริ่ม แนวคิดปฏิฐานนิยมยังไม่มีระบบระเบียบทาง

ความคิด หรือมีลักษณะเป็นสำนักคิด (school) หรือสถาบันในมหาวิทยาลัยที่เป็นแบบแผนมากนั้น แต่นักวิชาการกลุ่มนี้มีจุดรวมกันคือ การยอมรับในวิธีการแสวงหาความรู้แบบสมัยใหม่หรือวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ว่าสามารถนำมาใช้ศึกษาสังคมหรือปรากฏการณ์ทางสังคมได้ ที่เป็นผลมาจากปฏิกิริยาที่มีต่อองค์ความรู้แบบดั้งเดิมและความเชื่อมั่นที่เกิดจากความสำเร็จที่เป็นรูปธรรมในวิธีการแสวงหาความรู้แบบแผนใหม่ โดยเฉพาะในสาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติที่มีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดในช่วงศตวรรษที่ 16-18 เป็นต้นมา

ในกรณีของ August Comte ในงาน Course of Positive Philosophy (1830) เขาได้เสนอคำว่า “ความรู้แบบปฏิฐาน” (Positive Science) และสนับสนุนแนวคิดเรื่องความเป็นเอกภาพหรือความเป็นหนึ่งเดียวของศาสตร์ (Unify all of the Science) ที่เชื่อมั่นว่าปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและปรากฏการณ์ทางสังคมนั้นสามารถอธิบายได้โดยวิธีการแบบ “(วิทยาศาสตร์)” (science) หนึ่งเดียว โดยเขาเป็นบิดาผู้บัญญัติศัพท์ “สังคมวิทยา” (sociology) ที่หมายถึงศาสตร์ที่มาจากสังเคราะห์องค์ความรู้แบบปฏิฐาน (positive knowledge) ทั้งหมดในเรื่องของสังคม ซึ่งเขาเชื่อว่าจะเป็นอย่างองค์ความรู้ที่สามารถนำพามนุษยชาติไปสู่สังคมที่ดี (good society) ได้ ในประเด็นด้านความเป็นหนึ่งเดียวหรือเป็นเอกภาพของศาสตร์ เขาเห็นว่าศาสตร์ทางสังคมและกายภาพหรือวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Science) มีลักษณะร่วมกันในด้านญาณวิทยาและต่างจำเป็นต้องมีความเป็นอิสระจากอิทธิพลของการแสวงหาความรู้ทางอภิปรัชญาเช่นเดียวกัน (Turner, 2001: 32; Mose and Knutsen, 2007: 33)

ปรัชญาปฏิฐานนิยมของ Comte ถือว่าความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์มีที่มาจากประสาทสัมผัส (sense perception) หรือที่เขาเรียกว่า “positive perception” เท่านั้น รวมไปถึงการให้ความสำคัญกับการแยกความแตกต่างระหว่างข้อเท็จจริง

62 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

(facts) กับ ‘ค่านิยม’ (values) ออกจากกัน โดยเขาเห็นว่าพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในแสวงหาความรู้มนุษย์นั้นมีพัฒนาการเป็นสามลำดับขั้น เริ่มจากขั้นเทววิทยา (theology phase) ที่มนุษย์แสวงหาความจริงผ่านศาสนา และพัฒนาเข้าสู่ยุคอภิปรัชญา (metaphysics phase) ที่มนุษย์แสวงหาความจริงผ่านความคิดเชิงนามธรรม และเข้าสู่ยุคสุดท้ายคือยุคปฏิฐานนิยม (positive phase) ที่มนุษย์แสวงหาความจริงโดยการค้นหากฎของสังคมจากการสังเกตอย่างเป็นระบบ (Turner, 2001: 32; Mose and Knutsen, 2007: 33)

สำหรับ Emile Durkheim เขามีข้อเสนอว่า มนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ หรือความสัมพันธ์ทางสังคมถือเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ดังนั้น ศาสตร์ที่ใช้ศึกษาธรรมชาติ จึงสามารถนำมาใช้ศึกษาสังคมได้ โดยถือว่าจุดมุ่งหมายของวิชาสังคมวิทยา คือการค้นหากฎทางสังคมผ่านการสังเกตเชิงประจักษ์อย่างเป็นระบบ และเนื่องจากข้อเท็จจริงทางสังคมสังเกตได้ยากกว่าข้อเท็จจริงตามธรรมชาติหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวัตถุ ดังนั้น การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมจึงต้องใช้ระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ที่เข้มงวดซับซ้อนบนฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์

สอดคล้องกับข้อเสนอของ John Stuart Mill ที่เห็นว่า มนุษย์สามารถการค้นหากฎทั่วไปของธรรมชาติ จากการสังเกตความสม่ำเสมอของปรากฏการณ์ทางสังคมผ่านวิธีการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างเป็นระบบ โดยเขาพยายามพัฒนาวิธีการศึกษาสังคมที่เขาเรียกว่า “moral science” หรือธรรมศาสตร์ในภาษาไทย โดยเสนอวิธีการอุปนัย (induction) เพื่อพิสูจน์และยืนยันถึงการดำรงอยู่ของกฎทั่วไปทางสังคมผ่านชุดข้อมูลเชิงประจักษ์ (Halfpenny, 2001:372) อย่างไรก็ดี แนวคิดปฏิฐานนิยมยุคแรกเริ่มมีลักษณะเป็นแนวคิดกว้าง ๆ ที่ยังไม่มีลักษณะเป็นสถาบันวิชาการในมหาวิทยาลัยแต่อย่างใด โดยแนวคิดแบบปฏิฐานนิยมได้พัฒนาไปสู่ความคิดที่เป็น

ระเบียบแบบแผนในตอนต้นศตวรรษที่ 20 ผ่านการเคลื่อนไหวของกลุ่มนักวิชาการเวียนนา (Vienna circle) ในประเทศออสเตรีย และขยายอิทธิพลเข้าไปเติบโตอย่างกว้างขวางในสหรัฐอเมริกาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 อันเป็นผลมาจากการอพยพของกลุ่มนักวิชาการชาวเวียนนาที่หนีภัยสงครามเข้าสู่สหรัฐอเมริกา

ปฏิธานนิยมเชิงตรรกะของกลุ่มนักวิชาการเวียนนา (Logical positivism of Vienna circle)

ในต้นศตวรรษที่ 20 ผลจากการแพ้สงครามโลกครั้งที่หนึ่งของฝ่ายมหาอำนาจกลาง ได้ก่อให้เกิดปฏิกิริยาในการต่อต้านความเป็นปรัสเซียในด้านต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ซึ่งรวมถึงการต่อต้านปรัชญาของปรัสเซีย ที่ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาจิตนิยมเยอรมันของ Hegel และสำนักศิษย์ (Hegel 's German idealism) ในออสเตรีย เกิดการรวมตัวของกลุ่มนักวิชาที่ถูกเนรเทศและลี้ภัยสงคราม อาทิ Moritz Schlick, Rudolf Carnap, Kurt Godel, Otto Neurath ฯลฯ โดยเรียกตัวเองว่ากลุ่มนักวิชาการเวียนนา (Vienna Circle) โดยมีการเคลื่อนไหวทางผ่านคิดผ่านวารสารทางปรัชญาที่ชื่อว่า Erkenntniss ที่หมายถึง “ความรู้” ในภาษาเยอรมัน (Mose and Knutsen, 2007: 37)

กลุ่มนักวิชาการเวียนนามีจุดร่วมหลักเช่นเดียวกับกลุ่มนักวิชาปฏิธานนิยมยุคแรกเริ่ม คือ ความเชื่อมั่นในความเป็นหนึ่งเดียวของศาสตร์ และปรัชญาความรู้แบบประจักษ์นิยมหรือปรากฏการณ์นิยม (Empiricism or Phenomenalism) ที่ถือว่าประสาทสัมผัสเป็นจุดเริ่มต้นและที่มาของความรู้ ซึ่งขัดแย้งกับปรัชญาจิตนิยมแบบเฮเกล ที่มีอิทธิพลต่อการแสวงหาความรู้ในเยอรมันช่วงเวลาดังกล่าว ข้อแตกต่างหลักที่ทำให้กลุ่มนักวิชาการเวียนนาต่างไปจากจากแนวคิดปฏิธานนิยมก่อนหน้านี้คือ การ

ยอมรับว่าการใช้เหตุผลหรือตรรกะ (Logic) (ซึ่งเป็นที่มาของชื่อ “ปฏิฐานนิยมเชิงตรรกะ”) เป็นที่มาของความรู้ อิทธิพลทางปรัชญาของ Gottlob Frege, Bertrand Russell และ Alfred North Whitehead ถือว่าตรรกะและเหตุผลเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และอธิบายข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งตรรกะในความหมายแคบคือคณิตศาสตร์ที่มีความชัดเจนและเที่ยงตรงสูง (Halfpenny, 2001:373) กล่าวคือ กลุ่มนักวิชาการเวียนนานั้นยอมรับความรู้สองชนิด คือ คือความรู้เชิงประจักษ์หรือความรู้ที่มาจากประสาทสัมผัส และความรู้ที่เป็นตรรกะเหตุผลหรือความรู้ที่มาจากการคณิตศาสตร์และสถิติในการวิเคราะห์ (Delanty, 2005: 29)

กลุ่มนักวิชาการเวียนนาถือว่า การอธิบายทั้งหมดที่เป็นวิทยาศาสตร์มีลักษณะเฉพาะร่วมกันคือ การอธิบายรูปแบบดังกล่าวต้องสามารถทดสอบ (test) ได้ว่าถูกต้องหรือไม่ ซึ่งได้แก่การพิสูจน์ผ่านข้อมูลเชิงประจักษ์นั่นเอง หากรูปแบบการอธิบายไม่สามารถนำไปสู่การพิสูจน์ได้ เนื่องจากรูปแบบของการใช้ตรรกะมีความวิบัติหรือมีการใช้แนวคิดที่ไม่สามารถนำไปสู่การพิสูจน์ได้ (principle of verification) ถือว่าการอธิบายดังกล่าวนั้นไร้ความหมาย (meaningless) (Halfpenny, 2001:373; Mose and Knutsen, 2007: 37) โดยระเบียบวิธีแบบปฏิฐานนิยมเชิงตรรกะในปัจจุบัน ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากข้อเสนอของ Carl Hempel ในช่วงกลางศตวรรษที่ 20 โดยเขาเสนอว่า รูปแบบการอธิบายที่เป็นวิทยาศาสตร์นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญสองประการ คือ ปรากฏการณ์ที่จะอธิบายนั้นต้องมีความเกี่ยวข้องกับกับการอธิบาย (requirement of explanatory relevance) กล่าวคือ ปรากฏการณ์ดังกล่าวนั้นต้องเคยเกิดขึ้นจริง อาทิ การอธิบายการเกิดของสงครามโลกครั้งที่ 3 นั้นเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้เนื่องจากปรากฏการณ์ดังกล่าวไม่มีตัวตนหรือไม่เคยเกิดขึ้นจริง ๆ ซึ่งจะสัมพันธ์กับลักษณะประการที่สองคือ การอธิบายในรูปแบบดังกล่าวจะต้องพิสูจน์ในเชิง

ประจักษ์ได้ (requirement of testability) เช่นเดียวกับการอธิบายการเกิดสงครามโลกครั้งที่สามย่อมไม่เป็นการอธิบายแบบวิทยาศาสตร์เนื่องจากไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้แต่อย่างใด (Hempel, 1966:48-49; อนุสรณ์, 2542: 41)

วิธีการที่เฮมเปิลเสนอให้ใช้ในการอธิบายก็คือ วิธีการที่เรียกว่า การอธิบายแบบนิรนัยโดยอาศัยกฎ (Deductive-Nomological explanation or D-N model) กล่าวคือ การอธิบายทางวิทยาศาสตร์นั้นจะต้องประกอบไปด้วยสองส่วน คือ (1) ตัวอธิบาย (explanans) และ (2) ปรากฏการณ์ที่ถูกอธิบาย (explanandum) โดยการอธิบายจะเริ่มจากกฎซึ่งระบุความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร เช่น น้ำจะเดือดเมื่อมีอุณหภูมิ 100 องศาเซลเซียสขึ้นไปในระดับน้ำทะเล และหากตัวอย่างน้ำที่ต้องการอธิบายเดือดและอยู่ในระดับน้ำทะเล ก็สามารถอธิบายได้ว่า การเดือดของน้ำเกิดจากน้ำมีความร้อน 100 องศาเซลเซียส โดยรูปแบบการอธิบายนั้นจะมีสองประเภท คือการอธิบายตามกฎในเชิงนิรนัยที่มีลักษณะแน่นอน (deterministic law) ที่การอธิบายจะมีลักษณะแน่นอนตายตัวไม่ผันแปรไปตามเวลาและสถานที่ เช่น กฎแห่งแรงโน้มถ่วงที่สามารถอธิบายได้ทุกที่ทุกเวลาแม้ว่าจะอยู่ในดวงจันทร์ก็ตาม กับการอธิบายในเชิงแนวโน้มหรือความน่าจะเป็นเชิงสถิติ (probabilistic or statistic law) ซึ่งการอธิบายในทางสังคมศาสตร์จะมีลักษณะดังกล่าว (Hempel, 1966; อนุสรณ์, 2542: 41-44)

กระนั้นก็ตาม ในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 แนวคิดแบบปฏิฐานนิยมเชิงตรรกะถูกวิพากษ์จากงานของ Karl Popper ในประเด็นของการระสมองค์ความรู้เพื่อสร้างกฎทั่วไปโดยวิธีการอุปนัย และหลักการพิสูจน์ถูก โดยเขาเห็นว่า การระสมองค์ความรู้แบบอุปนัยเพื่อสร้างกฎทั่วไปนั้นเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ในทางปฏิบัติ (Problem of induction) เนื่องจากปรากฏการณ์นั้นมีลักษณะของการเกิดขึ้นโดยบังเอิญเป็นส่วนมาก และเหตุการณ์ในอนาคตย่อมแตกต่างไปจากเหตุการณ์ในอดีต ยิ่งไปกว่านั้น

การใช้การสังเกตโดยการอุปนัยโดยมนุษย์นั้นเป็นไปได้ เนื่องจากยังมีลักษณะที่ถูกชี้แนะโดยความคิดหรือทฤษฎี (theory-laden) ที่แยกไม่ออกไปจากตัวตนของผู้วิจัย ดังนั้น การอุปนัยข้อมูลเพื่อนำมาสร้างเป็นกฎทั่วไป จากอคติหรือข้อมูลอันจำกัดของผู้ศึกษาวิจัยจึงเป็นเรื่องที่ไม่สมบูรณ์และผิดพลาด และปัญหาที่ตามมาก็คือ การพิสูจน์ถูกจากการอธิบายโดยอาศัยกฎที่มีข้อผิดพลาดดังกล่าว จึงเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้และไม่มี ความถูกต้องตั้งแต่ต้น (Hawkesworth, 2004: 9-10)

โดยเขาได้เสนอให้ใช้หลักการนิรนัยเพื่อ “พิสูจน์ผิด” (Falsification) แทน การพิสูจน์ถูกจากการอุปนัย เนื่องจากการพิสูจน์ถูกเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ทั้งในเรื่องจิตใจมนุษย์ที่ไม่ได้ปลอดจากแนวคิด ค่านิยมหรือทฤษฎี และความเป็นไปไม่ได้ของการอุปนัยที่สมบูรณ์ครบถ้วน ดังที่เขายกตัวอย่างเรื่อง ห่านสีขาว ที่นักปักษีวิทยา (ผู้เชี่ยวชาญเรื่องนก) ทำการอุปนัยจากการสำรวจห่านจำนวนมากในทวีปยุโรปและสรุปเป็นกฎทั่วไปว่า ห่านนั้นมีสีขาว แต่การค้นพบและข้อสรุปดังกล่าว (ที่ถือว่าเป็นสากล) กลับถูกทำลายโดยการพิสูจน์ผิด (falsify) จากห่านเพียงตัวเดียวที่มีสีดำจากทวีปออสเตรเลีย โดยเขาถือว่า ทฤษฎีหรือกฎทางวิทยาศาสตร์ (และสังคมศาสตร์) นั้นจะมีลักษณะที่ถูกต้องเป็นหรือจริงตรงเท่าที่ังไม่มีการพิสูจน์ผิดเท่านั้น ((Mose and Knutsen, 2007: 43; Hawkesworth, 2004: 11)

ข้อจำกัดทางญาณวิทยาของปรัชญาปฏิฐานนิยมในการศึกษาทางรัฐศาสตร์

ญาณวิทยา (epistemology) หรือปรัชญาความรู้ในภาษาอังกฤษ มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกคำว่า “episteme” หมายถึง “ความรู้” (knowledge, science) กับคำว่า “logos” ที่มีความหมายเกี่ยวกับ “ทฤษฎี/การมอง” (Theory/Viewing) ในภาษาไทย มีที่มาจากภาษาบาลี-สันสกฤต คือคำว่า “ญาณ” ที่หมายถึง ปริชาหยั่งรู้ กับ

คำว่า “วิทยา” ที่แปลว่า ความรู้ ญาณวิทยาจึงมีความหมายถึงมุมมองที่เกี่ยวกับความรู้ หรือทฤษฎีความรู้ (theory of knowledge) กล่าวให้ชัดยิ่งขึ้น ในทางสังคมศาสตร์ ญาณวิทยาจะเป็นเครื่องชี้ว่า อะไรความรู้ที่เกี่ยวกับความเป็นจริงทางสังคม หรือ อะไรคือสิ่งที่เรียกว่าความรู้ทางสังคมศาสตร์ รวมไปถึงวิธีการได้มาซึ่งความรู้นั้นมี ลักษณะ ขั้นตอน ตลอดจนเงื่อนไขใดบ้าง และมีเกณฑ์หรือมาตรฐานใดที่ใช้ตัดสินว่าสิ่งใดที่เป็น ความรู้ และไม่ใช่ความรู้ (Blaikie, 2007: 18; พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2567)

โดยการที่จะยืนยันหรือวิพากษ์ถึงข้อจำกัดของมาตรฐานหรือข้อเสนอในการตัดสินว่าสิ่งใดเป็นความรู้หรือเป็น (วิทยา)ศาสตร์ (science) มีความเชื่อมโยงกับสิ่งที่ “ถูกรู้” หรือสิ่งที่เป็นที่มาของความรู้ ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับชุดของฐานคติ (set of assumptions) เกี่ยวกับความเป็นจริงทางสังคม (social reality) หรือในทางรัฐศาสตร์ก็คือ ชุดของฐานคติว่าด้วยความเป็นจริงทางการเมือง (political reality) (Hay, 2006: 80, Blaikie, 2007: 13) โดยข้อจำกัดในระดับญาณวิทยาที่สำคัญของปรัชญาปฏิฐานนิยม แบ่งเป็นข้อจำกัดทางฐานคติ และข้อจำกัดที่เกิดจากผลของการนำเอาปรัชญาปฏิฐานนิยมไปศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม โดยเฉพาะปรากฏการณ์ทางการเมืองในสาขาวิชารัฐศาสตร์

ในประเด็นแรก เมื่อพิจารณาตั้งแต่จุดกำเนิดทางความคิดปฏิฐานนิยมตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 จนกระทั่งวิวัฒนาการไปสู่แนวคิดปฏิฐานนิยมยุคแรกเริ่ม และพัฒนาต่อ ยอดไปสู่แนวคิดปฏิฐานนิยมเชิงตรรกะ ที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อปรัชญาการศึกษา รัฐศาสตร์ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยปรัชญาปฏิฐานนิยมทุกแขนงหรือสำนักคิดย่อยมีฐานคติเดียวกัน ที่ถือว่า “ความจริง” (reality) คือปรากฏการณ์ที่มนุษย์สามารถใช้ประสาทสัมผัสในการรับรู้ โดยถือว่าโลกแห่งความจริงดำรงอยู่นอกเหนือตัว

มนุษย์ และดำเนินไปอย่างมีความสม่ำเสมอ (regularity) ภายใต้กฎธรรมชาติหรือกฎหมาย (law) และเชื่อว่ามนุษย์สามารถค้นพบกฎธรรมชาติและสังคมได้โดยใช้ประสาทสัมผัสอย่างปราศจากอคติ (values-free) หรือมีความเป็นวัตถุวิสัย (objectivity) (Marsh and Furlong, 2002: 19)

เมื่อพิจารณาในแง่นี้ ข้อจำกัดทางญาณวิทยาสำคัญที่ส่งผลให้ปรัชญาปฏิฐานนิยมถูกท้าทายจากปรัชญากระแสอื่น ๆ อาทิ ปรัชญาสังคมนิยมเชิงวิพากษ์หรือสังคมนิยมเชิงวิทยาศาสตร์ (critical realism or scientific realism) ที่มองว่าปรัชญาปฏิฐานนิยมลดทอนความจริงให้เหลือเพียงแค่ปรากฏการณ์เชิงประจักษ์ (domain of empirical) หรือปรากฏการณ์ที่สามารถสังเกตได้โดยประสาทสัมผัสเท่านั้น (Bhaskar and Lawson, 1998: 5; Bhaskar 1998 : 41) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความเป็นจริงตามปรัชญาสังคมนิยมเชิงวิพากษ์นั้นรวมไปถึง “ความจริง” (domain of real) ที่อยู่เหนือประสบการณ์การรับรู้เชิงประจักษ์ของมนุษย์ (แต่ดำรงอยู่จริง) (domain of real) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ปรัชญาปฏิฐานนิยมจะประสบกับข้อจำกัดในการอธิบาย ในกรณีที่มีการดำรงอยู่ของ “สิ่งที่มองไม่เห็น” หรือสิ่งที่เหนือประสบการณ์ที่ยังไม่มีเครื่องมือพิสูจน์ถึงการดำรงอยู่ เช่น คลื่นวิทยุ แบททีเรีย ไวรัส รวมไปถึงมโนทัศน์หรือทฤษฎีทางการเมืองและสังคมที่ไม่สามารถพิสูจน์ด้วยวิธีการเชิงประจักษ์ได้ แต่ปรัชญาปฏิฐานนิยมไม่สามารถที่จะยืนยันหรือยอมรับถึงการดำรงอยู่ของปัจจัยหรือตัวแปรดังกล่าวได้

ส่วนข้อวิพากษ์จากปรัชญาปรากฏการณ์วิทยา/ประกอบสร้างนิยม (Phenomenology/ Constructivism) ถือว่าความเป็นจริงนั้นไม่ได้ดำรงอยู่นอกเหนือตัวมนุษย์ ในทางกลับกัน ความเป็นจริงนั้นแยกไม่ออกจากการประกอบสร้างความหมายเชิงภาษา สัญลักษณ์ ความเชื่อ ระบบคุณค่า หรือวาทกรรมที่มนุษย์เป็น

องค์ประธาน (subjectivity) ในการประกอบสร้างความเป็นจริง วิธีการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม จึงต้องใช้วิธีการตีความ (Interpretivism/Hermeneutics) เพื่อทำความเข้าใจระบบความหมายดังกล่าวของมนุษย์ เมื่อมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความคิดจิตใจ ความเชื่อ และระบบวัฒนธรรมหรือวาทกรรมที่ซับซ้อน การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมจึงไม่อาจอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมได้ (Bevir and Rhodes, 2002: 131; Parsons, 2010: 80-81)

นอกเหนือไปจากข้อวิจารณ์ในเชิงฐานคิดต่อปรัชญาปฏิฐานนิยม ปัญหาทางสังคมและการเมืองที่เกิดขึ้นภายในประเทศสหรัฐอเมริกาช่วงทศวรรษ 1970s เอง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความยากจน การเหยียดสีผิว ยาเสพติด การเดินขบวนต่อต้านสงคราม ฯลฯ ที่สะท้อนถึงความล้มเหลวของปรัชญาปฏิฐานนิยมที่มีอิทธิพลต่อการแสวงหาความรู้ทางสังคมศาสตร์และรัฐศาสตร์ในสหรัฐอเมริกาว่าสองทศวรรษ แต่กลับไม่สามารถนำพาคอศความรู้ที่เกิดจากงานวิจัยจำนวนมากมาแก้ไขปัญหาของสังคมอเมริกันที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวได้ จนเกิดขบวนการต่อต้านการแสวงหาความรู้ที่ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาปฏิฐานนิยม (the caucus for new political science) ในสมาคมรัฐศาสตร์อเมริกัน ที่นำไปสู่การปฏิวัติการศึกษารัฐศาสตร์ยุคหลังพฤติกรรมศาสตร์ (the Post-Behavioral revolution) ที่เป็นการลดอิทธิพลของปรัชญาปฏิฐานนิยมในฐานะปรัชญาหลักที่ครอบงำการศึกษาทางรัฐศาสตร์จนถึงปัจจุบัน (อนุสรณ์, 2548:18)

ประเด็นถัดมาจากข้อจำกัดทางด้านฐานคิด ได้แก่ ข้อบกพร่องในงานวิจัยที่ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาปฏิฐานนิยม สมเกียรติ วันทะนะ (2539: 491-494) ได้ศึกษาถึงข้อจำกัดของงานวิจัยที่ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาปฏิฐานนิยมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ

ทฤษฎีประชาธิปไตยในประเทศไทย¹ โดยสมเกียรติชูชีพให้เห็นว่ามีปัญหาอยู่สองประการหลัก ประการแรก ได้แก่ ความลักลั่นทางด้านมโนทัศน์ เครื่องมือและเกณฑ์การวัด ที่มีความแตกต่างลักลั่น จนส่งผลให้กรอบแนวคิดประชาธิปไตยมีความแตกต่างหลากหลาย และหลายกรณีมีความขัดแย้งกันเอง ซึ่งมีที่มาจากการขาดความเคร่งครัดและเข้มงวดในการสร้างคำนิยามเชิงปฏิบัติการ (operationalization of concepts) ของชุมชนวิจัย (research community) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ นักวิจัยต่างคน ต่างสำนักคิด หรือสถาบันการศึกษา ก็ต่างนิยามตามความหมายของกรอบแนวคิดประชาธิปไตยตาม “อรรถาธิบายส่วนตัว” และที่เลวร้ายไปกว่านั้นคือ สมเกียรติชูชีพให้เห็นว่า ตัวนักวิจัยเองดูเหมือนยังไม่ตระหนักว่าปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาแต่เพียงอย่างเดียวอีกด้วย

ประการที่สอง จากอิทธิพลของการศึกษาเชิงปฏิฐานนิยมที่ให้คุณค่ากับวิธีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณในฐานะที่เป็นระเบียบวิธีที่มีความเคร่งครัดรัดกุม ส่งผลให้การออกแบบการวิจัยและแนวทางการศึกษาให้ความสำคัญกับการวัดความรู้ความเข้าใจทัศนคติ หรือพฤติกรรมทางการเมือง องค์ความรู้จากการศึกษานั้นมีลักษณะที่ผิวเผิน และไม่มีพลังในการอธิบายปรากฏการณ์มากนัก เนื่องจากไม่สามารถตอบคำถามที่ลึกซึ้งไปกว่าตัวแปรประเภท เพศ อายุ ระดับการศึกษา หรือสถานภาพต่าง ๆ ได้ รวมไปถึงข้อจำกัดของเครื่องมือวัดประเภทแบบสอบถาม ที่ไม่สามารถวัด “บริบท” ที่หมายถึงสภาพแวดล้อมทั้งหมดของปรากฏการณ์ภายใต้กาล (time) และเทศะ (space) ซึ่งการที่จะเข้าถึงสิ่งที่เป็นบริบทนั้นจำเป็นจะต้องอาศัยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาหรืออรรถาธิบาย (content and semantic analysis) หรือการตีความเพื่อทำความเข้าใจหรือตีบริบทดังกล่าวออกมาตีแผ่ให้ปรากฏออกมาได้

---

¹ ปัญหาที่คล้ายคลึงกันในวงการวิชาการตะวันตก ดู Collier and Levitsky (1996)

บทสรุป

ปรัชญาปฏิฐานนิยมมีรากฐานและเริ่มก่อตัวมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 ในฐานะแนวคิดที่ต่อต้านการแสวงหาความรู้แบบอภิปรัชญา โดยอาศัยความเชื่อมั่นในความรู้เชิงประจักษ์หรือความรู้ที่จากประสาทสัมผัสและการสังเกตของมนุษย์ ความสำเร็จของสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติในการสร้างองค์ความรู้แบบใหม่ที่มีความก้าวหน้าสามารถพิสูจน์ได้ และมีพลังในการอธิบายปรากฏการณ์มากกว่าองค์ความรู้ในเชิงอภิปรัชญาแบบเดิม ส่งผลให้การศึกษามนุษย์และสังคมในสาขาวิชาสังคมศาสตร์และสาขาวิชารัฐศาสตร์ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาปฏิฐานนิยมในฐานะมุมมองหลักในการศึกษา โดยเฉพาะในยุคพฤติกรรมศาสตร์หรือยุคปฏิฐานนิยมในช่วงคริสต์ศตวรรษ 1950 – 1960 แม้ว่าปรัชญาปฏิฐานนิยมจะมีการพัฒนาและปรับตัว จากข้อวิพากษ์วิจารณ์ทางปรัชญา จากปรัชญาปฏิฐานนิยมในยุคแรก มาสู่แนวคิดปฏิฐานนิยมเชิงตรรกะ และพัฒนาวิธีการยืนยันถึงความชอบธรรม (justification) ของความรู้ จากการพิสูจน์ถูก (verification) สู่การพิสูจน์ผิด (falsification) แสดงให้เห็นว่าปรัชญาปฏิฐานนิยมนั้นมีพัฒนาการทางความคิด ตลอดจนความระมัดระวังในการกล่าวอ้างความถูกต้องของความรู้ แต่ก็ยังเป็นเพียงการปรับตัวของวิธีการในการพิสูจน์ยืนยันความชอบธรรมของความรู้เท่านั้น ปรัชญาปฏิฐานนิยมยังคงประสบกับข้อจำกัดทางญาณวิทยาที่ผูกติดกับปรัชญาประจักษ์นิยม โดยเฉพาะกับปรากฏการณ์ที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยประสบการณ์หรือประสาทสัมผัส แต่มีการดำรงอยู่จริง

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ปรัชญาปฏิฐานนิยมนั้นมีจุดแข็งที่สำคัญมาจากญาณวิทยาแบบประจักษ์นิยมที่เคร่งครัด ส่งผลให้องค์ความรู้ที่ได้นั้นมีความเที่ยงตรง ชัดเจน พิสูจน์ได้ (clarity) แต่ก็นำมาซึ่งจุดอ่อนสำคัญ อันมาจากจุดแข็งทางญาณวิทยาในลักษณะดังกล่าวคือ องค์ความรู้ที่แน่นอน ชัดเจน พิสูจน์ได้นั้นมักจะมีความตื่นเงิน

72 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

(shallow) ไม่มีความลึกซึ้งเพียงพอในการเข้าใจมนุษย์และปรากฏการณ์ทางสังคม การเมืองที่มีความสลับซับซ้อน และยึดโยงกับมิติด้านคุณค่าตลอดจนปัจจัยเชิงโครงสร้างต่าง ๆ ที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการเชิงประจักษ์ กระนั้นก็ดี องค์ความรู้ที่ได้จากปรัชญาการตีความหรือปรัชญาสำนึมนิยมเชิงวิทยาศาสตร์นั้นก็ยังคงมีจุดอ่อนสำคัญที่ปรัชญาปฏิฐานนิยมไม่มี คือความกำกวม (ambiguity) อันมีที่มาจากความสลับซับซ้อนที่อาจจะสูงเกินไปจนกลายเป็นความสับสนกำกวม โดยเฉพาะผลอันที่มาจากการพัฒนาวิจัยไม่จำเป็นจะต้องยืนยันด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ดังเช่นจุดแข็งของปรัชญาปฏิฐานนิยม

ในปัจจุบันที่การศึกษารัฐศาสตร์อยู่ในยุคหลังปฏิฐานนิยม/หลังพฤติกรรมนิยม (Post-positivism/Post-behavioralism) ที่ส่งผลให้ปรัชญาและวิธีการในการศึกษารัฐศาสตร์นั้นมีความเปิดกว้างหลากหลาย และไม่ถูกรอบงำจากปรัชญาแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งหรือเป็นสภาวะพหุนิยมทางญาณวิทยา (epistemological pluralism) (McLennan, 1995, Chap 5; Stoker and Marsh, 2010: 11) ที่ต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในจุดแข็ง ตลอดจนข้อจำกัดของทฤษฎี ตลอดจนปรัชญาความรู้ ซึ่งเป็นที่มาของทฤษฎี เพื่อสร้างนักวิจัยที่มีความตระหนักรู้ในข้อจำกัดทางญาณวิทยาของตนที่จะเป็นพื้นฐานสำคัญไปสู่การพัฒนาหรือการสร้างทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ที่มีพลังในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองในอนาคต

บรรณานุกรม

ภาษาอังกฤษ

- Almond Gabriel A. (1989). **A Discipline Divided: Schools and Sects in Political Science**. London: Sage.
- Bevir, Mark and R. A. W. Rhodes. (2002). Interpretivism. In David Marsh and Gerry Stoker (eds.), **Theory and Method in Political Science**. 2nd ed, pp.131-152. New York: Palgrave Macmillan.
- Bhaskar, R. (1998). Philosophy and Scientific Realism. In Margaret Archer et al., **Critical Realism: Essential Readings**, pp.16-47. London: Routledge.
- Bhaskar, R. and Lawson, T. (1998). **Introduction: Basic texts and development**. In Margaret Archer et al., **Critical Realism: Essential Readings**, pp.3-15. London: Routledge.
- Blaikie, Norman. (2000). **Designing Social Research**. Cambridge: Polity
- Blaikie, Norman. (2007). **Approach to Social Enquiry**. 2nd ed. Cambridge: Polity.
- Blaikie, Norman. (2010). **Designing Social Research**. 2nd ed. Cambridge: Polity.
- Collier, David and Steven Levitsky. (1996). **Democracy 'with Adjectives': Conceptual Innovation in Comparative Research**. Working Paper #230 Kellogg Institute: University of Notre Dame.

74 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

- Delanty, Gerald and Piet Strydom. (2003). Introduction. In Gerald Delanty and Piet Strydom (eds.). **Philosophy of Social Science: The Classic and Contemporary Readings**. Maidenhead: Open University Press.
- Delanty, Gerard. (2005). **Social Science**. Glasgow: Open University Press.
- Halfpenny, Peter. (2001). Positivism in the Twentieth Century. in George Ritzer and Barry Smart (eds.). **Handbook of Social Theory**, pp.371-385. London: Sage.
- Hawkesworth, Mary. (2004). Political Science in a New Millennium: Issues of Knowledge and Power. In Mary Hawkesworth and Maurice Kogan (eds.), **Encyclopedia of Government and Politics**, pp.3-34. London: Routledge.
- Hay, Collin. (2006). Political Ontology. In Robert E. Goodin and Charles Tilly (eds.), **The Oxford Handbook of Contextual Political Analysis**, pp.78-96. Oxford: Oxford University Press.
- Hempel, Carl G. (1966). **Philosophy of Natural Science**. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Marsh, David and Paul Furlong. (2002). Introduction. In David Marsh and Gerry Stoker (eds.), **Theory and Method in Political Science**. 2nd ed, pp.17-41. New York: Palgrave Macmillan.

- McLennan, G. (1995). **Pluralism**. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Moses. Jonathon W. and Torbjorn L. Knutsen. **Ways of Knowing**. New York: Palgrave Macmillan.
- Outhwaite, William. (1999). The Philosophy of Social Science. In Bryan S. Turner (ed.), **The Blackwell Companion to Social Theory**, pp.47-70. Oxford: Blackwell.
- Parsons, Craig. (2010). Constructivism and Interpretative Theory. In David Marsh and Gerry Stoker (eds.), **Theory and Method in Political Science**. 3rd ed, pp. 80-98. New York: Palgrave Macmillan.
- Stoker, Gerry and David Marsh. (2002). Introduction. In David Marsh and Gerry Stoker (eds.), **Theory and Method in Political Science**. 2nd ed., pp.1-16. New York: Palgrave Macmillan.
- Stoker, Gerry and David Marsh. (2010). Introduction. In David Marsh and Gerry Stoker (eds.), **Theory and Method in Political Science**. 3rded., pp.1-12. New York: Palgrave Macmillan.
- Turner, Jonathan H. (2001). The Origin of Positivism: The Contributions of Auguste Comte and Herbert Spencer. in George Ritzer and Barry Smart (eds.). **Handbook of Social Theory**, pp.30-42. London: Sage.

76 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

ภาษาไทย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2542). ญาณวิทยา. [ออนไลน์].

พจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. แหล่งที่มา :

www.royin.go.th [5 พฤศจิกายน 2567]

สมเกียรติ วันทะนะ. (2539) "ไทยศึกษายุคใหม่: ข้อจำกัดของการวิจัยเชิงปริมาณ," ใน
ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ บรรณาธิการ **จินตนาการสู่ปี 2000: นวัตกรรมเชิง
กระบวนทัศน์ด้านไทยศึกษา**, หน้า 458-494. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย.

อนุสรณ์ ลิ้มมณี. (2542). **การอธิบายกับการวิเคราะห์ทางการเมือง: ข้อพิจารณา
เบื้องต้นในเชิงปรัชญาสังคมศาสตร์.** กรุงเทพฯ: โครงการผลิตตำราและ
เอกสารการสอน คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อนุสรณ์ ลิ้มมณี. (2548ก). **เอกสารการสอนชุดวิชา หลักและวิธีการศึกษาทาง
รัฐศาสตร์** นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

อนุสรณ์ ลิ้มมณี. (2548ข). **เอกสารการสอนชุดวิชา หลักและวิธีวิเคราะห์ทาง
การเมือง สมัยใหม่.** นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

การศึกษาไม่ใช่คำตอบสุดท้าย: มรดกทางความคิดของวอลสโตนคราฟต์
กับการต่อสู้ของผู้หญิงร่วมสมัย

ศิริโสภา สันติพิชญ์กร*

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับความเท่าเทียมทางเพศ โดยใช้แนวคิดของแมรี วอลสโตนคราฟต์เป็นจุดตั้งต้นในการพิจารณา วอลสโตนคราฟต์เสนอว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการปลดปล่อยผู้หญิงจากการครอบงำของระบบชายเป็นใหญ่ อย่างไรก็ตาม แม้เวลาจะผ่านไปกว่าสองศตวรรษและผู้หญิงมีโอกาสทางการศึกษามากขึ้น แต่ความไม่เท่าเทียมทางเพศในหลายมิติยังคงดำรงอยู่ โดยเฉพาะปรากฏการณ์ "กะที่สอง" ที่ผู้หญิงต้องแบกรับภาระงานบ้านและการดูแลครอบครัวแม้จะทำงานนอกบ้านเทียบเท่าผู้ชาย การวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่ารากเหง้าของความไม่เท่าเทียมฝังอยู่ในโครงสร้างอำนาจทางสังคม วัฒนธรรม และระบบคุณค่าที่ตอกย้ำบทบาททางเพศแบบดั้งเดิม ดังนั้น การสร้างความเท่าเทียมทางเพศที่แท้จริงจึงต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงที่ครอบคลุมและลึกซึ้งกว่าการให้โอกาสทางการศึกษาเพียงอย่างเดียว ทั้งการปฏิรูปเชิงโครงสร้าง การผลักดันนโยบายที่เป็นธรรม และการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางสังคม

คำสำคัญ: แมรี วอลสโตนคราฟต์, การศึกษาของผู้หญิง, ความเท่าเทียมทางเพศ, กะที่สอง, ระบบชายเป็นใหญ่

* อาจารย์ประจำวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Beyond Education: Wollstonecraft's Legacy and the Modern Women's Fight for Equality

Sirisopa Suntitissadeekorn **

Abstract

This article analyzes the relationship between education and gender equality, using Mary Wollstonecraft's ideas as a starting point. Wollstonecraft proposed education as a key instrument in liberating women from patriarchal domination. However, despite two centuries passing and women gaining greater access to education, gender inequalities persist in multiple dimensions, particularly the phenomenon of "the second shift" where women bear the burden of domestic work and family care despite working outside the home equivalent to men. The analysis reveals that the roots of inequality are embedded in social power structures, culture, and value systems that reinforce traditional gender roles. Therefore, achieving true gender equality requires changes more comprehensive and profound than merely providing educational opportunities, including structural reforms, fair policy implementation, and social value transformation.

** Lecturer, College of Administrative Science, Maejo University

Keywords: Positivism, Epistemology, Political Science Studies,
Scientific Methods

บทนำ

ในช่วงศตวรรษที่ 18 ซึ่งเป็นยุคแห่งการรู้แจ้ง (Age of Enlightenment) ผู้หญิงส่วนใหญ่ถูกกีดกันจากโอกาสทางการศึกษาและถูกจำกัดบทบาทไว้ในพื้นที่ส่วนตัว การศึกษาของผู้หญิงมักถูกจำกัดอยู่เพียงทักษะการเป็นแม่บ้านแม่เรือนเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการแต่งงาน ในบริบทเช่นนี้ แมรี วอลสโตนคราฟต์ (Mary Wollstonecraft) ได้เขียนงานชิ้นสำคัญชื่อ *A Vindication of the Rights of Woman* (1792) เพื่อโต้แย้งความเชื่อที่ว่า “ผู้หญิงด้อยกว่าผู้ชายโดยธรรมชาติ” และเสนอว่า “การศึกษา” คือกุญแจสำคัญในการปลดปล่อยผู้หญิงจากการครอบงำของระบบชายเป็นใหญ่ (Gordon, 2014; Taylor, 2003) แนวคิดของวอลสโตนคราฟต์ไม่เพียงท้าทายบรรทัดฐานทางสังคมในยุคนั้น หากแต่ยังวางรากฐานสำคัญให้กับขบวนการเรียกร้องสิทธิสตรีในเวลาต่อมา (Bergès, 2013; Sapiro, 1992)

สองศตวรรษผ่านไป โลกได้เห็นความก้าวหน้าอย่างมีนัยสำคัญใน “การเข้าถึงการศึกษาของผู้หญิง” ข้อมูลการสำรวจในปี 2020 จาก UNESCO แสดงให้เห็นว่าอัตราการเข้าเรียนของผู้หญิงในระดับอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยในหลายประเทศผู้หญิงที่มีการศึกษามีจำนวนสูงกว่าผู้ชาย การศึกษาที่สูงขึ้นนี้ส่งผลให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในฐานะกำลังแรงงานของฐานเศรษฐกิจประเทศมากขึ้น (Antoninis, 2020) การเพิ่มขึ้นของอัตราการเข้าเรียนดังกล่าวแปรผลโดยตรงต่อการลดลงของอัตราการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นรวมถึงการสุขภาวะอนามัยที่ดีขึ้นเช่นกัน (Duflo, 2012; World Bank, 2012)

นอกจากนี้ ข้อมูลด้านการศึกษาระดับโลก (Global education) ของ Roser and Ortiz-Ospina (2016) ยังแสดงให้เห็นพัฒนาการสำคัญในการหลายกำแพงทางเพศในวิชาชีพต่างๆ โดยพบว่าผู้หญิงมีบทบาทเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญในสาขาที่เคยถูกครอบงำโดยผู้ชาย โดยเฉพาะในด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ (STEM) รวมถึงสาขาการบริหารและการจัดการ แม้จะยังไม่ถึงจุดที่ความเท่าเทียมอย่างสมบูรณ์ แต่แนวโน้มนี้สะท้อนให้เห็นผลของการเปิดโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมมากขึ้น ประกอบกับการรณรงค์เพื่อลดอคติทางเพศในการเลือกสาขาวิชาชีพ อย่างไรก็ตาม การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้หญิงในสาขาเหล่านี้ยังคงเผชิญกับความท้าทายในเรื่องการรักษาบุคลากรและการส่งเสริมความก้าวหน้าในอาชีพ โดยเฉพาะในระดับอาวุโสและระดับผู้บริหาร

อย่างไรก็ตาม ความก้าวหน้าทางการศึกษาไม่ได้นำไปสู่ความเท่าเทียมทางเพศอย่างสมบูรณ์ดังที่วอลสโตนคราฟต์คาดหวัง ความไม่เท่าเทียมยังคงปรากฏชัดในสองมิติสำคัญ มิติแรกคือภาระงานในครัวเรือน ที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ “กะที่สอง” (Second shift) โดยผู้หญิงต้องแบกรับภาระงานบ้านและการดูแลครอบครัวแม้จะทำงานนอกบ้านเต็มเวลา (Hochschild & Machung, 2012) การศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างประเทศยืนยันว่าผู้หญิงใช้เวลาทำงานบ้านและการดูแลบุตรมากกว่าผู้ชายถึงสองเท่าในเกือบทุกสังคมที่ศึกษา (Craig & Mullan, 2011) มิติที่สองคือความไม่เท่าเทียมในตลาดแรงงาน แม้ผู้หญิงจะมีระดับการศึกษาทัดเทียมกับผู้ชาย แต่พวกเขายังคงได้รับค่าจ้างที่ต่ำกว่า มีโอกาสก้าวหน้าในอาชีพน้อยกว่า และมักถูกผลักให้ทำงานนอกระบบที่ขาดความมั่นคง (ILO, 2018; Kabeer et al., 2013)

แม้จะมีการศึกษาจำนวนมากเกี่ยวกับแนวคิดของแมรี วอลสโตนคราฟต์ (Mary Wollstonecraft) และพัฒนาการทางการศึกษาของผู้หญิง แต่การศึกษาที่ผ่าน

มามากแยกส่วนระหว่างการวิเคราะห์แนวคิดของวอลสโตนคราฟต์ในบริบทประวัติศาสตร์ (Historical context) การศึกษาสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางเพศ (Gender inequality) ในปัจจุบัน และการวิเคราะห์ผลของการศึกษาต่อการพัฒนาสถานภาพสตรี ซึ่งยังขาดการอธิบายเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมรดกทางความคิดของวอลสโตนคราฟต์กับสถานการณ์ของผู้หญิงร่วมสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์ว่าเหตุใด “การศึกษา” ซึ่งเป็นเครื่องมือปลดแอกที่วอลสโตนคราฟต์เสนอไว้จึงไม่สามารถสร้างความเท่าเทียมได้อย่างสมบูรณ์

บทความนี้มีวัตถุประสงค์หลักในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมรดกทางความคิด (Intellectual legacy) ของวอลสโตนคราฟต์กับการต่อสู้ของผู้หญิงร่วมสมัย โดยใช้กรอบการวิเคราะห์แบบสตรีนิยม (Feminist analytical framework) ที่เชื่อมโยงมิติส่วนตัว (Private sphere) กับมิติสาธารณะ (Public sphere) ผ่านการทบทวนวรรณกรรมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งจากงานวิจัยและสถิติที่เกี่ยวข้อง บทความแบ่งการนำเสนอออกเป็น 6 ส่วนหลัก ได้แก่ การวิเคราะห์มรดกทางความคิดของวอลสโตนคราฟต์ พัฒนาการด้านการศึกษาของผู้หญิง อุปสรรคที่การศึกษาไม่อาจแก้ไข การวิเคราะห์รากเหง้าของปัญหาเชิงโครงสร้าง การศึกษาการต่อสู้ของผู้หญิงในปัจจุบัน และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการสร้างความเท่าเทียมที่แท้จริง เพื่อชี้ให้เห็นว่าแม้การศึกษาจะเป็นเครื่องมือสำคัญ แต่การสร้างความเท่าเทียมที่แท้จริงจำเป็นต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงที่ลึกซึ้งกว่านั้น

แนวคิดการศึกษาเพื่อปลดปล่อยผู้หญิงของวอลสโตนคราฟต์

แนวคิดเรื่องความเท่าเทียมทางเพศของแมรี วอลสโตนคราฟต์ที่ปรากฏใน *A Vindication of the Rights of Woman* (1792) ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญใน

ประวัติศาสตร์สิทธิสตรี วอลสโตนคราฟต์เป็นผู้บุกเบิกในการเสนอว่าความแตกต่างระหว่างหญิงชายไม่ได้เกิดจากธรรมชาติแต่เป็นผลจากการขัดเกลากทางสังคมโดยเฉพาะผ่าน “ระบบการศึกษาที่ไม่เท่าเทียม” งานเขียนของเธอท้าทายความเชื่อดั้งเดิมที่ว่า “ผู้หญิงด้อยกว่าผู้ชายทางสติปัญญา” และเสนอว่าหากผู้หญิงได้รับการศึกษาที่เหมาะสมแล้ว พวกเธอจะสามารถพัฒนาศักยภาพได้ไม่แตกต่างจากผู้ชาย วอลสโตนคราฟต์เสนอแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาในฐานะเครื่องมือปลดแอกผู้หญิงไว้ 2 ประการสำคัญ ได้แก่ 1) การศึกษาจะช่วยพัฒนาเหตุผลและความคิดอิสระของผู้หญิง ดังที่เธอเขียนไว้ว่า “ผู้หญิงถูกทำให้อ่อนแอและเวทนาด้วยสาเหตุที่ประจวบเหมาะกันหลายประการ ซึ่งเริ่มต้นจากการสรุบอย่างรวดเร็วว่าพวกเธอถูกสร้างขึ้นมาเพื่อรู้สึกมากกว่าใช้เหตุผล” การศึกษาจึงเป็นหนทางในการพัฒนาความสามารถในการใช้เหตุผลของผู้หญิง และ 2) การศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความเป็นอิสระทางเศรษฐกิจให้แก่ผู้หญิง เธอเชื่อว่าการศึกษาจะช่วยให้ผู้หญิงมีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการพึ่งพาตนเอง ไม่ต้องพึ่งพาผู้ชายในทางเศรษฐกิจ (Wollstonecraft, 1792/2016) นอกจากนี้ การศึกษายังเป็นเครื่องมือในการเปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอีกด้วย(Bergès, 2013; Halldenius, 2007)

อุดมการณ์การศึกษาเพื่อปลดปล่อยผู้หญิงของวอลสโตนคราฟต์ไม่ได้จำกัดอยู่เพียง “การเรียกร้องโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา” เท่านั้นแต่ยังรวมถึง “การปฏิรูปเนื้อหาและวิธีการศึกษาด้วย” เธอวิพากษ์การศึกษาแบบเดิมที่เน้นสอนผู้หญิงเพียงทักษะผิวเผินเพื่อเอาใจผู้ชาย พร้อมทั้งเรียกร้องให้ผู้หญิงได้เรียนรู้วิชาการที่หลากหลาย เช่น ศิลปะ วรรณกรรม วิทยาศาสตร์ และปรัชญา (Sapiro, 1992) เธอเชื่อว่า “การศึกษาที่ครอบคลุมและลึกซึ้งจะช่วยพัฒนาทั้งสติปัญญาและคุณธรรมของผู้หญิง”

ความเชื่อมั่นของวอลสโตนคราฟต์ในพลังของการศึกษาสะท้อนผ่านวิสัยทัศน์ของเธอที่มองว่าการศึกษานำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับปัจเจกและสังคม ในระดับปัจเจก เธอเชื่อว่า "หากผู้หญิงได้รับการศึกษาเช่นเดียวกับผู้ชายแต่้วยเยาว์ และเติบโตขึ้นมาพร้อมกับความปรารถนาที่จะได้รับความรู้ พวกเธอจะได้รับการพิสูจน์ว่าเทียบเท่าผู้ชายในความสามารถทางสติปัญญา" (Wollstonecraft, 1792/2016) ในระดับสังคม วอลสโตนคราฟต์มองว่าการศึกษาคือช่วยสร้างสังคมที่มีความเสมอภาคและเป็นธรรมมากขึ้น (Gordon, 2014)

แนวคิดของวอลสโตนคราฟต์ไม่เพียงมุ่งเน้นที่ความเท่าเทียมทางเพศ (Gender equality) เท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงความเท่าเทียมทางชนชั้น (Class/Socioeconomic equality) ด้วย โดยเธอเรียกร้องให้การศึกษาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับทุกคน ไม่ใช่สิทธิพิเศษของชนชั้นสูงเท่านั้น (Taylor, 2003) วิสัยทัศน์นี้แสดงให้เห็นว่าวอลสโตนคราฟต์มองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างการกดขี่ทางเพศและการกดขี่ทางชนชั้น และเสนอว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการต่อสู้กับความไม่เท่าเทียมในทุกรูปแบบ

พัฒนาการและข้อจำกัดของการศึกษาของผู้หญิง

สองศตวรรษหลังข้อเรียกร้องของวอลสโตนคราฟต์ การเข้าถึงการศึกษาของผู้หญิงได้พัฒนาขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในช่วง 25 ปีที่ผ่านมาที่อัตราการเข้าเรียนของผู้หญิงเพิ่มขึ้นในทุกระดับการศึกษา หลายประเทศมีจำนวนนักศึกษาหญิงในระดับอุดมศึกษาสูงกว่านักศึกษาชาย ความก้าวหน้านี้ส่งผลกระทบเชิงบวกอย่างกว้างขวาง ทั้งการเพิ่มการมีส่วนร่วมในตลาดแรงงาน การลดอัตราการจัดครมในวัยรุ่น และการปรับปรุงสถานะทางสุขภาพ รวมถึงความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมโดยรวม (Antoninis, 2020; Duflo, 2012; UNESCO, 2014; World Bank, 2012)

ความสำเร็จในการเข้าถึงการศึกษาของผู้หญิงกลับไม่สามารถนำไปสู่ความเท่าเทียมที่แท้จริง การมีการศึกษาสูงไม่ได้รับประกันความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคม ดังจะเห็นได้จากประเด็นปัญหาเรื่อง “ช่องว่างของค่าจ้าง” (Gender pay gap) ที่ยังคงดำรงอยู่แม้ในกลุ่มที่มีระดับการศึกษาเดียวกัน ยิ่งไปกว่านั้น ผู้หญิงที่มีการศึกษาสูงและทำงานนอกบ้านยังต้องแบกรับภาระรับผิดชอบ “กะที่สอง” (Second shift) ซึ่งหมายถึงภาระงานบ้านและการดูแลครอบครัวที่มากกว่าผู้ชายอย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนให้เห็นว่า “การศึกษาไม่ได้ช่วยลดทอนภาระที่สังคมคาดหวังจากผู้หญิง” รากเหง้าของปัญหานี้อยู่ที่ “การกำหนดกรอบทางเพศ” (Gender framing) และ “บทบาททางเพศ” (Gender roles) ที่ฝังลึกในสังคม แม้ผู้หญิงจะมีการศึกษาสูงเพียงใด แต่ตราบไต่ที่ความคาดหวังทางสังคมเกี่ยวกับบทบาทความเป็นแม่และภรรยา ยังคงครอบงำอยู่ โอกาสในการพัฒนาอาชีพและการเลื่อนขั้นทางสังคมของผู้หญิงก็ยังคงถูกจำกัด (Hochschild & Machung, 2012; Kabeer et al., 2013)

ดังนั้น แม้ว่า “การศึกษา” จะเป็นก้าวสำคัญในการเสริมพลังให้ผู้หญิงตามทีวอลสโตนคราฟต์เคยเสนอไว้แต่ความสำเร็จนี้ยังไม่สมบูรณ์ เนื่องจากยังมีอุปสรรคเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมที่จำกัดโอกาสของผู้หญิงในการใช้ประโยชน์จากการศึกษาอย่างเต็มที่ สถานการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอในการสร้างความเท่าเทียมทางเพศที่แท้จริง

อุปสรรคเชิงโครงสร้างต่อความเท่าเทียมทางเพศ

แม้การศึกษาจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมพลังให้ผู้หญิงตามที่วอลสโตน คราฟต์เสนอไว้ แต่ในความเป็นจริง “ผู้หญิงที่มีการศึกษา” (Educated women) ยังต้องเผชิญกับอุปสรรคที่การศึกษาไม่อาจแก้ไขได้ ปรากฏการณ์ “กะที่สอง” (Second shift) สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า “ผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านต้องแบกรับภาระซ้อน” โดยใช้เวลากับงานบ้านและการดูแลบุตรมากกว่าผู้ชายถึงสองเท่าในเกือบทุกประเทศ ภาระที่ทับซ้อนนี้ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อสุขภาพกายและจิตใจ หากแต่ยังบั่นทอนโอกาสในการพัฒนาอาชีพของผู้หญิงอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น มายาคติเรื่องบทบาทความเป็นหญิง-แม่ที่ฝังรากลึกในสังคมสมัยใหม่ยังคงกดดันให้ผู้หญิงต้องให้ความสำคัญกับบทบาทการเป็นแม่และภรรยาเหนือความก้าวหน้าในอาชีพ แม้พวกเธอจะมีการศึกษาและความสามารถทางวิชาชีพก็ตาม ปรากฏการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าแนวคิดเรื่อง “บทบาททางสังคม” (Social role) ยังคงมีอิทธิพลอย่างมากต่อการกำหนดความคาดหวังและพฤติกรรมของผู้หญิงในสังคมปัจจุบัน (Craig & Mullan, 2011; Hochschild & Machung, 2012)

ในด้านตลาดแรงงาน แม้ผู้หญิงจะมีการศึกษาทัดเทียมหรือสูงกว่าผู้ชาย แต่ความเหลื่อมล้ำยังคงปรากฏในหลายมิติ รายงานขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization: ILO) แสดงให้เห็นว่าช่องว่างของค่าจ้างระหว่างเพศ (Gender pay gap) ยังคงมีอยู่ในทุกระดับการศึกษาและทุกสาขาอาชีพ (ILO, 2018) สอดคล้องกับการศึกษาของ Kabeer et al. (2013) ที่พบว่าผู้หญิงมีแนวโน้มถูกผลักให้ทำงานนอกระบบและงานที่ขาดความมั่นคงมากกว่าผู้ชาย แม้จะมีคุณสมบัติทางการศึกษาเท่าเทียมกัน ยิ่งไปกว่านั้น ปรากฏการณ์ “เพดานแก้ว” (Glass ceiling) ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญที่จำกัดโอกาสของผู้หญิงในการก้าวสู่ตำแหน่ง

ผู้บริหารระดับสูง โดยพบว่าแม้ในองค์กรที่มีนโยบายส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ สัดส่วนของผู้หญิงในตำแหน่งบริหารยังคงต่ำกว่าผู้ชายอย่างมีนัยสำคัญ สาเหตุสำคัญมาจากอคติทางเพศที่แฝงอยู่ในวัฒนธรรมองค์กรและกระบวนการประเมินผลงาน (Catalyst, 2020)

การวิเคราะห์ระบบอำนาจและการกีดกันทางเพศในสังคมปัจจุบันสะท้อนให้เห็นว่า การมีการศึกษาเพียงอย่างเดียวไม่สามารถเป็นหลักประกันความเท่าเทียมได้ อย่างที่วอลสโตนคราฟต์คาดหวัง รากเหง้าของปัญหาฝังลึกอยู่ในโครงสร้างสังคมที่ยังคงแบ่งแยกระหว่างพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัวอย่างเข้มข้น โดยผู้หญิงถูกคาดหวังให้แบกรับภาระในพื้นที่ส่วนตัวแม้จะมีบทบาทในพื้นที่สาธารณะ การไม่ให้คุณค่ากับงานบ้านและการดูแลครอบครัวยิ่งตอกย้ำความไม่เท่าเทียมที่ดำรงอยู่ ดังนั้น การบรรลุความเท่าเทียมทางเพศที่แท้จริงจึงจำเป็นต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงที่ลึกซึ้งและครอบคลุมกว่าการให้โอกาสทางการศึกษา โดยต้องมุ่งปรับเปลี่ยนทั้งโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม และระบบคุณค่าที่กำหนดบทบาทและโอกาสของผู้หญิงในสังคมอย่างเป็นระบบ

ระบบอำนาจและการกีดกันทางเพศในสังคมปัจจุบัน

การวิเคราะห์ความไม่เท่าเทียมทางเพศที่ยังคงดำรงอยู่แม้ผู้หญิงจะมีการศึกษาสูงขึ้น นำไปสู่การค้นพบรากเหง้าของปัญหาที่ฝังลึกในโครงสร้างสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "ระบบชายเป็นใหญ่" (Patriarchy) ที่ยังคงให้อำนาจและสิทธิพิเศษแก่ผู้ชายมากกว่าผู้หญิงในเกือบทุกด้าน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (Walby, 1989) ระบบนี้ถูกผลิตซ้ำผ่านการขัดเกลาทางสังคมและสถาบันต่างๆ แม้จะมีกฎหมายและนโยบายที่ส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ กลไกสำคัญที่ตอกย้ำความไม่

เท่าเทียมคือการแบ่งแยกพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัว (Public-private divide) ซึ่งไม่เพียงเป็นการจัดระเบียบพื้นที่ทางกายภาพ แต่เป็นการกำหนดบทบาทและอำนาจระหว่างเพศ โดยกำหนดให้พื้นที่สาธารณะเป็นของผู้ชาย ขณะที่ผลักให้พื้นที่ส่วนตัวเป็นความรับผิดชอบของผู้หญิง (Pateman & Phillips, 1987) (Pateman & Phillips, 1987)การแบ่งแยกเช่นนี้ส่งผลให้ผู้หญิงขาดอำนาจต่อรองและโอกาสในการตัดสินใจเชิงนโยบายที่ส่งผลต่อชีวิตของพวกเธอเอง

ในบริบทขององค์กรสมัยใหม่ แม้จะมีนโยบายส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ แต่อคติทางเพศยังคงฝังรากลึกในโครงสร้างและการดำเนินงาน ผู้หญิงต้องเผชิญกับ "เขาวงกต" (Labyrinth) ของอุปสรรคในการก้าวสู่ตำแหน่งผู้นำ ทั้งอคติในการประเมินผลงาน การกีดกันจากเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการ และการตั้งคำถามต่อความสามารถในการเป็นผู้นำ ยิ่งไปกว่านั้น วัฒนธรรมองค์กรยังสร้างบรรทัดฐานของพนักงานในอุดมคติ (Ideal worker norm) ที่คาดหวังการทุ่มเทเวลาและพลังงานให้กับงานอย่างเต็มที่ ความคาดหวังเช่นนี้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับผู้หญิงที่ต้องรับผิดชอบภาระครอบครัว ส่งผลให้พวกเธอมีตัวเลือกระหว่างความก้าวหน้าในอาชีพกับการดูแลครอบครัว (Bianchi et al., 2012)

การวิเคราะห์ระบบอำนาจและการกดขี่ทางเพศในสังคมปัจจุบันนำไปสู่ข้อสรุปที่สำคัญว่า การแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมทางเพศจำเป็นต้องดำเนินการในหลายระดับอย่างเป็นระบบ (Coltrane, 2000) เสนอว่าจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่ “การสร้างความตระหนักรู้ถึงรากเหง้าของปัญหา” และ “การทำทลายบรรทัดฐานทางสังคมที่ผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียม” แนวคิดนี้สอดคล้องกับการศึกษาเชิงประจักษ์ของ (Kabeer et al., 2013) ที่ชี้ให้เห็นความจำเป็นในการผสมผสานการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับโครงสร้าง ผ่านการปฏิรูปกฎหมายและนโยบาย และในระดับ

วัฒนธรรม ผ่านการปรับเปลี่ยนค่านิยมและความเชื่อ ดังนั้น การบรรลุความเท่าเทียมทางเพศจึงไม่อาจพึ่งพาเพียงการปฏิรูปการศึกษา แต่ต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่ลึกซึ้ง ทั้งในด้านการกระจายอำนาจ การปรับเปลี่ยนบรรทัดฐานทางสังคม และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อความเท่าเทียม การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ จะเป็นการสานต่อวิสัยทัศน์ของวอลสโตนคราฟต์ในการสร้างสังคมที่เท่าเทียมอย่างแท้จริง

ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรีในศตวรรษที่ 21

มรดกทางความคิดด้านการศึกษาของวอลสโตนคราฟต์ในศตวรรษที่ 18 ยังคงสะท้อนให้เห็นในการต่อสู้ของขบวนการสตรีนิยมร่วมสมัยอย่างมีนัยสำคัญ แม้สังคมปัจจุบันจะบรรลุเป้าหมายด้านการเข้าถึงการศึกษาของผู้หญิงแล้ว แต่เป้าประสงค์ที่ลึกซึ้งกว่านั้นของวอลสโตนคราฟต์ คือ การสร้างสังคมที่ผู้หญิงมีอิสรภาพและศักดิ์ศรีอย่างแท้จริง ซึ่งยังคงเป็นความท้าทายในศตวรรษที่ 21 วิสัยทัศน์ของเธอในการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมได้กลายเป็นแรงบันดาลใจสำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรีร่วมสมัย อย่างไรก็ตาม การต่อสู้ในปัจจุบันได้พัฒนาไปสู่มิติที่ซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้น โดยไม่ได้จำกัดอยู่เพียงประเด็นการศึกษา หากแต่ครอบคลุมถึงการท้าทายโครงสร้างอำนาจที่ไม่เท่าเทียมในทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเคลื่อนไหวของผู้หญิงในปัจจุบันมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทั้งในมิติเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม พร้อมทั้งท้าทายระบบชายเป็นใหญ่ที่ฝังรากลึกในสถาบันต่างๆ อย่างเป็นระบบมากขึ้น (Kabeer et al., 2013)

การต่อสู้ของขบวนการสตรีนิยมร่วมสมัยได้ขยายขอบเขตจากประเด็นสิทธิขั้นพื้นฐานสู่การทำลายโครงสร้างอำนาจในระดับที่ลึกซึ้งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “การรื้อ

ถอนเส้นแบ่งระหว่างพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัว” ที่เคยจำกัดบทบาทของผู้หญิง แนวคิด "เรื่องส่วนตัวคือเรื่องการเมือง" (The personal is political) ได้กลายเป็น ยุทธศาสตร์สำคัญในการเปิดโปงความไม่เท่าเทียมที่แฝงอยู่ในชีวิตประจำวัน (Okin, 1998) โดยเฉพาะการเรียกร้องให้สังคมตระหนักถึงคุณค่าของงานบ้านและงานดูแลซึ่ง ระบบทุนนิยมมักมองข้ามความสำคัญ

พลังขับเคลื่อนสำคัญของการเปลี่ยนแปลงมาจากผู้หญิงรุ่นใหม่ที่มีการศึกษา และตระหนักถึงความไม่เท่าเทียมในสังคม พวกเขาไม่เพียงท้าทายบรรทัดฐานที่ไม่เป็นธรรม (Hochschild & Machung, 2012) แต่ยังผลักดันนโยบายเพื่อความเท่าเทียมทางเพศและสมดุลระหว่างงานกับชีวิตครอบครัวเมื่อก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้นำ (Catalyst, 2020) ยิ่งไปกว่านั้น พัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสาร โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ ได้เปิดพื้นที่ใหม่สำหรับการสร้างความตระหนักและระดมพลังทางสังคม ดังจะเห็นได้จากความสำเร็จของขบวนการ #MeToo และการเคลื่อนไหวในรูปแบบอื่นๆ ที่สะท้อนพลังของการรวมตัวกันเพื่อท้าทายการละเมิดสิทธิในทุกรูปแบบ

แม้จะมีความก้าวหน้าในหลายด้านแต่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจที่ไม่เท่าเทียมยังคงเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและความพยายามอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากต้องเผชิญกับการต่อต้านจากระบบความเชื่อและบรรทัดฐานทางสังคมที่ฝังรากลึก (Ridgeway, 2011) การสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนจึงต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบทั้งในระดับนโยบาย การปฏิบัติ และวัฒนธรรม โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม

พัฒนาการของการต่อสู้เพื่อความเท่าเทียมทางเพศตั้งแต่ยุคของวอลสโตนคราฟต์จนถึงปัจจุบันสะท้อนให้เห็นทั้งความก้าวหน้าและความท้าทายที่ยังคงดำรงอยู่ การบรรลุเป้าหมายในการสร้างสังคมที่เท่าเทียมอย่างแท้จริงจำเป็นต้องอาศัย

ยุทธศาสตร์ที่หลากหลายและเป็นระบบ ทั้งการปฏิรูประบบการศึกษา การเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ การรื้อถอนเส้นแบ่งระหว่างพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัว ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่ทำทลายระบบอำนาจและความเชื่อดั้งเดิม การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการสร้างพื้นที่และโอกาสใหม่ๆ ให้กับผู้หญิงในการใช้ศักยภาพได้อย่างเต็มที่ในทุกมิติของสังคม

แนวทางการสร้างความเท่าเทียมทางเพศในสังคม

การขับเคลื่อนเพื่อการการเปลี่ยนแปลงเรื่องความเท่าเทียมทางเพศในทุกระดับจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ บูรณาการ และต่อเนื่อง การศึกษาเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับเพศสภาพและพื้นที่สาธารณะ-ส่วนตัวของ Okin (1998) ได้สะท้อนให้เห็นว่าความสำเร็จในการสร้างความเท่าเทียมทางเพศจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อทุกภาคส่วนในสังคม ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม และสถาบันครอบครัว ร่วมมือกันอย่างจริงจังในการรื้อถอนเส้นแบ่งระหว่างพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะที่เคยเป็นรากฐานของความไม่เท่าเทียม สอดคล้องกับงานศึกษาของ Kabeer et al. (2013) ที่ชี้ให้เห็นพลังของการรวมกลุ่มของผู้หญิง โดยเฉพาะในภาคเศรษฐกิจนอกระบบ ในการท้าทายข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและสร้างการเปลี่ยนแปลงผ่าน "อาวุธของผู้ที่รวมตัวกัน" อย่างไรก็ตาม นำสังเกตว่าแม้แนวคิดทั้งสองจะมีจุดร่วมในการมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง แต่มีจุดเน้นที่แตกต่างกัน โดย Okin ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงในระดับมหภาคและเชิงสถาบัน ขณะที่ Kabeer เน้นพลังการเปลี่ยนแปลงจากฐานรากผ่านการรวมกลุ่มของผู้หญิง ดังนั้น การผสานแนวคิดทั้งสองเข้าด้วยกันจึงอาจเป็นยุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความเปลี่ยนแปลง แม้กระบวนการนี้จะต้องใช้เวลาและ

ทรัพยากรอย่างมาก แต่ก็ถือว่าเป็นเส้นทางที่จำเป็นในการบรรลุวิสัยทัศน์ของความเท่าเทียมตามที่วอลสโตนคราฟต์ได้วางรากฐานไว้ และเป็นการตอบสนองต่อความท้าทายเชิงโครงสร้างที่ซับซ้อนในสังคมร่วมสมัย การดำเนินการในทุกระดับจึงต้องมุ่งไปสู่การสร้างสังคมที่ไม่เพียงรับรองสิทธิและโอกาสที่เท่าเทียม หากแต่ยังต้องเอื้อให้ผู้หญิงสามารถรวมกลุ่ม สร้างพลังต่อรอง และใช้ศักยภาพได้อย่างเต็มที่ในทุกมิติของชีวิต

บทสรุป

แนวคิดของแมรี วอลสโตนคราฟต์เกี่ยวกับ “การศึกษาในฐานะเครื่องมือปลดปล่อยผู้หญิง” ยังคงมีความสำคัญในปัจจุบัน แต่การวิเคราะห์พัฒนาการทางประวัติศาสตร์และสถานการณ์ร่วมสมัยชี้ให้เห็นว่า การศึกษาเป็นเพียงจุดเริ่มต้น ไม่ใช่จุดจบของการต่อสู้เพื่อความเท่าเทียม แม้อุหญิงจะมีโอกาสทางการศึกษามากขึ้น แต่พวกเขายังคงเผชิญกับอุปสรรคเชิงโครงสร้างที่ฝังรากลึกในสังคม ไม่ว่าจะเป็นภาวะ “กะที่สอง” (Second shift) หรือ “เพดานแก้ว” (Glass ceiling) ในการทำงานที่ยังคงดำรงอยู่ การสร้างความเท่าเทียมที่แท้จริงจำเป็นต้องอาศัย “การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง” ควบคู่ไปกับ “การพัฒนาการศึกษา” อีกทั้งต้องมีการปฏิรูปทั้งในระดับกฎหมาย นโยบาย สถาบันทางสังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “การรื้อถอนระบบชายเป็นใหญ่” (Deconstructing patriarchy) และการแบ่งแยกพื้นที่สาธารณะ-ส่วนตัวที่เป็นรากเหง้าของความไม่เท่าเทียม การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ต้องได้รับการขับเคลื่อนจากทุกภาคส่วนในสังคม ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม

เมื่อมองไปข้างหน้า ความท้าทายในการสร้างความเท่าเทียมที่แท้จริงยังมีอยู่มากแต่ก็มีเหตุผลให้มีความหวัง การเติบโตของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรี ความตื่นตัวของคนรุ่นใหม่ต่อประเด็นความเท่าเทียมทางเพศ และการพัฒนาของเทคโนโลยีที่

เปิดพื้นที่ใหม่ๆ สำหรับการรณรงค์และสร้างความเปลี่ยนแปลง (Eagly & Carli, 2018) ล้วนเป็นปัจจัยที่จะช่วยผลักดันสังคมไปสู่ความเท่าเทียมที่วอลสโตนคราฟต์เคยวาดฝันไว้ แม้จะต้องใช้เวลาและความพยายามอีกมาก แต่การต่อสู้คือการสานต่อมรดกทางความคิดอันล้ำค่าที่วอลสโตนคราฟต์ได้มอบไว้ให้กับคนรุ่นหลัง สู่การสร้างสังคมที่ทุกคนมีอิสรภาพ ศักดิ์ศรี และโอกาสอย่างแท้จริง ดังนั้น “การศึกษา” จึงเป็นเพียง “บทแรกของการเปลี่ยนแปลงแต่ไม่ใช่บทสุดท้ายของความเท่าเทียม” สังคมจำเป็นต้องมุ่งมั่นในการเปลี่ยนแปลงที่ลึกซึ้งและครอบคลุมกว่าที่เคยเป็นมาเพื่อสร้างโลกที่ผู้หญิงสามารถใช้ศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่โดยปราศจากข้อจำกัดทางเพศใดๆ

บรรณานุกรม

- Bergès, S. (2013). *The Routledge guidebook to Wollstonecraft's A Vindication of the Rights of Woman*. Routledge.
- Eagly, A. H., & Wood, W. (2012). Social role theory. *Handbook of theories of social psychology*, 2, 458-476.
- Gornick, J. C., & Meyers, M. K. (2008). Creating gender egalitarian societies: An agenda for reform. *Politics & Society*, 36(3), 313-349.
- Haldenius, L. (2007). The primacy of right. On the triad of liberty, equality and virtue in Wollstonecraft's political thought. *British Journal for the History of Philosophy*, 15(1), 75-99.

- Ridgeway, C. L. (2011). *Framed by gender: How gender inequality persists in the modern world*. Oxford University Press.
- Roser, M., & Ortiz-Ospina, E. (2016). *Global education*. Our World in Data.
- Sapiro, V. (1992). *A vindication of political virtue: The political theory of Mary Wollstonecraft*. University of Chicago Press.
- Walby, S. (1989). *Theorising patriarchy*. *Sociology*, 23(2), 213-234.
- Wollstonecraft, M. (1792/2016). *Vindication of the Rights of Woman*. In *Democracy: a reader* (pp. 297-306). Columbia University Press.
- Antoninis, M. (2020). *A new generation: 25 years of efforts for gender equality in education*. In: UNESCO.
- Bergès, S. (2013). *The Routledge guidebook to Wollstonecraft's A Vindication of the Rights of Woman*. Routledge.
- Bianchi, S. M., Sayer, L. C., Milkie, M. A., & Robinson, J. P. (2012). *Housework: Who did, does or will do it, and how much does it matter?* *Social forces*, 91(1), 55-63.
- Catalyst. (2020). *Women in management (quick take)*. In: Catalyst New York, NY.
- Coltrane, S. (2000). *Research on household labor: Modeling and measuring the social embeddedness of routine family work*. *Journal of Marriage and family*, 62(4), 1208-1233.

- Craig, L., & Mullan, K. (2011). How mothers and fathers share childcare: A cross-national time-use comparison. *American sociological review*, 76(6), 834-861.
- Duflo, E. (2012). Women empowerment and economic development. *Journal of Economic literature*, 50(4), 1051-1079.
- Eagly, A. H., & Carli, L. L. (2018). Women and the labyrinth of leadership. In *Contemporary issues in leadership* (pp. 147-162). Routledge.
- Gordon, L. (2014). *Vindication: A Life of Mary Wollstonecraft*. Hachette UK.
- Halldenius, L. (2007). The primacy of right. On the triad of liberty, equality and virtue in Wollstonecraft's political thought. *British Journal for the History of Philosophy*, 15(1), 75-99.
- Hochschild, A., & Machung, A. (2012). *The second shift: Working families and the revolution at home*. Penguin.
- ILO. (2018). *Global Wage Report 2018/19: What lies behind gender pay gaps*. International Labour Office, Geneva.
- Kabeer, N., Milward, K., & Sudarshan, R. (2013). Organising women workers in the informal economy. *Gender & Development*, 21(2), 249-263.
- Okin, S. M. (1998). Gender, the Public, and the Private. *Feminism and politics*, 116-141.

Pateman, C., & Phillips, A. (1987). Feminist critiques of the public/private dichotomy.

Ridgeway, C. L. (2011). Framed by gender: How gender inequality persists in the modern world. Oxford University Press.

Roser, M., & Ortiz-Ospina, E. (2016). Global education. Our World in Data.

Sapiro, V. (1992). A vindication of political virtue: The political theory of Mary Wollstonecraft. University of Chicago Press.

Taylor, B. (2003). Mary Wollstonecraft and the feminist imagination (Vol. 56). Cambridge University Press.

UNESCO. (2014). School enrollment, primary and secondary (gross), gender parity index (GPI). .

<https://data.worldbank.org/indicator/SE.ENR.PRSC.FM.ZS>

Walby, S. (1989). Theorising patriarchy. *Sociology*, 23(2), 213-234.

Wollstonecraft, M. (1792/2016). Vindication of the Rights of Woman. In *Democracy: a reader* (pp. 297-306). Columbia University Press.

World Bank. (2012). World Development Report 2012: Gender Equality and Development. 1 เมษายน 2567. สืบค้นจาก

<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/4391>

ฐานคิดในการเคลื่อนไหวและข้อจำกัดเกี่ยวกับสิทธิในการสมรส และสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย

กฤษ วีรกุล* สุภณิดา พวงผกา** และ ยูภาพร ต๊ะรังษิ***

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “ฐานคิดในการเคลื่อนไหวและข้อจำกัดเกี่ยวกับสิทธิในการสมรสและสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย” เป็นการศึกษาฐานคิดในการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิในการสมรสและสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ และศึกษาข้อจำกัดเกี่ยวกับสิทธิในการสมรสและสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นแนวทางหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า ผู้ที่เคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศมีมุมมองว่าการแบ่งเพศตามสรีระแบบชั่วคราวข้าม (Binary Opposition) ในสังคมมีส่วนสำคัญที่ส่งผลต่อการแบ่งแยกและเลือกปฏิบัติทางเพศ ขณะเดียวกันการแบ่งเพศดังกล่าวยังเป็นการจำกัดสิทธิและการกีดกันทางสังคมและ

---

* อาจารย์ประจำ หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ e-mail: krist.w@ku.th

** อาจารย์ประจำ หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ e-mail: supanida.p@ku.th

*** อาจารย์ประจำ หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ e-mail: yupaporn.ta@ku.th

กฎหมายแก่ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ สำหรับประเด็นสิทธิในการสมรสและสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศ หลักสิทธิมนุษยชนถูกนำมาเป็นฐานคิดในการเคลื่อนไหว โดยยึดหลักการที่ระบุไว้ในตราสารระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และให้ประเทศไทยมีกฎหมายที่ครอบคลุม 3 เรื่อง คือ กฎหมายรับรองอัตลักษณ์ทางเพศ กฎหมายสมรสเท่าเทียม และกฎหมายความเท่าเทียมระหว่างเพศ สำหรับข้อจำกัดนั้นมาจากความเข้าใจเรื่อง “เพศ” ในสังคมไทยยังไม่เปิดกว้างและยอมรับอัตลักษณ์ทางเพศที่หลากหลาย ในขณะที่มิติทางกฎหมาย แม้ว่าสิทธิสมรสของผู้มีความหลากหลายทางเพศจะถูกระบุในพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม แต่มีเรื่องการรับรองสภาพครอบครัวของผู้มีความหลากหลายทางเพศ รวมถึงการปรับเปลี่ยนกฎหมายที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อรองรับสิทธิดังกล่าวยังเป็นไปอย่างจำกัด ในแง่ของสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศ กฎหมายไทยยังไม่มีกรรับรองเป็นการเฉพาะ แม้ว่าจะมีการเสนอร่างพระราชบัญญัติการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศ เพื่อให้ผู้มีความหลากหลายทางเพศสามารถกำหนดเจตจำนงและสามารถแสดงออกทางเพศได้ แต่ยังไม่มียกข้อยกเว้นที่คุ้มครองการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลหลากหลายทางเพศเป็นการเฉพาะ ส่งผลให้ผู้มีความหลากหลายทางเพศต้องเผชิญกับการแบ่งแยก การกีดกัน และการเลือกปฏิบัติจากทั้งสังคมและกฎหมาย

คำสำคัญ: ความหลากหลายทางเพศ, สิทธิในการสมรส, สิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศ

The Rationale Behind the Movement and Limitations of the Rights to Marriage and Gender Identity of LGBTQ Individuals in Thai Society

Krist Weerakun^{*}, Supanida Puangphaka^{**} and Yupaporn Tarungsri^{***}

Abstract

This research is documentary research which aims to study the rationale behind the movement for LGBTQ rights in Thai society with a particular focus on the rationale of the movement as well as the limitations of the rights to marriage and gender identity. The study reveals that advocates for LGBTQ rights perceive gender binary as the root cause of the problem, and binary opposition serves as a means to gender oppression, which leads to gender discrimination, including restriction on fundamental rights as well as social and legal exclusion. As for the issues of the rights to marriage and gender identity, their rationale is based on human rights principles and norms, which are enshrined in

---

* Lecturer, Bachelor of Political Science Program, Faculty of Humanities and Science, Kasetsart University, e-mail: krist.w@ku.th

** Lecturer, Bachelor of Political Science Program, Faculty of Humanities and Science, Kasetsart University, e-mail: supanida.p@ku.th

*** Lecturer, Bachelor of Political Science Program, Faculty of Humanities and Science, Kasetsart University, e-mail: yupaporn.ta@ku.th

various international human rights documents in which Thailand is a party, and in the Constitution of Thailand. Also, advocates for LGBTQ rights would expect Thailand to implement and enforce its laws related to gender recognition, marriage equality, and gender equality. Limitations of the rights to marriage and gender identity derive from the understanding of “gender” in Thai society, which leads to limited acceptance of gender diversity. In legal dimension, although the marriage rights of LGBTQ individuals are specified in the Marriage Equality Act, there is still a limited issue of recognizing the family status of LGBTQ individuals, as well as other relevant legal modifications to accommodate such rights. In terms of gender identity rights, Thai law has not yet been specifically certified. Although the draft of the Gender Identity Certification Act has been proposed to allow LGBTQ individuals to determine their will and express their sexuality, there is no provision that specifically prevents discrimination against LGBTQ individuals. As a result, LGBT individuals have been facing segregation, exclusion, and discrimination from both society and law.

Keywords: Gender diversity, Right to marriage, Right to gender identity

บทนำ

เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2567 ได้มีการเผยแพร่ “พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567” หรือ “กฎหมายสมรสเท่าเทียม” ลงในราชกิจจานุเบกษา โดยมีเนื้อหารับรองให้การสมรสระหว่าง “บุคคล” ไม่ถูกจำกัดเฉพาะชายและหญิงอีกต่อไป ซึ่งกฎหมายนี้จะมีผลบังคับใช้เมื่อพ้น 120 นับแต่วันประกาศ ดังนั้น นับตั้งแต่วันที่ 22 มกราคม 2568 เป็นต้นไป กฎหมายฉบับนี้จะมีผลใช้บังคับและรับรองสิทธิการสมรสที่เท่าเทียมกันระหว่างบุคคล (Ilaw, 2024) กฎหมายฉบับนี้นับเป็นก้าวแรกของไทยในการรับรองสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ และยังเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าที่ผ่านมาสิทธิของบุคคลระหว่าง ชาย หญิง และบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศที่ไม่เหมือนกันในสังคมไทย

ในสังคมไทย ประเด็นเรื่องความเท่าเทียมความเสมอภาคทางเพศ เป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญที่ผู้มีความหลากหลายทางเพศต้องเผชิญจากความไม่เข้าใจของคนในสังคม และข้อจำกัดของกฎหมาย กล่าวคือ การที่สังคมยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับมุมมองเรื่องเพศในลักษณะที่ไม่เปิดกว้าง ส่งผลให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนและความไม่เท่าเทียมที่มีต่อผู้มีความหลากหลายทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นการถูกเลือกปฏิบัติและการไม่ยอมรับจากสังคม รวมถึงการเลือกปฏิบัติจากข้อกฎหมายที่มีการกำหนด/ระบุให้เพศหญิงและเพศชายเท่านั้น จากประเด็นปัญหาดังกล่าวนำมาสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ที่ประกอบด้วยภาคประชาสังคม และภาคประชาชน ในการขับเคลื่อนเพื่อสร้างการตระหนักรู้ถึงปัญหาที่ผู้มีความหลากหลายทางเพศเผชิญ และการสร้างความเข้าใจเรื่องความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ การทำโพลสำรวจความคิดเห็น การรณรงค์เรียกร้องสิทธิ การเดินขบวนและการจัดกิจกรรม

เพื่อเรียกร้องสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศ เป็นต้น การต่อสู้เรียกร้องสิทธิในการสมรสจนนำมาสู่การประกาศใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมในปัจจุบัน ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของการขยายสิทธิอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานแก่ผู้มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย แต่อย่างไรก็ตามยังมีข้อพิจารณาเกี่ยวกับสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศในมิติอื่นๆ เช่น สิทธิในการสมรส อันรวมถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างครอบครัว และสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศ การแสดงออกทางเพศที่ยังไม่ครอบคลุมสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศในทางปฏิบัติในฐานะมนุษย์คนหนึ่งในสังคม

บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ คือ บุคคลที่มีเพศสถานะแตกต่างไปจากบรรทัดฐานทางเพศที่สังคมกำหนด ขาดการยอมรับจากสังคมเพียงเพราะเพศสถานะทางกฎหมายที่ปรากฏในเอกสารแสดงตัวตนไม่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทางเพศ รวมถึงพฤติกรรมที่แสดงออกไม่ได้สอดคล้องกับเพศโดยกำเนิด ปัญหาในการแสดงตัวตนจึงนำมาสู่ข้อจำกัดในการใช้ชีวิต ทั้งการกีดกันทางสังคม การตีตรา การเลือกปฏิบัติ ความรุนแรง ซึ่งกระทบต่อการดำเนินชีวิตและเป็นการขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ด้วยเหตุนี้ หลายประเทศจึงให้สิทธิการตัดสินใจด้วยตนเองเพื่อที่บุคคลจะสามารถแสดงตัวตนได้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทางเพศ โดยเฉพาะประเทศในแถบยุโรป ได้แก่ เดนมาร์ก ไอร์แลนด์ เบลเยียม โปรตุเกส สวิตเซอร์แลนด์ สเปน และฟินแลนด์ ที่อนุญาตให้บุคคลที่มีอายุ 18 ปี ขึ้นไป สามารถเปลี่ยนเพศสภาพทางกฎหมายตามที่ต้องการได้ สำหรับมอลตา ไชล์แลนด์ และลักเซมเบิร์ก ไม่กำหนดอายุขั้นต่ำของผู้ที่สามารถยื่นเรื่องรับรองการเปลี่ยนแปลงเพศสภาพตามกฎหมาย โดยบุคคลมีสิทธิในการเปลี่ยนแปลงเพศสภาพทางกฎหมายของตนเองตั้งแต่แรกเกิด สำหรับนอร์เวย์ จะให้สิทธิแก่เด็กที่มีอายุ 6 ปีขึ้นไป ที่จะสามารถเข้าถึงสิทธิดังกล่าวได้ ในขณะที่มอลตา ไชล์แลนด์ และลักเซมเบิร์ก อนุญาตให้บุคคลมี

สิทธิในการเปลี่ยนแปลงเพศสภาพทางกฎหมายของตนเองตั้งแต่แรกเกิดโดยไม่มีกรกำหนดอายุขั้นต่ำของผู้ที่สามารถยื่นเรื่องรับรองการเปลี่ยนแปลงเพศสภาพตามกฎหมาย (ปณิศา เอ็มโอชา, 2567)

หากพิจารณาถึงการยอมรับอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลในสังคมไทยจะพบว่า ประเทศไทยยังคงกำหนดให้บุคคลใช้คำนำหน้านามตามเพศกำเนิดเท่านั้น แม้ว่าจะมีการเคลื่อนไหวเพื่อผลักดันให้เกิดการรับรองเพศสภาพตามกฎหมาย แต่เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2567 “ร่างพระราชบัญญัติการรับรองเพศ คำนำหน้านาม และการคุ้มครองบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ พ.ศ. ....” เข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภา โดยมีสาระสำคัญ คือ การกำหนดกลไกและผลของการรับรองเพศสภาพ โดยผู้ที่จ้องขอการรับรองเพศสภาพ ต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย อายุ 18 ปีขึ้นไป หากอายุต่ำกว่านั้น ต้องได้รับความยินยอมจากบิดามารดาและต้องใช้ออกสารรับรองจากจิตแพทย์ ซึ่งคณะเนนเสียงส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยที่จะให้ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ผ่านความเห็นชอบ (ปณิศา เอ็มโอชา, 2567) จึงทำให้เห็นถึงข้อจำกัดของสังคมที่ยังคงไม่ยินยอมให้บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศแสดงอัตลักษณ์ทางเพศของตนเองได้ แม้ว่าการแสดงอัตลักษณ์ทางเพศควรจะเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของบุคคลก็ตาม

ดังนั้น เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นปัญหาเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศที่ดำรงอยู่ในสังคม สังคมจึงควรให้ความสำคัญกับการศึกษาฐานคิดของการเคลื่อนไหวและข้อจำกัดเกี่ยวกับสิทธิในการสมรสและสิทธิในการแสดงอัตลักษณ์ทางเพศของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนพึงจะได้รับ รวมถึงเป็นการวางบรรทัดฐานใหม่ของสังคมไทยเกี่ยวกับบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาฐานคิดในการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิในการสมรสและสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษาข้อจำกัดเกี่ยวกับสิทธิในการสมรสและสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ทราบถึงฐานคิดในการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิในการสมรสและสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย
2. ได้ทราบถึงข้อจำกัดเกี่ยวกับสิทธิในการสมรสและสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดสิทธิมนุษยชน (Human Rights)

สิทธิมนุษยชน เป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากความเชื่อ ปรัชญาคำสอนทางศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรมของสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ใน โลกที่เชื่อว่ามนุษย์ที่เกิดมาทุกคนมีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ รวมถึงปรัชญาความเชื่อในวัฒนธรรมตะวันตกที่ว่า มนุษย์มีสิทธิโดยธรรมชาติในฐานะที่เกิดเป็นมนุษย์ ทั้งความชอบธรรมในด้านจริยธรรมที่จะรักษาชีวิตของตนเอง มีอิสระทางความคิด และเชื่อว่าไม่ว่าแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันในด้านใด ทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์โดยเท่าเทียมกัน (Amnesty International Thailand, ม.ป.ป.) อาจกล่าวได้ว่า สิทธิมนุษยชน คือ สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่เป็นของทุกคน โดยไม่จำกัดว่าจะเป็นคนใด หรืออยู่ที่ไหนบนโลกใบ

นี้ ไม่ว่าจะมีความเชื่ออะไร หรือใช้ชีวิตแบบใดก็ตาม สิทธิมนุษยชนจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณค่าความเป็นมนุษย์ เช่น ความมีศักดิ์ศรี ความยุติธรรม ความเท่าเทียม ความเคารพ และความเป็นอิสระ และจะไม่สามารถถูกพรากไปได้ แต่อาจถูกจำกัด เช่น การทำผิดกฎหมาย หรือการกระทำที่อาจเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติ (Amnesty International Thailand, 2561)

ภายหลังจากการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้เกิดการตระหนักถึงความโหดร้ายทารุณของสงครามและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การสูญเสียชีวิตของทหาร และการกระทำอันโหดร้ายต่อประชาชนผู้บริสุทธิ์จำนวนมาก ได้นำมาสู่การเห็นพ้องกันของประชาคมโลกที่จะจัดตั้งและรับรอง “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR)” ในปี ค.ศ.1948 ซึ่งได้แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นที่จะคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนผ่านคำปรารภของปฏิญญาที่ว่า

*“การยอมรับนับถือเกียรติศักดิ์ประจำตัว และสิทธิเท่าเทียมกันและ
โอนมิได้ของบรรดาสมาชิกทั้งหลายแห่งครอบครัวมนุษย์เป็นหลักรวมแห่ง
อิสราเอล และความยุติธรรมและสันติภาพในโลก” (คณะกรรมการสิทธิ
มนุษยชนแห่งชาติ, 2550 : 4)*

ภายใต้หลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้ระบุลักษณะเฉพาะของสิทธิมนุษยชนไว้ ดังนี้

- 1) เป็นสิทธิที่ติดตัวมากับความเป็นมนุษย์ (Inherent) หมายถึง สิทธิมนุษยชนจะติดตัวบุคคลมาตั้งแต่แรกเกิด สิทธิเหล่านี้จะไม่มีใครให้ ชื่อ หรือสืบทอดมา
- 2) เป็นสิทธิที่เป็นสากล (Universal) หมายถึง มนุษย์ทุกคนจะมีสิทธิมนุษยชนเช่นเดียวกันโดยไม่จำกัดเชื้อชาติ เพศ ศาสนา หรือไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มาจาก

พื้นฐานสังคมหรือการเมืองใด มนุษย์ทุกคนเมื่อเกิดมามีอิสระเสรี มีความเท่าเทียมกัน สิทธิและศักดิ์ศรี

3) เป็นสิทธิที่ไม่สามารถถูกพรากไป หรือยกให้แก่กันได้ (Inalienable) หมายถึง ไม่มีใครจะมาพรากเอาสิทธิมนุษยชนไปจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ แม้ว่ากฎหมายของประเทศนั้น ๆ จะไม่รับรองสิทธิมนุษยชน หรือแม้จะละเมิดสิทธิมนุษยชนก็ตาม ประชาชนของประเทศนั้น ๆ จะยังคงมีสิทธิมนุษยชนอยู่

4) เป็นสิทธิที่ไม่ถูกแยกออกจากกัน (Indivisible) กล่าวคือ ภายใต้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งประกอบด้วยสิทธิมนุษยชนสองส่วน คือ สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง กับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมนั้น สิทธิทั้งสองส่วนนี้จะต้องไม่ถูกแยกออกจากกัน และจะต้องได้รับการเคารพ ปกป้อง และ เติบโต (ทำให้เกิดขึ้น) เพื่อที่จะให้บุคคลทุกคนสามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี (Amnesty International Thailand, ม.ป.ป.)

จะเห็นได้ว่า สิทธิมนุษยชน เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับทุกคนอย่างเสมอภาค (Equality) และไม่เลือกปฏิบัติ (Non-discrimination) หรือแบ่งแยกฐานะ เชื้อชาติ ศาสนา หรือเพศ แต่ในทางปฏิบัติการละเมิดสิทธิมนุษยชนกลับเกิดขึ้นบ่อยครั้ง กับเด็ก สตรี และโดยเฉพาะกับบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ที่มักจะถูกกีดกัน ทำร้าย รวมไปถึงการเลือกปฏิบัติ นำไปสู่การลงมติร่วมกันของนักกฎหมายและผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนในการประชุมวิชาการที่เมืองยอกยาคาร์ตา ประเทศอินโดนีเซียในปี ค.ศ. 2006 เพื่อออก “หลักการยอกยาคาร์ตา (Yogyakarta Principles)” ว่าด้วยการใช้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศในประเด็นวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ ซึ่งเป็นหลักการด้านสิทธิมนุษยชนที่รับรู้และยอมรับความแตกต่างหลากหลายด้านเพศวิถี (Sexual Orientation) และ อัตลักษณ์ทางเพศ

(Gender Identity) ประกอบด้วยหลักการ 29 ข้อที่ครอบคลุมสิทธิในด้านต่าง ๆ ของบุคคลที่มีความแตกต่างด้านเพศวิถีและอัตลักษณ์ทางเพศ โดยมีหัวใจสำคัญคือ “ยอมรับและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลที่มีความแตกต่างหลากหลายทางเพศ ไม่แบ่งแยกกีดกัน ไม่เลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ ปกป้องคุ้มครองบุคคลที่มีความแตกต่างจากความรุนแรงไม่ว่าทางกายภาพหรือด้วยประการอื่น ๆ และสนับสนุนให้เกิดการรับรองสิทธิทางกฎหมายด้านต่าง ๆ เช่น สิทธิในการมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต สิทธิในการแสดงออก สิทธิในทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม สิทธิในการก่อตั้งครอบครัว เป็นต้น เพื่อจัดการเลือกปฏิบัติและทำให้เกิดความเท่าเทียม รวมถึงได้รับการเยียวยาจากการละเมิดสิทธิและการกระทำที่ไม่เป็นธรรม” (ปิเยอร์ เปเลี่ยนผดุง, 2567)

แนวคิดอัตลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity)

อัตลักษณ์ทางเพศ คือ การรับรู้เพศของบุคคลนั้นที่มีต่อตนเอง ว่ามีความเป็นเพศใดในกลุ่มทางเพศของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ โดยที่แต่ละสังคมก็มีกลุ่มทางเพศที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งไม่จำเป็นต้องตรงกับเพศกำเนิด เช่น เด็กชาย เด็กหญิง ผู้ชาย ผู้หญิงหรือเพศอื่น ๆ ไม่นับรวมถึงความสนใจหรือความชอบทางเพศต่อบุคคลอื่น ๆ (รพินท์ภัทร์ ยอดหล่อชัย, 2562)

หลักการยกยอการที่ว่าด้วยการใช้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศในประเด็นวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศที่ (The Yogyakarta Principles on the Application of International Human Rights Law in Relation to Sexual Orientation and Gender Identity 2007) ซึ่งได้ให้ความหมายของอัตลักษณ์ทางเพศไว้ว่า

“อัตลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity) หมายถึง ประสบการณ์ทางเพศสภาพอันสามารถรู้สึกได้ภายในของแต่ละบุคคลและเป็นของปัจเจกบุคคลซึ่งอาจสอดคล้องหรือไม่ก็ได้กับเพศซึ่งได้ระบุไว้เมื่อแรกเกิด รวมทั้งความรู้สึกของบุคคลในร่างกายซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณ์หรือระบบการทำงานของร่างกาย ด้วยวิธีการทางการแพทย์ การศัลยกรรม หรือวิธีการอื่นใด ทั้งที่โดยการตัดสินใจเลือกโดยอิสระ และการแสดงออกต่าง ๆ ทางเพศสภาพ รวมถึงการแต่งกาย คำพูด และกริยาท่าทางต่าง ๆ” (ไพศาล ลิขิตปรีชากุล (ผู้แปล), 2551)

Holzer (2018 อ้างถึงใน อารยา สุขสม, 2565: 30) กล่าวได้ว่า “อัตลักษณ์ทางเพศ” เป็นการอธิบายถึงคุณลักษณะทางเพศอย่างหนึ่งของบุคคลในทางสังคมโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของเพศสภาพและเพศวิถีของบุคคลนั้น ดังนั้น การที่บุคคลคนหนึ่งจะมีอัตลักษณ์ทางเพศเป็นเช่นไรย่อมไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับเพศสรีระตามกำเนิดของตนเสมอไป ขึ้นอยู่กับการนำเสนอของบุคคลเหล่านั้นว่าต้องการให้สังคมรับรู้ว่ามีอัตลักษณ์ทางเพศเป็นเช่นไร”

ดังนั้น การที่บุคคลรับรู้ถึงอัตลักษณ์ทางเพศของตน และต้องการนำเสนอให้สังคมรับรู้ว่าตนเองมีอัตลักษณ์ทางเพศเช่นไร ย่อมขึ้นอยู่กับการต้องการของบุคคลนั้น ๆ โดยไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับเพศสรีระตามกำเนิดของตนเอง อัตลักษณ์ทางเพศจึงมีความสัมพันธ์กับแนวคิดสิทธิมนุษยชนอย่างมาก

สิทธิมนุษยชนในเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศ

หากพิจารณาอัตลักษณ์ทางเพศในมิติของสิทธิมนุษยชน อัตลักษณ์ทางเพศถือเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิในความเป็นส่วนตัว (Rights to Privacy) ซึ่งได้รับการ

คุ้มครองตามกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ โดยสิทธิในความเป็นส่วนตัว หมายถึง พื้นที่ชีวิตส่วนตัวของบุคคล ซึ่งบุคคลนั้นสามารถแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของบุคคลนั้น ซึ่งนอกจากรวมถึงความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคล หรือการอยู่อาศัยตามลำพังแล้ว ยังหมายรวมถึงสิทธิในความแตกต่างระหว่างบุคคล (Right to be Different) อีกด้วย (อารยา สุขสม, 2565 : 31)

Diane Richardson (2000, อ้างถึงใน อารยา สุขสม, 2565 : 31) ได้อธิบายถึง “สิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศ (The Right to Gender Identity)” ภายใต้ความเป็นส่วนตัวของบุคคลซึ่งสามารถจำแนกแยกย่อยออกสิทธิต่าง ๆ ที่สำคัญได้ ดังนี้

- 1) สิทธิในการกำหนดอัตลักษณ์ทางเพศของตนเอง (The Right to Self-definition) การกำหนดอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคล ถือเป็นการใช้สิทธิในการกำหนดตนเองเกี่ยวกับเรื่องเพศ (The Right to Sexual Self-definition) เพื่อพัฒนาเป็นอัตลักษณ์ทางเพศของตน การใช้สิทธิ ในการกำหนด ตนเองจึงมุ่งหมายเพื่อกำหนดว่าตนเองเป็นใครมากกว่าจะพิจารณาจากวิธีปฏิบัติทางเพศของบุคคลนั้น
- 2) สิทธิในการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ทางเพศของตนเอง (The Right to Self-express) สิทธิในการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ทางเพศนี้ หมายถึง สิทธิที่จะได้รับการยอมรับในอัตลักษณ์ทางเพศ ของตนจากสังคมหรือในที่สาธารณะ โดยบุคคลนั้นอาจแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ทางเพศที่เป็นไปโดย สอดคล้อง หรือไม่สอดคล้องกับเพศสรีระตามกำเนิดเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นตามที่บุคคลนั้นคิดว่าเป็นเรื่องที่เหมาะสมก็ได้ โดยทั่วไปแล้วการใช้สิทธิในการแสดงออกซึ่งตัวตนทางเพศมักเป็นเรื่อง ภายในขอบเขตพื้นที่ส่วนตัว อย่างไรก็ตาม เมื่อบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของ

สังคมในฐานะเป็นพลเมืองของรัฐ ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับ อัตลักษณ์และรูปแบบของการใช้ชีวิตทางเพศของตนเองในพื้นที่สาธารณะด้วยเช่นกัน

- 3) สิทธิในการตระหนักซึ่งอัตลักษณ์ทางเพศของตนเอง (The Right to Self-realization) สิทธิในการตระหนักซึ่งอัตลักษณ์ทางเพศของตนเอง ถือเป็นสิทธิที่มีความเกี่ยวพันใกล้ชิดกับสิทธิในการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคล เนื่องจากสิทธิดังกล่าวเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิในการพัฒนาอัตลักษณ์ทางเพศของตนโดยปราศจากการซ่อนเร้นหรือปิดบัง

จะเห็นได้ว่าสิทธิในกำหนดอัตลักษณ์ทางเพศเป็นสิทธิมนุษยชนอย่างหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยสิทธิต่าง ๆ แยกย่อยใน 3 ประเด็นที่กล่าวมา และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสิทธิมนุษยชนในเรื่องอื่น ๆ อย่างเป็นระบบ เช่น สิทธิในการรับรองสถานภาพทางกฎหมาย สิทธิในเสรีภาพเกี่ยวกับการแสดงออก

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ (Committee on Economic, Social and Cultural Rights) ได้ให้การรับรองว่าอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลข้ามเพศและบุคคลอินเตอร์เซ็กเป็นสิ่งที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย รัฐจึงมีหน้าที่ให้การรับรองอัตลักษณ์ทางเพศในทางกฎหมายตามความประสงค์ของบุคคลข้ามเพศและบุคคลอินเตอร์เซ็ก โดยกำหนดมาตรการทางกฎหมายเพื่อรับรองสถานภาพทางกฎหมายให้บุคคลสามารถเปลี่ยนเพศของตนได้โดยการออกใบรับรองสูติบัตรใหม่ รวมทั้งกำหนดกระบวนการสำหรับการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางเพศในบัตรประชาชน (อารยา สุขสม, 2565 : 33)

ในขณะที่แนวทางการนำมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากลตามหลักยกยอการ
ตาไปปฏิบัติใช้กับประเด็นทางสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะการเชื่อมโยงกับประเด็นอัต
ลักษณ์ทางเพศหรือวิถีทางเพศ ในข้อที่ 3 ของหลักยกยอการตา ซึ่งเกี่ยวกับสิทธิใน
การได้รับการรับรองโดยกฎหมาย ได้ระบุไว้ว่า

*“อัตลักษณ์ทางเพศ... ที่บุคคลแต่ละคนกำหนดเองย่อมเป็นส่วน
สำคัญของบุคลิกภาพ และเป็นหนึ่งในปัจจัย พื้นฐานต่อการกำหนดวิถีชีวิต
ศักดิ์ศรี และเสรีภาพ มิควรมีผู้ใดถูกบีบบังคับให้เข้ากระบวนการทาง
การแพทย์ รวมถึงการผ่าตัดแปลงเพศ การทำหมัน หรือการรักษาด้วย
ฮอร์โมน เพื่อเป็นเงื่อนไขให้ได้รับการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศตามกฎหมาย
ต้องไม่มีการนำเอาสถานะใด ๆ เช่น การเป็นคำสมรสหรือบุพการีมาใช้อ้าง
เพื่อกีดกันมิให้อัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้รับการรับรองทาง
กฎหมาย” (UNDP & APTN, 2560)*

จากแนวคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่า สิทธิในการรับรองอัตลักษณ์ทาง
เพศ เป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่บุคคลพึงมี และบุคคลไม่ควรถูกกีดกันด้วยเหตุผล
ใด ๆ เพื่อไม่ให้ได้รับการรับรองสิทธิทางกฎหมาย

แนวคิดความหลากหลายทางเพศ

ความหลากหลายทางเพศ เป็นแนวความคิดที่ปฏิเสธการรับรู้เรื่องเพศที่เกิด
จากการรับรู้และความเชื่อแบบเดิมที่เชื่อในความมีอยู่จริงตามธรรมชาติ หรือ การ
แบ่งแยกเพศตามแนวทางชีววิทยา ทำให้การระบุเพศมีข้อจำกัด ดังนี้ (รพินทร์ภัทร์ ยอด
หล่อชัย, 2562)

- 1) เพศกำเนิด (Sex หรือ Biological Sex) หมายถึง เพศที่ถูกกำหนดโดยแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งจะกำหนดจากจากอวัยวะสืบพันธุ์ โครโมโซม และระดับฮอร์โมนต่าง ๆ แบ่งได้เป็น ชาย หญิง หรือ ภาวะเพศกำกวม
- 2) เพศ (Gender) หมายถึง สถานะทางเพศที่เกิดจากปัจจัยทางจิตวิทยา พฤติกรรม สังคมและวัฒนธรรม แบ่งเป็น ลักษณะความเป็นชาย (Masculinity) และลักษณะความเป็นหญิง (Femininity)

เดิมมุมมองทางวิทยาศาสตร์ได้อธิบายชีวิตทางเพศของมนุษย์ ในฐานะเป็นการแสดงออกทางความต้องการทางเพศเท่านั้น ทำให้หมวดหมู่เหล่านั้นวางอยู่บนฐานคติเรื่อง “เพศสภาพ” ที่แบ่งเป็นคู่ตรงข้ามระหว่างชายและหญิง (Simon, 2003 อ้างถึงใน นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, 2563) ในขณะที่ผู้ที่ไม่จัดอยู่ในเพศชายหรือหญิงจะถูกจัดเป็นกลุ่มที่มี “เพศผิดปกติ (Perversity)”

ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึง คริสต์ศตวรรษที่ 20 การรับรู้เรื่อง “เพศผิดปกติ” (perversity) หรือ กลุ่มคนที่ผิดปกติทางเพศ ทำให้ผลในเชิงลบ คือ การแยกตัวออกไปสู่มนุษย์ออกเป็นคนที่ปกติและผิดปกติ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ทำให้เกิดผลในเชิงบวก คือ การรับรู้ถึงการดำรงอยู่ของพฤติกรรมทางเพศที่อยู่นอกบรรทัดฐานของชายและหญิง การรับรู้และความเชื่อเรื่องเพศตามแนวทางเดิมจึงถูกท้าทายด้วยความคิดแบบพหุลักษณะ (Pluralism) ซึ่งพยายามอุดช่องว่างที่วิทยาศาสตร์เคยสร้างไว้ โดยเฉพาะเรื่องวิธีการจัดประเภท (Categorization) หรือการจำแนก “เพศ” ที่ทำให้ประสบการณ์ทางเพศของมนุษย์กลายเป็นสิ่งเหมารวมและมีข้อจำกัด แต่ทัศนคติแบบพหุลักษณะมองว่าชีวิตทางเพศ หรืออารมณ์ทางเพศของมนุษย์มิใช่เพียงแรงขับตามธรรมชาติหรือเป็นสัญชาตญาณตามธรรมชาติ แต่เป็นการทำให้การแสดงอารมณ์ความปรารถนากลายเป็นเรื่องทางเพศ (Sexualized Representation of Desire) (Simon,

2003 อ้างถึงใน นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2563) ซึ่งนำไปสู่การสร้างวาทกรรมเรื่อง “ความหลากหลายทางเพศ” ที่ทำให้ในปัจจุบันการระบุเพศไม่ถูกจำกัดอยู่บนบรรทัดฐานชายและหญิงอีกต่อไป (Gender diversity) (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2563 : 329)

ความหลากหลายทางเพศ จึงหมายถึง ผู้ที่มีเพศวิถีทุกรูปแบบ ทั้งชายรักชาย หญิงรักหญิง เกย์ ทอม ดี กะเทย สาวประเภทสอง คนข้ามเพศ รวมถึงผู้ที่รักต่างเพศด้วย ซึ่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้ให้ความคิดเห็นต่อร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มาตรา 30 โดยให้ความหมายของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศไว้ว่า หมายถึง บุคคลดังต่อไปนี้ (ฉันทลักษณ์ รักษาอยู่ และคณะ, 2550)

- 1) บุคคลที่รักเพศเดียวกัน (Homosexual) เช่น หญิงรักหญิง ชายรักชาย หรือบุคคลที่รักสองเพศ
- 2) บุคคลที่มีสองเพศแต่กำเนิด (Hermaphrodites) หมายถึง บุคคลที่มีสองเพศแต่กำเนิดไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นชายหรือหญิง
- 3) บุคคลที่มีบทบาททางสังคมเป็นหญิงหรือชายแตกต่างไปจากเพศกำเนิดของตน (Transgendered people) เช่น กะเทย สาวประเภทสอง
- 4) บุคคลที่ผ่าตัดแปลงเพศหรือบุคคลข้ามเพศ (Transsexuals)

ปัจจุบันได้มีการใช้เพื่อสื่อถึงกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ เช่น LGBT LGBTQ และ LGBTQ+ ซึ่งเป็นการนำตัวอักษรของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในแต่ละกลุ่มมาประกอบกัน ได้แก่ L จาก Lesbian คือ ผู้หญิงที่มีรสนิยมชอบผู้หญิง G จาก Gay male คือ ผู้ชายที่มีรสนิยมชอบผู้ชาย B จาก Bisexual คือ คนที่มีรสนิยมสามารถชอบได้ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย T จาก Transgender คือ บุคคลข้ามเพศ การเปลี่ยนแปลงเพศสภาพของตนไปเป็นเพศตรงข้าม เช่น ผู้หญิงที่ข้ามเพศมาจากผู้ชาย Q จาก Queer/ Questioning คือ คนที่ไม่ได้จำกัดกรอบรสนิยมว่าชอบ

เพศไหน และเครื่องหมาย + (พลัส) คือ ความหลากหลายทางเพศด้านอื่น ๆ อาทิ Intersex คือ กลุ่มคนที่มีทั้งสองเพศ และ A หรือ Asexual คือ กลุ่มคนที่ไม่รู้สึกดึงดูดทางเพศกับผู้อื่น (กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566)

แนวคิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity)

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เกิดขึ้นในยุคสมัยโรมัน ในศตวรรษที่ 8 ก่อนคริสตกาล ถึง ศตวรรษที่ 6 (8th century BCE – 6th century CE) โดยคำว่า Dignitas Hominis (Cancik, 2002 อ้างถึงใน ยศพล สวัสดิ์, 2565) เป็นภาษาละตินที่มีความหมายว่า มนุษย์ผู้มีเอกสิทธิ์ สถานะ และความเคารพ ซึ่งความหมายนี้สื่อถึงสถานะทางสังคม อำนาจ ชื่อเสียง และศักดิ์ศรีการเป็นมนุษย์ ในขณะที่สังคมในยุคสมัยโรมันมีการแบ่งชนชั้น ดังนั้น ผู้ที่มีความคู่ควรจึงแสดงถึงการเป็นมนุษย์ที่สูงกว่ามนุษย์คนอื่น ๆ เป็นผู้ที่คู่ควรกับสถานะทางสังคมที่สูงกว่า การมีชีวิตที่ดีกว่า การมีอำนาจที่มากกว่า และการเป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีมากกว่าใคร จึงอาจกล่าวได้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ถูกจำกัดไว้ให้เป็นของอภิสิทธิ์ชนเท่านั้น กระทั่งในศตวรรษที่ 18 ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างการเคลื่อนไหวทางสังคม เห็นได้จากการปฏิวัติฝรั่งเศส ที่ได้มีการสร้างประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง เพื่อประกาศว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เคยเป็นเพียงแค่มรดกของเหล่าขุนนาง บัดนี้ได้กลายเป็นของประชาชนทุกคนแล้ว (ยศพล สวัสดิ์, 2565) นอกจากนี้ ในงานเขียนของ Kant เรื่อง *Groundwork to the Metaphysics of Morals* ปรากฏคำว่า “Würde” เป็นภาษาเยอรมัน ซึ่งหมายถึง “Dignity” หรือ “ศักดิ์ศรี” โดย Kant ได้อธิบายว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ สถานะที่ใช้ชีวิตของมนุษย์อยู่เหนือราคาใด ๆ ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้น

ที่ทำให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีความหมายในเชิงศีลธรรม ซึ่งตลอดยุคสมัยใหม่ยังถูกใช้เพื่อสื่อถึงคุณธรรมและรูปแบบหนึ่งของความไม่เท่าเทียมกันอีกด้วย (Kant, 1785, McManus, 2022, and Debes, 2018)

ประเทศไทยเริ่มมีการบัญญัติคำว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เพื่อเป็นการรับรองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้มีการกล่าวถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ ดังนี้

มาตรา 4 วรรคหนึ่ง บัญญัติไว้ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง” ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค มีคุณค่าและความสำคัญเสมอกัน นอกจากนี้ การบัญญัติมาตร 4 ไว้ในหมวด 1 บททั่วไป ซึ่งเป็นการกำหนดหลักการทั่วไปของรัฐ เป็นการประกาศถึงเจตนารมณ์ของรัฐที่จะให้ความคุ้มครองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลอีกด้วย

มาตรา 26 วรรคหนึ่ง บัญญัติไว้ว่า “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย” จากบทบัญญัติดังกล่าวมีการใช้คำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” แทนคำว่า “สาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพ” ที่ปรากฏในมาตรา 29 วรรคแรกของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 แสดงให้เห็นว่าแท้จริงแล้วสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพ คือ สิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ หรือที่

เรียกว่า สิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นสารัตถะอันเป็นรากฐานสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยการออกกฎหมายที่เป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลจะกระทบกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ได้ สะท้อนให้เห็นว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อยู่นอกกว่าสิทธิและเสรีภาพ (คณาธิป ไกยชน, 2566) จึงอาจกล่าวได้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่เพียงแต่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในตัวเองเท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานที่แท้จริงของสิทธิขั้นพื้นฐานอีกด้วย (European Union Agency for Fundamental Rights, 2007)

แนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ (New Social Movement)

ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวดั้งเดิม เป็นทฤษฎีที่ใช้เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การรวมกลุ่มทางการเมือง โดยจะเน้นอธิบายภายใต้ทฤษฎีพฤติกรรมรวมหมู่ (Collective Action) ได้รับความนิยมนับเป็นอย่างมากในช่วงประมาณทศวรรษที่ 1940-1950 (ประภาส ปันตบแต่ง, 2552) แม้ว่าทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมดังกล่าวจะได้รับความนิยมนับเป็นอย่างมาก แต่เมื่อเวลาผ่านไปจุดบกพร่องของทฤษฎีจึงปรากฏให้เห็น กล่าวคือ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเกิดขึ้นจากการตอบสนองต่อความเครียดที่ไม่ยืดหยุ่น (Response to Strain) ของระบบสังคมนั้น เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นเฉพะกรณี ซึ่งอาจไม่ครอบคลุมจนเป็นเงื่อนไขของสังคมโดยรวม และการอธิบายความไม่พอใจของปัจเจก (Form of Individual Discontent) ว่าเป็นเหตุที่อยู่เบื้องหลังความวุ่นวายทางสังคม (Social Insurgency) เป็นการวิเคราะห์ที่เน้นไปยังจุดกำเนิด ซึ่งเป็นหน่วยวิเคราะห์ระดับเล็ก ละเลยการอธิบายถึงการรวมกลุ่มกันขึ้นเป็นพลัง รวมถึงละเลยการสร้างตัวชีวิตของเงื่อนไขทางจิตวิทยา เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมกับการไม่เข้าร่วมเคลื่อนไหว นอกจากนี้ ทฤษฎีดั้งเดิมยังเชื่อว่า ขบวนการ

เคลื่อนไหวทางสังคมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากจิตวิทยามากกว่าที่จะเป็นปรากฏการณ์ทางการเมือง (McAdam, 1999 อ้างถึงใน สุนทร คุณชัยมั่ง, 2555) จากจุดบกพร่องของทฤษฎีดังกล่าวข้างต้นจึงนำมาสู่การพัฒนาเป็นแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ หรือ New Social Movement (NSM)

Habermas (2524 อ้างถึงใน พิร เจริญเผ่า และคณะ, 2566) ได้อธิบายว่าแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่หรือการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ (New Social Movement) เป็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มประชาชนธรรมดาที่หลากหลายในยุคหลังสมัยใหม่ (Post Modernity) ที่ผลักดันให้คนรุ่นใหม่ในหลายวงการ หลายอาชีพเกิดการรวมตัวกันเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ หรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่เพื่อขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ไซร์ตัน เจริญสินโอฬาร (2542 อ้างถึงใน รุ่งทิวา หนักเพ็ชร, 2556) อธิบายว่า ขบวนการเคลื่อนไหวเหล่านี้ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของชนชั้นเพียงอย่างเดียว และประเด็นการเรียกร้องไม่ใช่เรื่องผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เป็นเรื่องของคนจำนวนมากจากหลายกลุ่มหลายชนชั้น โดยผู้เรียกร้องมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวด้วยตัวเอง ไม่ใช่การเรียกร้องผ่านกลไกของรัฐ หรือกลไกทางการเมือง เนื่องจากการไม่เชื่อมั่นไม่ศรัทธาความเป็นตัวแทนของพรรคการเมืองและความจริงจังของรัฐ นอกจากนี้ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่มีขึ้นเพื่อต่อต้านอำนาจนิยมและการครอบงำของรัฐ แต่ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อช่วงชิงอำนาจของรัฐ เพียงแค่ต้องการ “กติกากฎเกณฑ์ชุดใหม่ในการดำรงชีวิต” (The Grammar of Forms of Life)

ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2543 อ้างถึงใน พิร เจริญเผ่า และคณะ, 2566) ได้กล่าวถึง แนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ว่าเป็นเรื่องของกรรวมกลุ่มเพื่อกระทำการรวมหมู่ (Collective Action) โดยมีเป้าหมายแตกต่างกัน เช่น ประการ

แรกเป็นเพียงพฤติกรรมการตั้งรับ (Defensive Action) เมื่อถูกโจมตี ประการที่สองเป็นการรวมกลุ่มเพื่อปรับเปลี่ยนนโยบายหรือกระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐ ประการที่สามเป็นการรวมกลุ่มเพื่อกระทำการรวมหมู่ที่จิตใจเปลี่ยนสัมพันธภาพทางอำนาจหลัก ๆ ของสังคม

อาจกล่าวได้ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ เป็นการเคลื่อนไหวเรียกร้องที่ต้องการสร้างนิยามความหมายชุดใหม่ให้กับสิ่งที่เคลื่อนไหวเรียกร้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิยามความหมายของสิ่งที่เรียกว่า “การเมือง” และ “สังคมโลก” ให้กว้างไกลไปจากเดิมที่ดำรงอยู่ แนวคิดนี้ปฏิเสธวิธีการที่ใช้ความรุนแรง และเป้าหมายของการต่อสู้เรียกร้องก็ไม่ใช่เพื่อการช่วงชิงอำนาจรัฐ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ คือ ตัวอย่างรูปธรรมหนึ่งของ การเมืองแบบใหม่หรือการเมืองภาคประชาชน ในฐานะที่เป็นตัวแสดงหรือผู้กระทำทางการเมือง ไม่นิยมใช้ความรุนแรงแต่หากจำเป็นต้องใช้ก็ใช้ในฐานะที่เป็นยุทธศาสตร์ในการทำหาย ตั้งคำถามกับการเมืองแบบที่ดำรงอยู่มากกว่าเป็นเป้าหมายของขบวนการ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545)

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นแนวทางหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อทบทวนองค์ความรู้ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา รวมถึงการค้นคว้าข้อมูลและปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ การขับเคลื่อนในประเด็นสมรสเท่าเทียม และอัตลักษณ์ทางเพศ ทั้งจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย บทความทางวิชาการ รวมถึงสื่อสารสนเทศต่าง ๆ จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และ

สังเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยใช้ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อหา
ข้อสรุปต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1.ฐานคิดในการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ

เมื่อพิจารณาปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของบุคคลที่มีความ
หลากหลายทางเพศในประเทศไทยในทศวรรษที่ผ่านมาพบว่า ภาคประชาสังคม (Civil
Society) เป็นตัวแสดงที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมในมิติของการสร้าง
ความตระหนักรู้และความเข้าใจและผลักดันกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานะและสิทธิ
ของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ท่ามกลางเงื่อนไขหรือปัจจัยที่เป็นอุปสรรคใน
การเคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดการยอมรับทางสังคมและทางกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็น ความไม่
เข้าใจเรื่องเพศของสังคม บรรทัดฐานของสังคม การปราศจากกฎหมายรับรองสถานะ
และสิทธิ ฯลฯ ล้วนนำไปสู่อคติทางเพศ การตีตรา และการเลือกปฏิบัติทางเพศใน
หลายรูปแบบ ซึ่งเป็นการลดทอนคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลที่มีความ
หลากหลายทางเพศ แม้ในประเทศไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช
2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จะมีเจตนารมณ์มุ่งที่
จะคุ้มครองความเท่าเทียมกันของบุคคล ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และ
ความเสมอภาคของบุคคลทุกคนไม่ว่าจะมีเพศใดหรือเพศสภาพใด อีกทั้ง
พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 จะมีวัตถุประสงค์เพื่อรับรอง
เพศสภาพ และป้องกันการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลด้วยเหตุผลจากการแสดงออกทางเพศ
แต่รัฐบาลก็ไม่ได้บังคับใช้กฎหมายมากเพียงพอ (ดวงพร ช่างทอง, 2567 : 1)

นอกจากนี้ การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยยังปรากฏให้เห็นถึงความร่วมมือระหว่างกลุ่มบุคคล เครือข่ายหรือองค์กรภาคประชาสังคม สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน นักวิชาการ และนักการเมือง ซึ่งไม่เพียงแต่ผู้มีความหลากหลายทางเพศเท่านั้นที่ออกมาเคลื่อนไหว แต่ยังรวมถึงผู้คนในสังคมที่สนับสนุนความเท่าเทียมกันของคนในสังคม ซึ่งมีฐานคิดในลักษณะเดียวกันในการเรียกร้องและต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมในมิติของการยอมรับความหลากหลายทางเพศ ซึ่งรวมถึงสถานะ สิทธิ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในฐานะมนุษย์และในฐานะพลเมือง

การนิยามเรื่อง “เพศ”

ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศมีมุมมองที่มีต่อเรื่องเพศว่า ความรู้ทางวิทยาศาสตร์มีอิทธิพลต่อความรู้และความเข้าใจในเรื่องเพศของมนุษย์ โดยมีการใช้เพศสรีระมาเป็นตัวกำหนดเพศในสังคมได้แก่ เพศชายและเพศหญิง และกำหนดบทบาททางเพศของทั้งสองเพศไว้แตกต่างกัน การแบ่งแยกเพศดังกล่าวส่งผลให้บุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศไม่ตรงกับเพศสรีระถูกมองและตีตราว่า “ไม่ปกติ” หรือผิดแปลกไปจากสังคม โดย ศิริศักดิ์ ไชยเทศ นักสิทธิมนุษยชนเพื่อกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ ได้ให้ทัศนะต่อประเด็นดังกล่าวว่า “ภาครัฐมองว่าผู้มีความหลากหลายทางเพศเป็นฝั่งที่ไม่ปฏิบัติตามกรอบของเพศชายและเพศหญิง ... เป็นพวกนอกกริด เป็นพวกนอกกรอบ เป็นพวกวิปริตผิดเพศ จิตไม่สมประกอบ ต้องถูกเอาไปบำบัด เพราะมองว่าโลกนี้มีแค่ 2 เพศ” (พิร เจริญแผ้ว และคณะ, 2566 : 69) เมื่อเป็นเช่นนั้น รัฐจึงตรากฎหมายโดยยึดเอากรอบสองเพศ (Binary) เป็นตัวตั้ง เช่น การจดทะเบียนสมรสระหว่างเพศชายและหญิง การกำหนดค่านำหน้าชื่อ ฯลฯ ส่งผลให้บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศหรือมีเพศสภาพไม่ตรงกับ

เพศสรีระถูกจำกัดสิทธิและถูกเลือกปฏิบัติในหลากหลายรูปแบบ สอดคล้องกับ รติ แต่สมบัติ ผู้อำนวยการมูลนิธิเครือข่ายเพื่อนกะเทยเพื่อสิทธิมนุษยชน ที่มีมุมมองว่า “รัฐควรให้สิทธิของคนในการเลือกเพศ และสิทธิหน้าที่ต่าง ๆ ไม่ควรเอาเรื่องเพศมาเป็นตัวกำกับหรือตัวกำหนด และถ้าพูดไปถึงเรื่องกฎหมายสมรส แน่แน่นอนว่ามันเป็นสิทธิของคนทุกคน ไม่ใช่แค่เฉพาะหญิงชายหรือว่าบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศเท่านั้นที่มีสิทธิที่จะจัดตั้งครอบครัวได้ และถ้าใครก็ตามไม่ว่าจะเป็นเพศวิถีไหนเขามีศักยภาพมีข้อตกลงปลงใจซึ่งกันและกันเขาก็ควรจะมีสิทธิในการที่จะจัดตั้งครอบครัว แล้วก็มีสิทธิที่จะรับบุตรบุญธรรมเองก็ตาม อันนี้เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ไม่ควรเอาเรื่องเพศมาเป็นตัวกำหนด” (พิร เจริญเฒ่า และคณะ, 2566 : 69-70) ทศนะตังกล่าวสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า มนุษย์ไม่ควรถูกรัฐหรือสังคมจำกัดสิทธิด้วยรสนิยมทางเพศหรือเพศสภาพ กล่าวได้ว่า การแบ่งเพศตามสรีระส่งผลให้เกิดการแบ่งแยกเป็นขั้วตรงข้ามที่ใช้เพศวิถีแบบรักต่างเพศเป็นศูนย์กลางและกดทับเพศวิถีอื่น ๆ ซึ่งกรอบความคิดเรื่องสองเพศที่กำหนดสิทธิและบทบาททางเพศของมนุษย์ได้กลายเป็นบรรทัดฐานของสังคมและนำไปสู่อคติทางเพศ ส่งผลให้เกิดการแบ่งแยกและเลือกปฏิบัติทางเพศ รวมถึงการถูกจำกัดสิทธิและการกีดกันทางสังคมและกฎหมายด้วยเหตุแห่งเพศ

ฐานคิดเรื่องสิทธิในการสมรสและสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศ

ในบริบทของสังคมไทย ประเด็นเรื่องความเท่าเทียมระหว่างเพศเป็นประเด็นปัญหาสำคัญที่นำมาสู่การต่อสู้เพื่อเรียกร้องความเท่าเทียมระหว่างเพศผ่านการเคลื่อนไหวทางสังคมในเพื่อสร้างความความตระหนักรู้และความเข้าใจผ่านกิจกรรมรณรงค์หลากหลายรูปแบบ ถึงแม้ว่าประเทศไทยมีการตราและบังคับใช้พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 ภายได้แนวคิดเรื่องความเท่าเทียมกันระหว่างเพศชาย เพศหญิง และบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ รวมทั้งการปกป้องคุ้มครอง

สิทธิของผู้ถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ เพื่อให้สามารถดำรงสถานะของตนอยู่ในสังคมไทยได้อย่างเท่าเทียม เสมอหน้ากัน อีกทั้งยังต้องการเปิดช่องทางที่สะดวกและรวดเร็วเพื่อร้องขอความเป็นธรรมให้กับผู้ตกเป็นเหยื่อของการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ (สาวตรี สุขศรี, 2564 : 13) แต่ในมิติของการก่อตั้งครอบครัวของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศยังปรากฏให้เห็นว่ามีข้อจำกัดทางกฎหมาย เช่น การจดทะเบียนสมรส การใช้ชีวิตคู่เป็นคู่สมรส การจัดการทรัพย์สิน การรับรองบุตรบุญธรรม ฯลฯ คนไทยส่วนใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคน Gen X ขึ้นไป หรือมีอายุตั้งแต่ 38 ปีขึ้นไป ยังมีความเข้าใจว่าผู้มีความหลากหลายทางเพศเป็นกลุ่มที่มีความวิปริตหรือผิดเพศ และเห็นว่าการยอมให้คนกลุ่มนี้สมรสกันหรือให้รับรองบุตรได้จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในจิตใจของเด็ก (บุตรที่ผู้มีความหลากหลายทางเพศให้การเลี้ยงดู) หรือทำให้เด็กคล้อยตามวิถีทางเพศของผู้เลี้ยง อีกทั้งยังมีความเกรงกลัวว่าหากมีผู้มีความหลากหลายทางเพศเพิ่มขึ้นจะนำมาซึ่งปัญหาสังคม เช่น โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โรคเอดส์ และอาชญากรรม (เทิดเกียรติภณช์ แสงมณีจรีนันเดชา และรัตพงษ์ สอนสุภาพ, 2563 : 66-67) ข้อจำกัดทางกฎหมายและมุมมองของผู้คนในสังคมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า รัฐและสังคมยังมีอคติทางเพศ ซึ่งส่งผลให้เกิดการกีดกันและจำกัดสิทธิหลายประการของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ

ผู้ที่มีบทบาทในองค์กรภาคประชาสังคมและนักวิชาการได้สะท้อนทัศนะเกี่ยวกับประเด็นความเท่าเทียมระหว่างเพศว่า ในประเทศที่พัฒนาแล้วหรือประเทศที่มีความก้าวหน้าในเรื่องสิทธิมนุษยชน รวมถึงสิทธิทางเพศ มักจะให้ความสำคัญในการผลักดันกฎหมายในมิติที่เกี่ยวกับสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศอย่างน้อย 3 ฉบับ คือ 1) กฎหมายรับรองเพศ 2) กฎหมายสมรสเท่าเทียม และ 3) กฎหมายต่อต้านการเลือกปฏิบัติ หรือความเท่าเทียมระหว่างเพศ โดยมองว่า กฎหมายทั้ง 3

เรื่องดังกล่าวควรเป็นมาตรฐานเพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิในด้านต่าง ๆ ของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ (สาวตรี สุขศรี, 2564 : 60-61) ในกรณีของประเทศไทย มีเพียงพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 ที่ถูกตราขึ้นและมีผลบังคับใช้แล้ว ในขณะที่กฎหมายสมรสเท่าเทียมที่เกิดขึ้นในรูปแบบของพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 จะมีผลบังคับใช้ในวันที่ 22 มกราคม 2568 นับเป็นความสำเร็จของการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมที่ใช้เวลาต่อสู้เรียกร้องกว่า 10 ปี อย่างไรก็ตาม ภาคประชาสังคมและหน่วยงานภาครัฐได้พยายามผลักดันกฎหมายรับรองเพศผ่านการเสนอร่างกฎหมายเกี่ยวกับการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศ จำนวน 3 ฉบับ คือ 1) ร่างพระราชบัญญัติรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศ พ.ศ. .... เสนอโดยภาคประชาชน 2) ร่างพระราชบัญญัติรับรองเพศ พ.ศ. ... เสนอโดยกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว และ 3) ร่างพระราชบัญญัติการรับรองเพศ คำนำหน้านาม และการคุ้มครองบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ พ.ศ. ... เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคก้าวไกล ซึ่งแม้จะมีเนื้อหารายละเอียดที่ต่างกัน แต่มีเป้าหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศเหมือนกัน

นอกจากนี้ ผู้ที่มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศได้ยึดหลักสิทธิมนุษยชนในการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิในการสมรสและสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศ โดยอ้างถึงสิทธิที่ระบุไว้ในตราสารระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี โดยเฉพาะสิทธิที่ระบุไว้มาตรา 2 วรรค 1 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR) ว่าด้วยเรื่องเพศ ซึ่งรวมถึงวิถีทางเพศ (Sexual Orientation) และในมิติของวิถีทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศ และการไม่

เลือกปฏิบัติ ยังถูกเน้นย้ำในคำอธิบายทั่วไปข้อที่ 20 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: ICESCR) ว่า “สถานภาพอื่น ๆ” ตามที่ได้มีการรับรองในมาตรา 2 วรรค 2 หมายรวมถึงวิถีทางเพศ รัฐภาคีจึงควรส่งเสริมให้วิถีทางเพศของบุคคลเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุซึ่งสิทธิแห่งอนุสัญญา ... นอกจากนี้ อัตลักษณ์ทางเพศ ‘ได้รับการรับรองไม่ให้เป็นเหตุแห่งการเลือกปฏิบัติได้ ...’ (บุษกร สุริยสาร, 2557 : 12-13) ตราสารสำคัญอีกฉบับที่ผู้ที่มีบทบาทในการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิในการสมรสและสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศให้ความสำคัญและยึดเป็นหลักการและแนวทางในการเคลื่อนไหวคือ หลักการยกยอการตา ว่าด้วยการใช้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศเกี่ยวข้องกับวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ ค.ศ. 2006 (The Yogyakarta Principles) ซึ่งได้วางหลักการว่า “มนุษย์ทุกคนย่อมเกิดมาโดยอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิต่าง ๆ บรรดาสิทธิมนุษยชนทั้งหมดล้วนมีความเป็นสากล มีความยึดโยงซึ่งกันและกัน ไม่สามารถแบ่งแยกจากกันได้ และมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน “วิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศเป็นส่วนสำคัญของศักดิ์ศรีและความเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคล และจำต้องไม่เป็นเหตุของการเลือกปฏิบัติหรือการกระทำทารุณกรรม” (Yogyakarta principles, 2016) ดังนั้น ทั้งวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศล้วนได้รับความคุ้มครองและต้องไม่เป็นสาเหตุแห่งการถูกเลือกปฏิบัติตามหลักการยกยอการตา

การถูกละเมิดสิทธิในด้านต่าง ๆ ของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยสังคมกีดกันและปิดกั้นสิทธิที่พวกเขาพึงได้รับในฐานะมนุษย์เป็นปัจจัยหรือเงื่อนไขสำคัญที่นำไปสู่การสร้างจิตสำนึกร่วมในการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ในกรณีของสิทธิในการสมรสและก่อตั้งครอบครัว รัชฎวจน์ กมวงศ์วัฒน์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคประชาชน (อดีตพรรคก้าวไกล) ได้อธิบายฐานคิดในการ

ผลักดันกฎหมายสมรสเท่าเทียมว่า “ประเทศเราเหมือนยอมรับกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ แต่ถ้าดูในเชิงนิติบัญญัติเราไม่พบกฎหมายรับรองสิทธิใด ๆ ให้กับผู้มีความหลากหลายทางเพศ อย่างเช่น สิทธิในการก่อตั้งครอบครัว นี่คือสิ่งที่เราถูกพรากไป โลกชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) กำหนดไว้แค่เพศ ชาย-หญิง ทำให้กฎหมายในเชิงนิติบัญญัติและวัฒนธรรมต่าง ๆ ถูกกำหนดด้วยวิถีคิดเพศชายและเพศหญิง เพราะฉะนั้นกลุ่มบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศจึงเป็นเหมือนส่วนเกินด้านวัฒนธรรม (พิน เจริญเฝ้า และคณะ, 2566 : 83-84)

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางกระแสสังคมที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ รวมถึงสิทธิในการสมรส ก็ปรากฏความเห็นของคนบางกลุ่มที่พยายามลดทอนความน่าเชื่อถือของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยมองว่าเป็นการเรียกร้องสิทธิพิเศษให้กับกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ในประเด็นนี้ เคท คริงพิบูลย์ นักวิชาการผู้สนับสนุนสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ได้โต้แย้งความคิดเห็นดังกล่าวว่า “ถ้าสิ่งที่เขาเรียกร้องถูกแก้ไขแล้ว แต่ยังคงเรียกร้องอยู่แบบนั้นคงเรียกว่าเกินไป แต่ในความจริงเรื่องแบบนี้ไม่เคยเกิดขึ้นเลย ปัญหาดังกล่าวไม่เคยถูกแก้ไข มาตรการต่าง ๆ ไม่เคยนำไปใช้แม้แต่อย่างน้อย ทั้งที่เราต้องสู้เพื่อความเท่าเทียม ไม่ได้ขออะไรที่เกินเลยจากสังคมเลย ดังนั้น หากมีใครบอกว่านี่คือการเรียกร้องที่มากเกินไป แสดงว่าเขาไม่ได้มองคนเท่ากันเลย เขายังอยู่ในชุดความคิดว่าบุคคลต้องจัดลำดับ แบ่งชนชั้น คนกลุ่มหนึ่งต้องได้รับผลประโยชน์มากกว่าอีกกลุ่มหนึ่ง และทำอย่างไรก็ได้ให้ผลประโยชน์ที่มากกว่า ไม่ถูกนำไปแบ่งให้กับคนอื่น ตรงนี้ต่างหากที่เป็นปัญหาและช่องว่างของสังคมที่คนเหล่านั้นต้องมองให้เห็น (The Momentum, 2564) ดังนั้น การสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิ

และความเสมอภาคของมนุษย์จึงเป็นเรื่องสำคัญที่องค์กรภาคประชาสังคมพยายามส่งเสริมเพื่อให้สังคมเกิดจิตสำนึกร่วมการสนับสนุนความเท่าเทียมกันของมนุษย์

สิทธิในการสมรสและการก่อตั้งครอบครัวถือเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ได้รับการรับรองไว้ในตราสารระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนหลายฉบับดังที่กล่าวไปแล้ว ซึ่งรับรองว่าบุคคลสามารถสมรสกันเพื่อก่อตั้งครอบครัวได้ไม่ว่าทั้งคู่จะมีเพศกำเนิดใด พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 มีประเด็นหลัก 3 ประเด็นที่มีการแก้ไข ได้แก่ 1) แก้ไขคำที่มีการระบุเพศชายและหญิงให้เป็นคำที่สามารถใช้ได้กับบุคคลไม่ว่าจะเป็นเพศใด 2) แก้ไขอายุขั้นต่ำของบุคคลที่จะทำการหมั้นหรือสมรสได้จากเดิม 17 ปีเป็น 18 ปีบริบูรณ์ และ 3) แก้ไขเหตุฟ้องหย่าและการเรียกค่าทดแทนในบางประเด็นให้สอดคล้องกับลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสเพศเดียวกัน ดังนั้น การเคลื่อนไหวเพื่อผลักดันสิทธิในการสมรส หรือกฎหมายสมรสเท่าเทียมจะครอบคลุมทุกเพศสภาพ ทั้งเพศวิถีและอัตลักษณ์ทางเพศ เพื่อให้บุคคลทุกคนได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายตามหลักความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

นอกจากนี้ ในประเด็นอัตลักษณ์ทางเพศ “The Gender Recognition Act 2024” หรือ พระราชบัญญัติการรับรองเพศสภาพ ของสหราชอาณาจักรซึ่งเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการให้สิทธิบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศได้รับใบรับรองเพศสภาพ ซึ่งมีมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 2004 โดยเน้นไปที่การแสดงเจตจำนงกำหนดเพศสภาพตัวเอง (Self-Identification of Gender) ได้กลายเป็นต้นแบบให้กับหลายประเทศสำหรับประเทศไทย ฐานคิดในการเคลื่อนไหวเพื่อผลักดันกฎหมายรับรองอัตลักษณ์ทางเพศมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาการไม่ได้รับสิทธิในการกำหนดตนเอง (Self-Determination) กฎหมายเรื่องนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากเป็นกรณีที่รัฐการให้

สิทธิในการกำหนดตนเองแก่พลเมือง ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การรับรองเพศที่บุคคลเลือกและ กำหนดเอง ไม่ว่าจะตรงกับเพศกำเนิดของบุคคลนั้นหรือไม่ก็ตาม เมื่อรัฐยอมรับสิทธิ ของบุคคลอย่างเสมอภาคเท่าเทียมโดยไม่ตั้งเงื่อนไขว่าเขาเป็นใคร ทำอะไร หรือเพศ อะไร การถูกเลือกปฏิบัติย่อมเกิดขึ้นได้ยาก การคุ้มครองสิทธิเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติไม่ ต้องรอให้ถูกเลือกปฏิบัติเสียก่อนจึงค่อยมาแสดงตนว่าเป็นเพศใดและควรมีสิทธิอย่างไร (สาวตรี สุขศรี, 2564 : 60)

สำหรับฐานคิดในการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลที่มีความ หลากหลายทางเพศผ่านการเสนอเสนอร่างกฎหมาย 3 ฉบับที่เกี่ยวข้องกับการ รับรองอัตลักษณ์ทางเพศ ในปี พ.ศ. 2566 ได้แก่ 1) ร่างพระราชบัญญัติรับรองอัต ลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศ พ.ศ. ... เสนอโดยภาคประชาชน 2) ร่างพระราชบัญญัติรับรองเพศ พ.ศ. ... เสนอโดยกรม กิจการสตรีและสถาบันครอบครัว และ 3) ร่างพระราชบัญญัติการรับรองเพศ คำ นำหน้านาม และการคุ้มครองบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ พ.ศ. ... เสนอโดย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคก้าวไกล โดยสามารถกล่าวได้ว่า คณะบุคคลหรือภาค ประชาสังคมได้ตระหนักถึงข้อจำกัดของการมีมาตรการทางกฎหมายเพื่อรับรองอัต ลักษณ์ทางเพศ ด้วยเหตุผลเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานหลายประการ ความไม่เสมอภาคทางเพศ การเลือกปฏิบัติต่อบุคคล และการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการสากลว่าด้วยวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศที่ระบุ ไว้ในตราสารระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเป็นภาคี ประกอบกับบทบัญญัติของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ที่ได้รับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล โดยในการผลักดันกฎหมายรับรองเพศหรืออัต ลักษณ์ทางเพศ ธัญวัญญ์ กมวงศ์วัฒน์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคประชาชน (อดีต

พรรคก้าวไกล) ผู้เสนอร่างพระราชบัญญัติการรับรองเพศ คำนำหน้านาม และการคุ้มครองบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ พ.ศ. ... ได้อ้างถึงบทบาทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง แต่ปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายรับรองบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ จึงส่งผลให้เกิดการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ โดยเฉพาะเอกสารของรัฐไทยยังกำหนดให้ใช้คำนำหน้านาม ซึ่งถือตามเพศกำเนิด ได้แก่ เด็กชาย เด็กหญิง นางสาว และนาง ส่งผลให้บุคคลข้ามเพศและผู้มีความหลากหลายทางเพศอื่นประสบปัญหาในการแสดงตัวตน การตัดสินใจกำหนดวิถีทางเพศของตนและกระทบต่อการดำเนินชีวิต อย่างไรก็ตาม กฎหมายระหว่างประเทศและหลักสิทธิมนุษยชนสากลได้รับรองเรื่องความหลากหลายทางเพศ ซึ่งยอมรับเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศและรสนิยมทางเพศที่มีความหลากหลาย จึงควรมีกฎหมายว่าด้วยการรับรองเพศ คำนำหน้านาม และการคุ้มครองบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งมุ่งให้เกิดการคุ้มครองและรับรองสิทธิใน เรื่องการใช้คำนำหน้านาม การระบุเพศของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศตามหลักสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล (สำนักข่าวอิศรา, 2567)

ฐานคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการและเหตุผลของร่างพระราชบัญญัติรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศ พ.ศ. ... ซึ่งเสนอโดยภาคประชาชน ที่ระบุเกี่ยวกับปัญหาและข้อจำกัดทางกฎหมายในการรับรองสถานภาพของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ส่งผลให้เกิดการถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมในพื้นที่สาธารณะอย่างกว้างขวาง ตลอดจนได้รับการปฏิบัติจากบุคคลอื่นอย่างไม่ถูกต้องเหมาะสม เนื่องจากขาดมาตรการทางกฎหมายในการ

รับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศ ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดสิทธิและหน้าที่ตามหลักการแสดงเจตจำนงของบุคคล (Self Determination) สมควรให้มีกฎหมายดังกล่าวเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการสิทธิมนุษยชนตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคี (GEN-ACT, ม.ป.ป.)

2. ข้อจำกัดเกี่ยวกับสิทธิในการสมรสและสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย

จากการศึกษาพบว่า ข้อจำกัดเกี่ยวกับสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยนั้นมีเงื่อนไขมาจากความเข้าใจเรื่อง “เพศ” ในสังคมไทย รวมถึงไปถึงข้อจำกัดในทางกฎหมายที่สร้างข้อจำกัดในการรับรองสิทธิและการเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ ของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย

ความเข้าใจเรื่อง “เพศ” ในสังคมไทย

ในสังคมไทยผู้คนส่วนใหญ่ยังมีความเข้าใจเกี่ยวกับ “เพศ” ในลักษณะสองขั้วตรงข้าม (Binary Opposition) คือ เพศชายและเพศหญิง กลายเป็นบรรทัดฐานเรื่องเพศของสังคมและนำไปสู่ความคาดหวังการแสดงบทบาทเพศตามที่ติดตัวมาแต่กำหนด (Gender Role) เพื่อให้สอดคล้องกับเพศสรีระของตน (จารุวรรณ คงยม, 2560 : 1) อย่างไรก็ตาม บรรทัดฐานเรื่องเพศดังกล่าวถูกตั้งคำถามและวิพากษ์วิจารณ์ในลักษณะที่ว่า ความคิดการแบ่งแยกเพศออกเป็นสองขั้วตรงข้ามนั้นทำให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศไม่ถูกนับรวม ถูกกีดกันและแบ่งแยกจากสังคม อันเกิดจากการอคติและความไม่เข้าใจเรื่องเพศหลากหลายของสังคม อาจกล่าวได้ว่า ความไม่เข้าใจดังกล่าวเป็นผลมาจากกระบวนการกล่อมเกลางานของสถาบันทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นสถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา และสถาบันสื่อ ที่มักจะสร้างความเข้าใจผิด ๆ เกี่ยวกับผู้ที่มีความ

หลากหลายทางเพศจนนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้มีความหลากหลายทางเพศ ได้แก่ สถาบันทางศาสนาและวัฒนธรรมจากการผสมผสานพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และการนับถือผีของท้องถิ่น ทำให้เกิดการเปลี่ยนมุมมองบางอย่างของปรัชญาชาวพุทธแบบดั้งเดิม ได้แก่ เรื่องความเหนือกว่าของเพศชาย รวมทั้งแนวคิดจักรวาลวิทยาเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องธรรมชาติอันเลวร้ายของผู้หญิงและการเน้นย้ำเรื่องการบวชของผู้ชาย (สุชีลา ตันชัยนันท์, 2558 : 40) โดยมองว่าผู้มีความหลากหลายทางเพศคือความไม่สมบูรณ์แบบของเพศในอุดมคติหรือผิดแปลกไปจากความเป็นลูกผู้ชาย โดยเฉพาะในกรณีคนข้ามเพศและเกย์ ทำให้การเชิดชูความเป็นชายและการลดทอนคุณค่าของผู้มีความหลากหลายทางเพศยังคงฝังรากลึกอยู่ในสังคมไทย เช่น การห้ามผู้มีความหลากหลายทางเพศบวช ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนั้นยังคงตกค้างและถูกผลิตซ้ำอยู่เรื่อยมา (สุชีลา ตันชัยนันท์, 2558)

ส่วนสถาบันการศึกษา เป็นสถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่ในการปลูกฝังและถ่ายทอดความคิดเกี่ยวกับ “เพศ” ในสังคม สังเกตได้จากแบบเรียนเพศศึกษาในหลักสูตรระดับชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนจำนวนมาก ยังคงเน้นให้ความรู้เรื่องเพศสัมพันธ์และเพศสรีระ โดยที่เนื้อหาไม่ครอบคลุมถึงหัวข้อเกี่ยวกับวิถีทางเพศ (Sexuality) หรืออัตลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity) เช่น เนื้อหาในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานสุขศึกษาและพลศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ได้กล่าวถึงผู้มีความหลากหลายทางเพศไว้ว่า “การเบี่ยงเบนทางเพศเป็นความผิดปกติ ในคนที่มีความรู้สึกลงทางเพศ ทุกคนคิดตลอดจนพฤติกรรมทางเพศที่แสดงออกไปอย่างไม่เหมาะสม ซึ่งแตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในสังคม” อีกทั้งยังระบุว่า “ผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศควรปิดเป็นความลับเฉพาะตัว” จะเห็นว่าเนื้อหาในหนังสือเรียนที่ปลูกฝังการมองผู้มีความหลากหลายทาง

เพศว่าเป็นผู้ที่หลงเพศและเบี่ยงเบนทางเพศดังกล่าวนั้นถือเป็นการตอกย้ำผู้มีความหลากหลายทางเพศว่าเป็นสิ่งที่ผิดแปลกไปจากเพศที่เป็นบรรทัดฐานทางสังคม (ซิซฌง ฟงส์ นิธิวนา, 2561 : ออนไลน์)

นอกจากนี้ สื่อมวลชนยังเป็นอีกสถาบันหนึ่งที่มีอิทธิพลในการสร้างภาพจำต่อผู้มีความหลากหลายทางเพศไม่ว่าจะเป็นละคร ภาพยนตร์ ที่นำเสนอบทบาทในด้านลบให้กับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยเฉพาะการที่ผู้มีความหลากหลายทางเพศมักได้รับบทเป็นตัวประกอบ ตัวตลก ผู้ร้าย หรือผู้ที่มีความบกพร่องทางจิตใจ รวมถึงการนำเสนอข่าว เช่น ช่วงของการเกณฑ์ทหารที่สื่อมักจะพาดหัวข่าวเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ รูปร่าง และความโดดเด่นของสาวข้ามเพศมากกว่ากระบวนการเกณฑ์ทหาร ทำให้เห็นว่าสื่อมวลชนบางกลุ่มยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเพศ ซึ่งการนำเสนอภาพดังกล่าวเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งส่งผลให้สังคมเกิดอคติต่อผู้มีความหลากหลายทางเพศ (รณภูมิ สมัคคีคารมย์, 2560) รวมไปถึงความเข้าใจในเรื่อง “เพศ” ภายใต้สถาบันครอบครัวที่มองว่าหน้าที่ของการสร้างครอบครัวนั้น ควรเป็นหน้าที่ของ “เพศหญิง” กับ “เพศชาย” เพียงเท่านั้น ซึ่งส่งผลต่อสถานะและการสร้างครอบครัวของบุคคลเพศเดียวกันไม่สามารถสร้างครอบครัวได้ในความหมายนี้

จากที่กล่าวมาข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า ความเข้าใจเรื่อง “เพศ” ในสังคมไทยยังไม่เปิดกว้างและเปิดรับผู้มีความหลากหลายทางเพศส่งผลให้ผู้มีความหลากหลายทางเพศต้องเผชิญกับการแบ่งแยก กีดกัน และการเลือกปฏิบัติทางสังคมจนนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมทั้งในทางสังคมและในทางกฎหมายที่ยังคงไม่ยอมรับผู้มีความหลากหลายทางเพศอย่างเต็มที่ หรือหากยอมรับก็จะเป็นการยอมรับแบบมีเงื่อนไข ซึ่งกระบวนการกลุ่มเกลาทางสังคมจากสถาบันทางสังคมต่าง ๆ รวมไปถึงการแบ่งแยกทางเพศที่อาจมีสาเหตุมาจากรสนิยมทางเพศ (Sexual Orientation) อัตลักษณ์ทางเพศ (Gender

Identity) หรือการแสดงออกทางเพศ (Gender Expression) ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อมุมมองของผู้มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย ความไม่เข้าใจเหล่านี้ได้ส่งผลต่อผู้มีความหลากหลายทางเพศต้องเผชิญต่อการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในหลายรูปแบบ ด้วยเหตุอคติแห่งเพศ

สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าผู้มีความหลากหลายทางเพศต้องเผชิญต่ออคติด้วยเหตุแห่งเพศซึ่งนำไปสู่ความรุนแรงที่รวมไปถึงอาชญากรรมที่เกิดจากความเกลียดชัง (Hate Crimes) (ซิซนุพงศ์ นิธิวินา, 2561 :ออนไลน์) ซึ่งอาชญากรรมในรูปแบบนี้มีความรุนแรงคล้ายอาชญากรรมอื่น ๆ แต่จุดสำคัญที่ทำให้แตกต่างออกไปคือการทำผู้กระทำความรุนแรงจากความรุนแรงจากอคติต่ออัตลักษณ์ทางเพศ แผลงไปด้วยแนวคิดแบบเกลียดกลัวคนรักเพศเดียวกัน ไม่ยอมรับความแตกต่าง ไปจนถึงต่อต้านความเท่าเทียม (พิมพ์ชนก โรจนันท์, 2565 : ออนไลน์) อันเป็นผลผลิตจากอคติทางเพศที่ฝังรากลึกมาอย่างยาวนาน ไม่ว่าจะเป็นในทางสังคมหรือในทางกฎหมาย

ข้อจำกัดในมิติกฎหมาย

การตรากฎหมายของประเทศไทยยังมีการนำประเด็นทางด้านเพศเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่หลายฉบับและกลไกทางการเมืองของประเทศไทยยังไม่ส่งเสริมสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศอย่างเป็นทางการที่ควร ส่งผลให้ผู้มีความหลากหลายทางเพศไม่ได้รับสิทธิทางกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติและกฎหมายในระดับรองลงมา ได้แก่ สิทธิในการระบุตัวตน คำนำหน้า การแต่งกาย การรักษาพยาบาล ซึ่งสิทธิขององค์กรประกอบเหล่านี้มีการเกี่ยวโยงกันอย่างเป็นนัยสำคัญ ดังจะเห็นได้จากกรณีบุคคลที่เป็นเพศชายมีการระบุตัวตนเป็นเพศชาย “นาย” แต่แต่งกายด้วยเพศหญิงมาเข้ารับการรักษาพยาบาล ซึ่งการแบ่งแผนกคนไข้จะมีแค่เพศชายและเพศหญิงเท่านั้น ผู้มีความหลากหลายทางเพศจึงจำเป็นที่จะต้องเข้ารับการรักษาตามเพศกำเนิดของตน

ถึงแม้ว่าจะได้รับการผ่าตัดแปลงเพศแล้วก็ตามซึ่งจะต้องถือตามเพศกำเนิด นำมาสู่สภาวะไม่สะดวกใจของบุคคลในกรณีดังกล่าว ซึ่งอาจนำไปสู่การเกิดปัญหาทางสังคมขึ้น เช่น การถูกล่วงละเมิดทางเพศในรูปแบบต่าง ๆ (สมชาย ปรีชาศิลป์กุล, 2558)

แม้ในปัจจุบันจะมีการผ่านร่าง พ.ร.บ.แก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ป.พ.พ.) มาตรา 1448 หรือ ร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียม ที่จะกำลังจะประกาศใช้ในวันที่ 22 มกราคม 2568 ซึ่งกฎหมายดังกล่าวไม่เพียงมอบสิทธิในการสมรสให้กับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในด้านต่าง ๆ และให้การรองรับสิทธิที่คู่สมรสพึงได้รับตามกฎหมายอื่น ๆ ทันททีที่มีผลบังคับใช้ เช่น การหมั้น การสมรส การจดทะเบียนสมรส การหย่า การจัดการทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส การให้สิทธิยินยอมต่อการรักษาพยาบาล การอุปการะเลี้ยงดูคู่สมรส และการรับบุตรบุญธรรมร่วมกัน เป็นต้น ซึ่งทำให้สิทธิในการสมรสระหว่างคู่สมรสเพศเดียวกันขยายเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีข้อจำกัดและประเด็นที่ควรพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในการสมรสของผู้มีความหลากหลายทางเพศ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงถ้อยคำที่บ่งชี้เพศที่ปรากฏในกฎหมายยังเป็นไปอย่างจำกัด โดยเฉพาะเนื้อหาของสาระของสิทธิในการสมรส ยังไม่มีการปรับปรุงสถานะในส่วน บิดา มารดา และบุตร ที่ยังคงมีลักษณะของการระบุเพศตามเพศกำเนิดในการนิยามความเป็นบิดา (เพศชาย) และมารดา (เพศหญิง) ซึ่งยังเป็นข้อจำกัดของการรับรองสภาพครอบครัวของผู้มีความหลากหลายทางเพศ แม้ว่าร่างกฎหมายของภาคประชาชน ที่มีข้อเสนอว่าให้เพิ่มคำว่า ‘บุพการีลำดับแรก’ เพิ่มเติมไปจาก ‘บิดา และมารดา’ ซึ่งเป็นคำที่ไม่ระบุเพศ เพื่อรองรับสภาพครอบครัวของผู้มีความหลากหลายทางเพศ แต่อย่างไรก็ตาม ประเด็นดังกล่าวไม่ผ่านกรรมาธิการ (กมธ.) วิสามัญร่าง พ.ร.บ.สมรสเท่าเทียม เนื่องจากมองว่าต้องรื้อกฎหมายอื่นที่ระบุคำว่า

“บิดามารดา” ที่มีอยู่จำนวนมากในสังคมไทย (ไชยพัฒน์ ธรรมชุตินันท์, 2024 : ออนไลน์)

รวมไปถึงประเด็นเรื่องสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวได้อย่างเท่าเทียมกับคู่สมรสชายหญิง คือ พ.ร.บ. คู่ครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ พ.ศ. 2558 โดยมีการระบุข้อความที่ระบุใน พ.ร.บ. คู่ครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ ที่ใช้บังคับเฉพาะคนที่ไม่อาจมีบุตรสืบสายโลหิตร่วมกันได้ตามธรรมชาติ ยังคงมีการยึดโยงกับความเป็นชายและหญิง และสถานะของการเป็นสามีและภรรยา เช่น มาตรา 19 กำหนดให้การผสมเทียมต้องกระทำต่อ “หญิงที่มีสามีที่ชอบด้วยกฎหมาย” และ มาตรา 21 กำหนดเงื่อนไขสำคัญของการตั้งครรภ์แทนว่า ต้องกระทำโดย “สามีและภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมาย” (BBC Thai, 2024) ซึ่งการระบุดังกล่าว ยังถือเป็นการสร้างข้อจำกัดในการสร้างครอบครัวของผู้มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งฐานคิดดังกล่าวยังคงสถานะที่มีการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ อันเป็นชุดคุณค่าที่เป็นรากฐานของสังคมไทย

2. การจดทะเบียนสมรสกับชาวต่างชาติจะสามารถทำได้ภายใต้ พ.ร.บ สมรสเท่าเทียม แต่การที่จะให้คู่สมรสได้สัญชาติไทยนั้น ยังมีเงื่อนไขที่ยังไม่สามารถทำได้เนื่องจากพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 ในมาตรา 9 ได้ระบุว่า “กรณีที่ภรรยาจะขอถือสัญชาติไทยตามสามี ต้องจดทะเบียนสมรสกับชายไทยถูกต้องตามกฎหมาย ไม่น้อยกว่า 3 ปี นับถึงวันที่ยื่นคำขอ” และยังมีบทบัญญัติในมาตรา 10 ว่า “คนที่ขอสัญชาติต้องมีความรู้ภาษาไทย โดยสามารถพูดภาษาไทยและฟังภาษาไทยเข้าใจ” (BBC Thai, 2024) สะท้อนให้เห็นว่าสิทธิสมรสของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศยังมีข้อจำกัดอันเกี่ยวเนื่องกับประเด็นเรื่องเชื้อชาติ และสัญชาติ ซึ่งถือเป็นประเด็นปัญหาสำคัญของสังคมไทย

3. การปรับเปลี่ยนกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องยังรอการแก้ไขให้สอดคล้องกับ พ.ร.บ. สมรสเท่าเทียม แม้ว่า พ.ร.บ. ดังกล่าวจะเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างครอบครัวของผู้มีความหลากหลายทางเพศ แต่ยังมีประเด็นข้อกฎหมายอื่น ๆ ที่ต้องคำนึงถึง เช่น สวัสดิการของข้าราชการ การดำเนินการของบริษัทประกันภัย เมื่อผู้รับประกันกลายเป็นคู่สมรสที่ชอบด้วยกฎหมาย จะส่งผลให้สามารถเป็นผู้รับประโยชน์จากการทำประกันชีวิตได้ แต่ปัจจุบันบริษัทประกันบางแห่งยังไม่อนุญาตให้ระบุชีวิตที่เป็นเพศเดียวกันเป็นผู้รับประโยชน์ แม้กฎหมายจะกำหนดว่าผู้รับผลประโยชน์นั้นจะเป็นผู้ใดก็ได้ แต่ในทางปฏิบัติบริษัทประกันชีวิตจะกำหนดให้ผู้เอาประกันภัย และผู้รับผลประโยชน์จะต้องมีความผูกพัน ที่เน้นไปที่ผู้เกี่ยวข้องตามสายโลหิตหรือครอบครัว เช่น บิดา/มารดา สามี/ภรรยา และบุตร เป็นหลัก เป็นต้น (สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2567 : 33) นอกจากนี้ควรพิจารณาประเด็นเชื่อมโยงที่เป็นผลสืบเนื่องจากสิทธิที่คู่รักเพศหลากหลายได้รับเพิ่มขึ้น ไม่เพียงแต่ต้องพิจารณากฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับคู่สมรสโดยตรง ยังมีประเด็นอื่นที่อาจต้องได้รับการพิจารณาต่อเนื่องด้วยโดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับบุตรบุญธรรมที่อยู่ในการปกครองของคู่รักเพศหลากหลาย ที่กฎหมายระบุว่า ยังคงได้รับเพียงสิทธิจากพ่อแม่ผู้ให้กำเนิดเท่านั้น อาจกล่าวได้ว่ายังมีประเด็นต่อเนื่องจากการสิทธิของคู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศอีกมากที่ยังต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อรองรับการสร้างครอบครัวของผู้มีความหลากหลายทางเพศในอนาคต

นอกจากข้อจำกัดในนิติกฎหมายในประเด็นเรื่องสิทธิในการสมรสแล้ว ยังมีประเด็นเรื่องสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศของผู้มีความหลากหลายทางเพศ ที่ยังคงเป็นข้อจำกัดและเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย กล่าวคือกฎหมายไทยยังคงรับรองสิทธิและสถานะของบุคคล โดยยึดจาก

เพศภายใต้กรอบสองเพศ คือ “ชาย-หญิง” ซึ่งสะท้อนผ่านกฎหมายหลายฉบับ เช่น การกำหนดค่านำหนันาม รวมถึงเอกสารแสดงตัวตนของทางราชการที่ระบุเพียงเพศชายและหญิงเท่านั้น หากแต่ในความเป็นจริงอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ (Gender Identity) ของบุคคลก็อาจจะไม่ได้สอดคล้องกับเพศเสมอไป เมื่อยังไม่มีกฎหมายที่กำหนดกลไกรับรองสิทธิและสถานะที่ชัดเจน ก็ทำให้บุคคลเหล่านั้นต้องเผชิญปัญหาทั้งการยอมรับของผู้คนในสังคม และการแสดงตัวตนในระบบราชการ ขณะเดียวกันประเทศไทยยังไม่มีกรอบบังคับใช้กฎหมายที่มีเนื้อหาที่คุ้มครองและรองรับอัตลักษณ์ทางเพศของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศโดยตรง ทำให้บุคคลที่ไม่ได้อยู่ภายใต้กรอบสองเพศยังคงถูกเลือกปฏิบัติ และยังไม่ได้รับความเท่าเทียมในทางกฎหมาย

อาจกล่าวได้ว่า ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่มีต่อผู้มีความหลากหลายทางเพศในทางกฎหมายนั้น มีที่มาจากความไม่ชัดเจนเกี่ยวกับนโยบายของรัฐในการรับรองสถานภาพทางกฎหมายให้กับผู้มีความหลากหลายทางเพศ ประกอบกับ การขาดมาตรการทางกฎหมายในการรับรองสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศ ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรมเรื่องเกณฑ์การรักษาเพื่อแปลงเพศ พ.ศ. 2552 ซึ่งรับรองความเป็นไปได้ในการเข้าถึงกระบวนการผ่าตัดแปลงเพศเพื่อการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลข้ามเพศก็ตาม แต่ก็มิได้กล่าวถึงการดูแลรักษาภายหลังจากระบวนการแปลงเพศ รวมถึงการได้รับสิทธิในด้านประกันสุขภาพจากรัฐซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของสิทธิในเรื่องสุขภาพของบุคคลข้ามเพศแต่อย่างใด จึงกล่าวได้ว่า ปัจจุบันประเทศไทยยังขาดมาตรการทางกฎหมายในการรับรองสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศเป็นการเฉพาะ (อารยา สุขสม, 2565 : 26) รวมถึงการตีความกฎหมายที่กลายเป็นข้อจำกัดสำคัญที่ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศ

จากประเด็นปัญหาดังกล่าวเป็นที่มาของทั้งภาคประชาชน หน่วยงานรัฐ รวมถึงผู้แทนราษฎร ต่างก็มีข้อเสนอออกมาเป็นร่างกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาอันเนื่องมาจากการอัตลักษณ์ทางเพศ โดยในปี พ.ศ. 2566 มีร่างกฎหมาย 3 ฉบับที่เกี่ยวข้องกับการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศ ได้แก่

- 1) ร่างพระราชบัญญัติรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศ พ.ศ. .... (ร่างพ.ร.บ.รับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพฯ หรือ GEN-ACT) เป็นร่างที่ภาคประชาชนร่างขึ้น
- 2) ร่างพระราชบัญญัติรับรองเพศ พ.ศ. .... (ร่างพ.ร.บ.รับรองเพศฯ) ซึ่งผลักดันโดยกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว
- 3) 3) ร่างพระราชบัญญัติการรับรองเพศ คำนำหน้านาม และการคุ้มครองบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ พ.ศ. .... (ร่างพ.ร.บ.รับรองเพศฯ) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) พรรคก้าวไกล ซึ่งปัจจุบันถูกตีตกไป

สาระสำคัญของร่างกฎหมายทั้ง 3 ฉบับ มีประเด็นสำคัญร่วมกัน คือ การกำหนดอายุขั้นต่ำในการจดทะเบียนเพื่อรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การระบุเพศสำหรับเด็กที่เกิดมาเป็น Intersex หรือการมีภาวะเพศกำกวม การระบุเพศสภาพของตนเอง การใช้คำนำหน้านามตามเพศสภาพ รวมไปถึงสิทธิหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ๆ ที่มีการกำหนดหน้าที่ไว้ต่างกัน เป็นต้น หากแต่มีรายละเอียดแตกต่างกัน ดังนี้ (Ilaw, 2023)

1. **การกำหนดอายุขั้นต่ำในการจดทะเบียนเพื่อรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ** โดยร่างของภาคประชาชนและกรมกิจการสตรีฯ จะมีความคล้ายคลึงกันคือการกำหนดอายุ 15 ปีสามารถจดทะเบียนรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพได้ โดยไม่ต้องใช้วิธีการทางการแพทย์พิสูจน์

ในขณะที่ร่างฯของพรรคก้าวไกล นั้นจะกำหนดอายุไว้ที่ 18 ปี ด้วยมุมมองว่าเป็นช่วงอายุที่สามารถตัดสินใจแทนตัวเองได้ และสามารถประกอบอาชีพหาเลี้ยงตัวเองได้ และต้องใช้เอกสารทางการแพทย์กรณีอายุต่ำกว่า 18 ปี รวมถึงต้องมีสัญชาติไทยและไม่ทำผิดเกี่ยวกับเพศตามประมวลกฎหมายอาญาและการค้ามนุษย์

2. **การระบุเพศสำหรับเด็กที่เกิดมาเป็น Intersex** หรือการมีภาวะเพศกำกวม อันเนื่องมาจากลักษณะทางชีวภาพ เช่น มีอวัยวะสืบพันธุ์ โคมโมโซม หรือระบบภายใน ที่แตกต่างออกไปจากกรอบที่รัฐกำหนดไว้ เพียงเพศชายและหญิง ซึ่งในร่างพ.ร.บ.รับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพฯ ฉบับภาคประชาชน ใช้คำว่า บุคคลที่มีลักษณะเพศทางชีววิทยาที่หลากหลาย ร่างพ.ร.บ.รับรองเพศฯ ฉบับกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว ใช้ทับศัพท์เลยว่า บุคคลอินเตอร์เซ็กซ์ ขณะที่ร่างพ.ร.บ.รับรองเพศฯ ฉบับที่พรรคก้าวไกลเสนอ ใช้คำว่า บุคคลเพศกำกวม โดยที่ร่างฯของกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว และร่างฯของพรรคก้าวไกล ได้กำหนดเรื่อง การห้ามผ่าตัดเลือกเพศของเด็กเอาไว้หรือใช้กระบวนการผ่าตัดในการแทรกแซงลักษณะทางเพศของเด็กจนกว่า บุคคลนั้นจะแสดงความยินยอมได้ด้วยตนเอง ส่วนในร่างพ.ร.บ.รับรองเพศฯ ฉบับกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กำหนดห้ามผ่าตัดเลือกเพศเด็ก Intersex ที่อายุต่ำกว่า 15 ปี แต่ก็มีข้อยกเว้นที่สามารถทำได้ คือ กรณีที่เว้นแต่กรณีที่น่าจะเป็นอันตรายต่อชีวิตหรือเป็นอันตรายอย่างร้ายแรงต่อสุขภาพของเด็กนั้น

3. **การใช้คำนำหน้า**ร่างกฎหมายทั้งสามฉบับ มีความคลึงกันตรงที่เมื่อบุคคลขอรับรองเพศแล้วก็สามารถใช้คำนำหน้าได้ตามเพศสภาพที่ตนขอรับรองไว้ แต่จะมีรายละเอียดที่กำหนดต่างกันคือ
  - ร่างพ.ร.บ.รับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพฯ ฉบับภาคประชาชน : กำหนดให้ Intersex ที่ยังไม่ได้รับรองเพศสภาพ และบุคคลซึ่งมีเพศสภาพที่ไม่ได้อยู่ในระบบสองเพศให้ระบุเป็นเพศกรณีอื่น (Other/X) ไม่ต้องระบุคำนำหน้านาม
  - ร่างพ.ร.บ.รับรองเพศฯ ฉบับกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว : กำหนดให้บุคคลใช้คำนำหน้าตามเพศสภาพได้ ยังเปิดช่องให้สามารถเลือกไม่ระบุคำนำหน้าก็ได้
  - ร่างพ.ร.บ.รับรองเพศฯ ฉบับพรรคก้าวไกล : กำหนดให้ผู้ที่เป็น “เพศหลากหลาย” (ซึ่งหมายถึง บุคคลที่มีความหลากหลายอัตลักษณ์ทางเพศ – บุคคลที่ไม่ต้องการนิยามว่าตนเองชายหรือหญิง หรือ Non-Binary) ใช้คำนำหน้าว่า “นาม” แทน
4. **สิทธิหน้าที่ของผู้ที่รับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ** สำหรับร่าง ของภาคประชาชน และกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว มีการกำหนดไว้ว่า บุคคลที่ผ่านกระบวนการรับรองเพศสภาพ จะมีสิทธิและหน้าที่ตามเพศสภาพที่ได้รับการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ กำหนดให้สิทธิหน้าที่ เป็นไปตามอัตลักษณ์ทางเพศสภาพที่ได้รับการรับรองนั้น จะสัมพันธ์กับการกำหนดสิทธิหน้าที่ในกฎหมายอื่น ๆ เช่น ตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 กำหนดให้ ชายสัญชาติไทย มีหน้าที่รับราชการทหาร ดังนั้นผู้ที่เปลี่ยนแปลงข้อมูลในเอกสารราชการและระบบทะเบียน

ราษฎร เป็นเพศชาย ก็จะมีหน้าที่ตามกฎหมายนี้เช่นกัน สำหรับ Intersex และ Non-Binary ที่ตามข้อมูลทะเบียนราษฎรระบุไว้ว่าเป็นเป็นเพศกรณีอื่น (Other/X) ร่าง ฉบับภาคประชาชน กำหนดให้มีสิทธิและหน้าที่ในฐานะเป็นบุคคลตามกฎหมาย ขณะที่ร่างพ.ร.บ.รับรองเพศฯ ฉบับที่ สส. พรรคก้าวไกลเสนอนั้น กำหนดสิทธิหน้าที่ให้บุคคลผู้มีความหลากหลายอัตลักษณ์ทางเพศนั้น มีสิทธิหน้าที่ตามกฎหมายที่กำหนด ซึ่งหมายความว่าผู้ที่มีเพศกำเนิดเป็นเพศชาย จะต้องเกณฑ์ทหารด้วย โดยกระทรวงกลาโหมต้องออกระเบียบหรือข้อบังคับเกี่ยวกับการฝึก การประจำการ เป็นการเฉพาะสำหรับกลุ่มบุคคลดังกล่าว โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับเพศสภาพและความปลอดภัย และในร่างฉบับนี้ ยังยกเว้นให้บุคคลข้ามเพศที่ผ่านการรับรองเพศ ไม่ต้องเกณฑ์ทหาร

หากร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวสามารถผ่านรัฐสภาได้ในท้ายที่สุดจะกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการนำเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศ ผู้มีความหลากหลายทางเพศสามารถแสดงตัวตน มีเจตจำนงสามารถตัดสินใจกำหนดวิถีทางเพศของตนเองได้ นับเป็นการขยายสิทธิให้กับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะประเด็นคำนำหน้าชื่อ การที่รัฐไทยยังกำหนดให้บุคคลใช้คำนำหน้านามตามเพศกำเนิดเท่านั้น การเสนอร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวจึงถือเป็นการท้าทายขนบจารีตและฐานคิดในการออกแบบกฎหมายของประเทศไทยที่อยู่ภายใต้กรอบ 2 เพศเพียงเท่านั้น การกำหนดดังกล่าวส่งผลต่อผู้มีความหลากหลายทางเพศที่ประสบปัญหาในการแสดงตัวตน การใช้ชีวิตตามวิถีทางเพศของตนเอง รวมถึงส่งผลต่อการดำเนินชีวิตอันเนื่องมาจากเอกสารราชการที่ระบุตัวตนดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีประเด็นที่ควรนำมาพิจารณาเพิ่มเติม กล่าวคือ การแบ่งแยกอัตลักษณ์ทางเพศ อาจจะมีการแบ่งแยกที่อาจมีสาเหตุมาจากรสนิยมทางเพศ (Sexual Orientation) การแสดงออกทางเพศ (Gender Expression) ที่ยังต้องนำมาเป็นประเด็นพิจารณาเพิ่มเติม รวมไปถึง**ปัญหาการนิยามความหมายเกี่ยวกับ “เพศ”** แม้ว่ารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 จะรับรองความเสมอภาคและความเท่าเทียมไว้ในมาตรา 27 โดยกำหนดว่า “ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน” อีกทั้งยังห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมด้วยเหตุแห่งเพศ แต่ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ยังไม่ชัดเจนว่า ความหมายของ ‘ชายและหญิง’ กับ ‘เพศ’ นั้นหมายถึงเฉพาะเพศกำเนิด (Sex) หรือหมายความรวมถึงเพศสภาพ (Gender) และเพศวิถี (Sexual Orientation) ซึ่งอาจส่งผลต่อการตีความในทางกฎหมายได้ โดยเฉพาะองค์กรที่เป็นผู้ตีความกฎหมายอย่างศาลรัฐธรรมนูญ หากมีผู้ยื่นคำร้องไปยังศาลรัฐธรรมนูญว่า กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว เช่น กฎหมายค่านำหน้า กฎหมายสัญชาติในส่วนที่เกี่ยวกับการแปลงสัญชาติ ว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญ ความไม่ชัดเจนดังกล่าวอาจส่งผลต่อการตีความของศาลรัฐธรรมนูญได้ (Ilaw, 2563) การขาดการนิยามที่ชัดเจน และขาดความเข้าใจที่มีต่อแนวคิดอัตลักษณ์ทางเพศซึ่งหมายถึงการนิยามตนเองที่ไม่คำนึงถึงเพศกำเนิด และการแสดงออกทางเพศสถานะที่มีความซับซ้อนล้วนแล้วแต่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนเชิงนโยบายเพื่อให้เกิดการรับรองเพศสถานะทางกฎหมาย

นอกจากนี้ **กฎหมายไทยยังไม่มีบทบัญญัติที่คุ้มครองการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลหลากหลายทางเพศเป็นการเฉพาะ** ดังเช่น กรณีของประเทศอาร์เจนตินา และมอลตา ที่ได้รับบุถึง “สิทธิทางสุขภาพ สิทธิในความเป็นส่วนตัว และ การได้รับการป้องกันจากการเลือกปฏิบัติของบุคคลข้ามเพศ ขณะที่กฎหมายของมอลตาระบุถึงสิทธิมนุษยชนของบุคคลเพศกำกวม และเป็นครั้งแรกในโลกที่ห้ามไม่ให้มีการผ่าตัดอวัยวะเพศ

ที่เรียกว่า “การทำให้เพศเป็นปกติ” (Sex-normalizing) ในเด็กที่เป็นบุคคลเพศกำกวม และเป็นประเทศที่สองในโลกหลังออสเตรเลียที่ระบุให้บุคคลเพศกำกวมได้รับการคุ้มครองจากการเลือกปฏิบัติ” (UNDP & APTN, 2560 : 22) โดยที่กฎหมายดังกล่าวยังสะท้อนว่า ผู้มีความหลากหลายทางเพศสามารถกำหนดเจตจำนงในตัวเอง และยังสามารถแสดงออกทางเพศได้อย่างอิสระ เนื่องจากอัตลักษณ์ทางเพศนั้นมีความสั่นไหว การได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายในการเลือกปฏิบัติจึงเป็นการปกป้องสิทธิให้กับผู้มีความหลากหลายจากอคติและการเลือกปฏิบัติจากกฎหมาย ขณะเดียวกันการที่สังคมขาดความเข้าใจเกี่ยวกับมุมมองเรื่องเพศ อัตลักษณ์ทางเพศ การแสดงออกทางเพศอย่างหลากหลายยังส่งผลให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนและความไม่เท่าเทียมที่มีต่อผู้มีความหลากหลายทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นการถูกเลือกปฏิบัติ การไม่ยอมรับ และสิทธิทางกฎหมาย

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการวิจัย สามารถนำประเด็นสำคัญมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ฐานคิดในการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิในการสมรสและสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย

ผลการวิจัยพบว่า ในสังคมไทยยังปรากฏความไม่เข้าใจเรื่องเพศ และความรู้ทางวิทยาศาสตร์และบรรทัดฐานของสังคมว่าด้วยเรื่องเพศที่มีการแบ่งเพศตามสรีระแบบขั้วตรงข้าม (Binary Opposition) มีอิทธิพลต่อทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องเพศของคนในสังคม สอดคล้องกับคำอธิบายของ Simon (2003) ที่กล่าวว่า การแบ่งเพศเป็นคู่ตรงข้ามระหว่างชายและหญิงนำไปสู่การจัดผู้ที่ไม่จัดอยู่ในเพศชายหรือหญิงให้เป็นกลุ่มที่มี

“เพศผิดปกติ” ในมิติกฎหมาย การออกแบบกฎหมายโดยยึดเอากรอบสองเพศเป็นตัวตั้งได้ทำให้บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศหรือมีเพศสภาพไม่ตรงกับเพศสรีระถูกจำกัดสิทธิเพราะปราศจากรับรองสถานะทางเพศโดยกฎหมาย ซึ่งนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็น การตีตรา การแบ่งแยก และการเลือกปฏิบัติทางสังคม ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อปกป้องและคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ หากพิจารณาปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมเพื่อผลักดันสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศพบว่า ฐานคิดของผู้มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวอยู่บนหลักการสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับเพศและความหลากหลายทางเพศที่ถูกรับรองไว้ในตราสารระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี โดยเฉพาะ “หลักการยอกยาคาร์ตา (Yogyakarta Principles)” และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในมิติของวิถีทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมถึงการไม่แบ่งแยกก็ตกกัน และการไม่เลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ นอกจากนี้ ฐานคิดในการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศยังสอดคล้องกับคำอธิบายของ Diane Richardson (2000) ที่กล่าวว่า สิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศเป็นสิทธิในการกำหนดตนเองเกี่ยวกับเรื่องเพศ และสิทธิจะได้รับการยอมรับในอัตลักษณ์ทางเพศของตนจากสังคมหรือในที่สาธารณะ โดยบุคคลนั้นอาจแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ทางเพศที่เป็นไปโดยสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับเพศสรีระตามกำเนิดภายใต้จิตสำนึกร่วมในหลักการสิทธิมนุษยชนดังกล่าวจึงนำไปสู่การผลักดันสิทธิในการสมรสและสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งถือเป็นการเสนอชุดคุณค่าและกฎเกณฑ์ชุดใหม่เกี่ยวกับเพศผ่านการการสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจในสังคมเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศว่าการระบุเพศไม่ควรถูก

จำกัดอยู่บนบรรทัดฐานชายและหญิงอีกต่อไป ดังที่ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2545) อธิบายว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่เป็นการเคลื่อนไหวเรียกร้องที่ต้องการสร้างนิยามความหมายชุดใหม่ให้กับสิ่งที่เคลื่อนไหวเรียกร้อง ซึ่งนำไปสู่การเรียกร้องผลักดันกฎหมายสมรสเท่าเทียม และกฎหมายรับรองอัตลักษณ์ทางเพศ เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในฐานะมนุษย์และพลเมือง

2. ข้อจำกัดเกี่ยวกับสิทธิในการสมรสและสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย

ผลการวิจัยพบว่า ข้อจำกัดเกี่ยวกับสิทธิในการสมรสและสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยประกอบด้วยข้อจำกัดทางสังคมและกฎหมาย

ในด้านข้อจำกัดทางสังคม พบว่า ความเข้าใจเกี่ยวกับ “เพศ” ในลักษณะสองขั้วตรงข้าม (Binary Opposition) ที่ทำให้บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศไม่ถูกนับรวม ถูกกีดกันและแบ่งแยกจากสังคม เป็นผลมาจากกระบวนการกล่อมเกลางของสถาบันทางสังคม

สถาบันศาสนา พบว่า มุ่งเน้นปลุกฝังและผลิตซ้ำความคิดว่าด้วยความเหนือกว่าของเพศชาย และผู้มีความหลากหลายทางเพศคือความไม่สมบูรณ์แบบของเพศในอุดมคติ

สถาบันการศึกษา พบว่า ในฐานะที่ทำหน้าที่ในการปลุกฝังและถ่ายทอดความคิดเกี่ยวกับ “เพศ” ในสังคมผ่านแบบเรียนเพศศึกษาที่เน้นการให้ความรู้เรื่องเพศสัมพันธ์และเพศสรีระที่มีเนื้อหาไม่ครอบคลุมวิถีทางเพศ หรืออัตลักษณ์ทางเพศ

สื่อมวลชน พบว่า มีอิทธิพลในการสร้างภาพจำต่อบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศผ่านการนำเสนอบทบาทในด้านลบให้กับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้คนในสังคมมีอคติต่อบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ

โดยการกล่อมเกล้าของสถาบันทางสังคมส่งผลให้บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศเผชิญกับอคติและการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ รวมถึงความรุนแรงที่เกิดจากความเกลียดชัง ซึ่งขัดกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล โดยเฉพาะขัดกับหลักการयोगยาคาร์ตา (Yogyakarta Principles) ซึ่งเป็นหลักการด้านสิทธิมนุษยชนที่รับรู้และยอมรับความแตกต่างหลากหลายด้านเพศวิถีและอัตลักษณ์ทางเพศ ที่มุ่งเน้นหลักการไม่เลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ ปกป้องคุ้มครองบุคคลที่มีความแตกต่างจากความรุนแรงไม่ว่าทางกายภาพหรือด้วยประการอื่น ๆ

ในด้านข้อจำกัดทางกฎหมาย ผลการวิจัยพบว่า แม้ว่าพระราชบัญญัติแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ป.พ.พ.) มาตรา 1448 หรือ กฎหมายสมรสเท่าเทียม ที่จะประกาศใช้ในวันที่ 22 มกราคม 2568 ซึ่งให้การรองรับสิทธิที่คู่สมรสทุกเพศพึงได้รับตามกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนตามปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 1948 และหลักสิทธิมนุษยชนที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แต่ยังคงพบข้อจำกัดเกี่ยวกับการรับรองสภาพครอบครัวของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ และการปรับเปลี่ยนกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับสิทธิดังกล่าว ได้แก่ 1) ถ้อยคำที่บ่งชี้เพศที่ปรากฏในกฎหมายที่ยังคงมีลักษณะของการระบุเพศตามเพศกำเนิดในการนิยามความเป็นบิดาและมารดา ส่งผลต่อการรับรองสภาพครอบครัวของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ 2) พ.ร.บ. คุ้มครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ พ.ศ. 2558 ที่ใช้บังคับเฉพาะคนที่ไม่อาจมีบุตรสืบสายโลหิตร่วมกันได้ตามธรรมชาติ ซึ่งยังคงมีการยึด

โยงกับความเป็นชายและหญิง 3) ข้อจำกัดเกี่ยวกับกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สวัสดิการของข้าราชการ การดำเนินการของบริษัทประกันภัย ฯลฯ และ 4) ประเด็นเกี่ยวกับบุตรบุญธรรมที่อยู่ในการปกครองของคู่รักเพศหลากหลายที่กฎหมายระบุว่ายังคงได้รับเพียงสิทธิจากพ่อแม่ผู้ให้กำเนิดเท่านั้น จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ข้อจำกัดทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิในการสมรสและการสร้างครอบครัวอย่างเท่าเทียมสะท้อนฐานคิดของสังคมและกฎหมายเกี่ยวกับระบบสองเพศซึ่งส่งผลให้เกิดการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ

ผลการวิจัยยังพบว่า ในประเด็นของข้อจำกัดทางกฎหมายยังปรากฏข้อจำกัดเกี่ยวกับการรับรองสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศอีกด้วย ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดดังกล่าวคือการตรากฎหมายโดยยึดกรอบสองเพศ (เพศชายหญิง) ซึ่งสะท้อนผ่านกฎหมายการกำหนดค่านำหน้านาม และเอกสารแสดงตัวตนของทางราชการที่ระบุตามเพศกำเนิดเท่านั้น เมื่อนำแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศ ของ Diane Richardson (2000) มาพิจารณาพบว่า ข้อจำกัดของกฎหมายดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่อการรับรองและคุ้มครองสิทธิในการกำหนดอัตลักษณ์ทางเพศของตนเอง สิทธิในการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ทางเพศของตนเอง และสิทธิในการตระหนักซึ่งอัตลักษณ์ทางเพศของตนเอง ซึ่งเป็นสิทธิที่บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศพึงได้รับในฐานะพลเมือง การปราศจากสิทธิดังกล่าวส่งผลให้บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศประสบปัญหาในการแสดงตัวตน และการใช้ชีวิตตามวิถีทางเพศของตนเอง และเผชิญกับการแบ่งแยก การกีดกัน และการเลือกปฏิบัติ จากข้อจำกัดและปัญหาดังกล่าวจึงเป็นเงื่อนไขที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมเพื่อผลักดันร่างพระราชบัญญัติรับรองอัตลักษณ์ทางเพศซึ่งทำทนายฐานคิดในการออกแบบกฎหมายของรัฐที่อยู่ภายใต้กรอบสองเพศ เพื่อให้บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศสามารถ

กำหนดเจตจำนงและสามารถแสดงออกทางเพศ และเป็นการป้องกันการเลือกปฏิบัติ
ด้วยเหตุแห่งเพศ

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่อการนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะต่อการวิจัย
ครั้งต่อไป โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ด้านการสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเพศและความหลากหลาย
ทางเพศ การที่จะแก้ไขความเข้าใจผิดเรื่องเพศของสมาชิกในสังคมควร
เริ่มจากกระบวนการกล่อมเกลางของสถาบันทางสังคม โดยตัวแทนกล่อม
เกลางทางสังคม (Socialization Agent) ต้องทำหน้าที่ในการสื่อสาร
ข้อมูลข่าวสารในเรื่องเพศ รวมถึงในประเด็นสิทธิมนุษยชนของบุคคล ซึ่ง
หมายรวมถึงสิทธิมนุษยชนของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ เพื่อ
สร้างความเข้าใจและมุมมองที่ถูกต้อง เหมาะสม และป้องกันไม่ให้เกิด
การละเมิดสิทธิมนุษยชนของสมาชิกทุกคนในสังคมในทุกมิติ
2. ด้านการรับรองสถานะและสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ
ผลการวิจัยสะท้อนปัญหาและข้อจำกัดเกี่ยวกับสิทธิในการสมรสและ
สิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศใน
สังคมไทย โดยควรผลักดันให้เกิดการตรากฎหมายที่ครอบคลุมทุกเพศ
สภาพ โดยเฉพาะสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศ และปรับปรุงหรือแก้ไข

กฎหมายที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับบริบทการรับรองและคุ้มครองสิทธิ
ของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ

3. ด้านประโยชน์ทางการศึกษา ผลการวิจัยมีส่วนช่วยเพิ่มพูนองค์ความรู้
เกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลาย
ทางเพศในสังคมไทย เพื่อเป็นการสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับ
ความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยในลักษณะที่เปิดกว้างและ
ตระหนักในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาผลจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 (หรือกฎหมายสมรส
เท่าเทียม) ในประเทศไทย
2. ควรศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในประเด็นสิทธิของบุคคลที่มี
ความหลากหลายทางเพศในมิติอื่น ๆ ทั้งในประเทศไทยและใน
ต่างประเทศ

148 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

บรรณานุกรม

- กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ. (2566). *LGBTQ+ : หลากหลายที่ไม่แตกต่าง เพื่อเปิดกว้าง สู่ความ
เสมอภาคทางเพศ*.
[https://www.nesdc.go.th/download/Social/Social_Report/2566_a
rticle_q2_003.pdf](https://www.nesdc.go.th/download/Social/Social_Report/2566_article_q2_003.pdf)
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน. (2550). *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน Universal
Declaration of
Human Rights*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- คณาธิป ไกยชน. (2566). *ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร
ไทย พุทธศักราช 2560* (ออนไลน์).
<https://library.parliament.go.th/th/radioscript/rr2566-oct5>, 14 พฤศจิกายน
2567.
- เคท ครั่งพิบูลย์. (2021, 5 มกราคม). “ถ้ามองว่า LGBTQ เรียกร้องมากเกินไป แสดงว่า
ไม่เคยมองคนเท่ากัน”. The Momentum.
<https://themomentum.co/interview-kath-khangpiboon>.
- จารุวรรณ คงยศ. (2560). *เพศภาวะ เพศวิถี ประสบการณ์ชีวิตของกะเทยในคุก*.
วิทยานิพนธ์หลักสูตร
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล สาขาวิชาการวิจัยทางสังคม คณะ
สังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ฉันทลักษณ์ รักษาอยู่ จันทร์จิรา บุญประเสริฐ และสุมาลี โตกทอง. (2550). *สิทธิมนุษยชนของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- ศิษณุพงศ์ นิธิวา. (2561, 13 กรกฎาคม). *สังคมเปิดแต่ LGBT ยังถูก ‘เหยียด-ล้อเลียน’ หรือใคร ๆ ก็ทำกัน? ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง*.
<https://www.tcijthai.com/news/2018/13/scoop/8144>, 15 พฤษภาคม 2567.
- ไชยพัฒน์ ธรรมชุตินันท์. (2567, 19 มกราคม). *‘สมรสเท่าเทียม’ ก้าวสำคัญกฎหมายครอบครัวไทย: สาระสำคัญและเรื่องที่ยังไปไม่ถึง*. The 101.World.
<https://www.the101.world/marriage-equality-bill>.
- ดวงพร ช่างทอง. (2567, 18 กรกฎาคม) “ร่างพระราชบัญญัติการรับรองเพศรับรองอัตลักษณ์ทางเพศ คำนำนานาม และการคุ้มครองบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ (นายธัญวัจน์ กมลวงศ์วัฒน์ กับคณะ เป็นผู้เสนอ)”. สำนักงานกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
https://cdc.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_link.php?nid=3610.
- เทิดเกียรติภณช์ แสงมณี จีรนนเดชา และรัตพงษ์ สอนสุภาพ. (2563). “ความเสมอภาคของกลุ่มหลากหลายทางเพศต่อการสมรสและรับรองบุตร : โอกาสและความท้าทายของสังคมไทย”. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*. 14(1) : 61-70.

150 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

ชนวรรณ อิมล่อ. (2564). *มาตรการทางกฎหมายในการจดทะเบียนคู่ชีวิตของบุคคล
เพศเดียวกัน*. วิทยานิพนธ์ หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา

นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัย

ธุรกิจบัณฑิตย์

นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ. (2563). แนวคิดเรื่อง “ความหลากหลายทางเพศ” ในกระบวนทัศน์
วิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 28(3), 312-339.

บุษกร สุริยสาร. (2557). *อัตลักษณ์ทางเพศและวิถีทางเพศในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ :
องค์การแรงงานระหว่างประเทศ.

ปณิศา เอ็มโอชา. (2567, 22 กุมภาพันธ์). *สำรวจประเทศไทยได้บ้างที่ให้สิทธิในการเลือก
"นาย" "นาง" และ "นางสาว" ด้วยตัวเอง*. BBC News ไทย.

<https://www.bbc.com/thai/articles/c0d77yndgkjo>.

ประภาส ปันตบแต่ง. (2552). *กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทาง
สังคม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิไฮนริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.

ปิยอร เปลี่ยนผดุง. (2567, 13 มิถุนายน). *กฎหมายใน Pride Month ตอนที่ 2:*

*หลักการ Yogyakarta Principles) ว่าด้วยการใช้กฎหมาย
สิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศในประเด็นวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ*.
มหาวิทยาลัยพะเยา.

<https://www.up.ac.th/NewsRead.aspx?itemID=32180>, 15 พฤศจิกายน
2567.

- พิมพ์ชนก โรจนันท์. (2565, 18 ตุลาคม). 'LGBTQ+ Hate Crime' อาชญากรรม เพราะรังเกียจอัตลักษณ์ อคติทางเพศสู่ความรุนแรงที่เกิดขึ้นจริง. The Momentum. <https://themomentum.co/gender-lgbtq-hate-crime>.
- พิร เจริญเฒ่า, สรัญ อินทร์สุวรรณ และสุธาวี กาฬวิเชียร. (2566). *บทบาทของผู้มีความหลากหลายทางเพศในการขับเคลื่อนร่างพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม*. งานวิจัยปัญหาพิเศษ. รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ไพศาล ลิขิตปรีชากุล. (ผู้แปล). (2551). *หลักการยกยอการที่ว่าด้วยการใช้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศในประเด็นวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- ยศพล สวัสดิ์. (2565, 17 สิงหาคม). *พัฒนาการของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์: ประวัติศาสตร์ของรากฐานแห่งความยั่งยืน*. ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน. <https://www.sdgmove.com/2022/08/17/voice-of-sdg-move-01-dignity-development>.
- รณภูมิ สมัคคีคารมย์. (2560). *วิเคราะห์การพาดหัวข่าวและเนื้อหาจากหนังสือพิมพ์และข่าวทางโทรทัศน์ตั้งแต่ปี 2557-2559*. มุลนิธิสร้างใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง (สคส.)
- รพินทร์ภัทร์ ยอดหล่อชัย. (2562, 16 กันยายน). *ความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย*. คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. <https://www.psy.chula.ac.th/th/feature-articles/gender-identity/>.

152 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

รุ่งทิวา หนักเพชร. (2556). *การเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมใน
จังหวัดน่าน ต่อโครงการโรงไฟฟ้าลิกไนต์หงสา*. การค้นคว้าแบบอิสระ
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองและการปกครอง
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2567). *ข่าวสภาพพัฒนา : ภาวะสังคมไทย
ไตรมาสสอง ปี 2567*.
https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=13634&filename=socialoutlook_report.

สุชีลา ตันชัยนันท์. (บรรณาธิการ). (2558). *จิตร ภูมิศักดิ์ และวิวาทะเรื่องเพศภาวะใน
สังคมไทย*. กรุงเทพฯ :
พี.เพลส.

สุนทร คุณชัยมั่ง. (2555). *โลกไซเบอร์กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ของไทย (พ.ศ. 2549-
2554)* วิทยานิพนธ์ คุษภูิบัณฑิตสาขาการพัฒนารรรมาภิบาล มหาวิทยาลัย
ราชภัฏจันทรเกษม.

สาวตรี สุขศรี. (2564). *การศึกษาการบังคับใช้พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่าง
เพศ พ.ศ. 2558 เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย*. กรุงเทพฯ : สถาบัน
พระปกเกล้า.

สำนักข่าวอิสรา. (2567, 30 มิถุนายน). *กางร่าง ‘พ.ร.บ.รับรองเพศฯ’ เพราะไม่ควรมี
ใครต้องถูกตัดสินจาก ‘คำนำหน้าชื่อ’*.
<https://www.isranews.org/article/isranews-scoop/129716-isra-12.html>.

อารยา สุขสม. (2565). แนวทางการรับรองสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศของประเทศไทย ผ่านมุมมองของกฎหมายต่างประเทศ. *SONGKLANAKARIN LAW JOURNAL*, 5(1), 24-43.

Amnesty International Thailand. (2561, 15 พฤษภาคม). สิทธิมนุษยชนคืออะไร?. <https://www.amnesty.or.th/latest/blog/62/>

_____. (ม.ป.ป.). สิทธิมนุษยชน...ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. กรุงเทพฯ : แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย.

BBC Thai. (2567, 25 กันยายน). สมรสเท่าเทียมใช้บังคับ ม.ค. ปีหน้า เรื่องใดใช้สิทธิ ได้ทันที เรื่องไหนต้องรอแก้กฎหมายเพิ่มเติม.

<https://www.bbc.com/thai/articles/crl8d6x62wdo>.

Debes, R. (2018, February 5). *A History of Human Dignity*. The Forum for Philosophy. <https://blogs.lse.ac.uk/theforum/a-history-of-human-dignity/>

European Union Agency for Fundamental Rights. (2007). EU Charter of Fundamental Rights: Article 1 - Human dignity, *Official Journal of the European Union*. <https://fra.europa.eu/en/eu-charter/article/1-human-dignity>

GEN-ACT. (ม.ป.ป.). (ร่าง) พระราชบัญญัติรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศ พ.ศ. .... . <https://www.gen-act.org>.

154 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

Ilaw. (2566, 29 กันยายน). *เปิดข้อเสนอรับรองอัตลักษณ์ทางเพศ-คำนำหน้า* จากร่าง
กฎหมาย 3 ฉบับ.

<https://www.ilaw.or.th/articles/6232>.

_____. (2567, 24 กันยายน). *#สมรสเท่าเทียม : เปิดกฎหมายแพ่งแก้ไขใหม่ บุคคล-
บุคคล สมรสได้ ไม่จำกัดแค่ชาย-หญิง*

<https://www.ilaw.or.th/articles/43563>

Kant, I. (1785). *Groundwork of the Metaphysic of Morals*. Gregor, M.

(1997). (Ed). [https://www.axiospress.com/wp-
content/uploads/Kant-Uncut-for-Website.pdf](https://www.axiospress.com/wp-content/uploads/Kant-Uncut-for-Website.pdf)

McManus, M. (2022). *Kant's Theory of Human Dignity*.

[https://philosophynow.org/issues/150/Kants_Theory_of_Human_
Dignity](https://philosophynow.org/issues/150/Kants_Theory_of_Human_Dignity)

UNDP & APTN. (2560). *การรับรองเพศสถานะ ตามกฎหมายในประเทศไทย: การ
ทบทวนกฎหมายและนโยบาย*.

[https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/th/
a25677aa2436e514f812698dae1242a285922bb5cc8feb1fde38d6e
860adff92.pdf](https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/th/a25677aa2436e514f812698dae1242a285922bb5cc8feb1fde38d6e860adff92.pdf)

Yogyakarta principles. (2017, November 10). The Yogyakarta Principles

plus 10. [https://yogyakartaprinciples.org/wp-
content/uploads/2017/11/A5_yogyakartaWEB-2.pdf](https://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2017/11/A5_yogyakartaWEB-2.pdf).

การคลายตัวลงของความผูกพันพรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ภาคใต้ของไทย

ชนิษฐา สุขสง* ศรัณย์ จิระพงษ์สุวรรณ**

บทคัดย่อ

งานศึกษาชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการคลายตัวลงของความผูกพันพรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ภาคใต้ และปัจจัยที่ส่งผลต่อการคลายตัวลงของความผูกพันพรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ภาคใต้ โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และการวิเคราะห์สถิติข้อมูลการเลือกตั้งด้วยโปรแกรม Microsoft Excel ผลการศึกษาพบว่า การคลายตัวลงของความผูกพันพรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ภาคใต้เริ่มเกิดขึ้นในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2562 และเห็นเด่นชัดในการเลือกตั้งปี พ.ศ.2566 ที่ผู้สมัครจากพรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกเพียงร้อยละ 28.33 โดยปัจจัยที่มีผลต่อการคลายตัวลงของความผูกพันพรรคประชาธิปัตย์ในภาคใต้เกิดจากปัจจัยภายในพรรค คือนโยบายพรรค ผลงานที่ผ่านมาของพรรค ผู้นำพรรค และภาพลักษณ์ของพรรค รวมทั้งปัจจัยภายนอก คือ กติกาการเลือกตั้ง และโครงสร้างของประชากรผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

คำสำคัญ: พรรคประชาธิปัตย์, ความผูกพันพรรคการเมือง,
พฤติกรรมการเลือกตั้ง การเมืองภาคใต้

---

* อาจารย์ประจำ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

** อาจารย์ประจำ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

156 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

The loosening of Democrat Party Identification in the southern region of Thailand

Kanittha Suksong* Saran Jirapongsuwan**

Abstract

This study aimed to study the deterioration of the Democrat Party's attachment in the southern region and the factors affecting the decline of the Democrat Party's attachment in the southern region. The study used qualitative research through document analysis and election data statistics analysis using Microsoft Excel. The results of the study found that the deterioration of the Democrat Party's attachment in the southern region began in the 2019 election and was seen in the 2023 election when candidates from the Democrat Party were elected by only 28.33 per cent. The factors affecting the deterioration of the Democrat Party's attachment in the southern region were internal factors related to the party, namely party policies, past performance of the party, party

---

* Lecturer, Department of Social Science Faculty of Liberal Arts and Science
Kasetsart University

** Lecturer, Department of Social Science Faculty of Liberal Arts and Science
Kasetsart University

leaders and party image, as well as external factors, election rules and the structure of the eligible voters.

Keywords: Democrat Party, Party Identification, Voting behavior, Southern politics

บทนำ

ผลการเลือกตั้งทั่วไปของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2566 สะท้อนให้เห็นถึงระลอกคลื่นของการแปรเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของประชาชนผู้ลงคะแนนเสียงอีกครั้งหนึ่ง ท่ามกลางคำอธิบายที่หลากหลายต่อปรากฏการณ์ทางการเมืองนี้ สำหรับคณะผู้วิจัยนั้นเห็นว่าหนึ่งในประเด็นที่มีนัยสำคัญทางการศึกษารัฐศาสตร์ที่ควรแก่การศึกษา คือ การคลายตัวของความผูกพันต่อพรรคการเมืองในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ซึ่งจากการทบทวนงานศึกษาด้านพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งแล้วนั้น ทำให้คณะผู้วิจัยเห็นถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้ง นับได้ตั้งแต่ผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ. 2562 เป็นเบื้องต้นและปรากฏชัดยิ่งขึ้นจากผลการเลือกตั้งทั่วไปของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ. 2566 ปรากฏการณ์ดังกล่าวมาหากเปรียบเทียบกับย้อนกลับไปที่ผลการเลือกตั้งทั่วไปของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ.2554 จะพบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญต่อการคลายตัวของความผูกพันต่อพรรคการเมืองของประชาชนผู้ลงคะแนนเสียง แม้ว่ามิงานศึกษาที่ยืนยันว่า มีลักษณะของความผูกพันต่อพรรคการเมืองของประชาชนผู้ลงคะแนนเสียงแบบ “ภูมิภาคนิยม” เช่น งานศึกษาของ ประจักษ์ ก้องกีรติ (2554) ที่ให้ข้อสังเกตไว้ว่า “เริ่มมีการรวมกลุ่มกัน

เป็นภูมิภาคนิยม เนื่องจากเริ่มมีฐานเสียงที่ชัดเจน เช่น พรรคเพื่อไทยก็ยังมีฐานเสียงในภาคเหนือแล้วขณะแบบถล่มทลาย ขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ก็ยึดภาคใต้อย่างเหนียวแน่น และสามารถชนะคู่แข่งแบบทิ้งห่างมากกว่าที่พรรคเพื่อไทยชนะคู่แข่งในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งนี้การเป็นภูมิภาคนิยมยังอยู่อีกยาว และสามารถทำใ้คาดการณ์การเลือกตั้งในครั้งต่อไปได้ ซึ่งแต่ละภาคก็โหวตให้พรรคของตนเอง และเป็นเช่นนี้มานานแล้ว” ทั้งนี้รูปแบบของความเป็นภูมิภาคนิยมตามที่ประจักษ์ได้กล่าวถึงจากผลการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2554 เป็นลักษณะของความผูกพันพรรคการเมืองในแต่ละภูมิภาคในประเทศไทยที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ที่มีลักษณะเชิงประจักษ์โดยสังเกตได้จากผลของคะแนนเสียงการเลือกตั้งที่แสดงให้เห็นถึงความผูกพันกับพรรคไทยรักไทย พลังประชาชน หรือพรรคเพื่อไทย (ตามลำดับ) ตั้งแต่การเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2544 จนกระทั่งถึงการเลือกตั้งในปีพ.ศ. 2554 ที่พรรคเพื่อไทยได้รับการเลือกตั้งในสัดส่วนเกินกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งทั้งหมดในทุกภูมิภาค ในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ภาคใต้ได้รับการเลือกตั้งในสัดส่วนเกินกว่าร้อยละ 80 ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งทั้งหมดในภูมิภาค

จากการศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมืองไทยในหลายทศวรรษที่ผ่านมา พบว่า สังคมการเมืองไทยได้คาดหวังและพยายามใช้การเมืองระบบพรรค โดยหวังว่าพรรคการเมืองจะเป็นสื่อกลางนำเอานโยบายของรัฐบาลไปแถลงต่อมวลชนและเป็นตัวกลั่นกรองข่าวสารข้อมูล ตลอดจนความต้องการของประชาชนที่จะเข้าสู่ระบบการเมือง การสร้างให้มีส่วนร่วมทางการเมือง สร้างความรู้ความเข้าใจในวิถีชีวิตของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยในหมู่ประชาชนพลเมือง ตลอดจนการจรรโลง

ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยในฐานะสถาบันหลักสถาบันหนึ่ง และในแนวทางหนึ่งของการสร้างความเป็นสถาบันให้กับพรรคการเมืองที่ปรากฏเป็นข้อเสนอเชิงวิชาการได้แก่ ความพยายามสร้าง “ความผูกพันต่อพรรคการเมือง (Party Identification)” ให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน อันจะส่งผลต่อไปถึงการเข้าร่วมทางการเมืองในที่สุด (ชัชวาลย์ ทัดศิริวัช, 2552: 33) ความผูกพันต่อพรรคการเมืองมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะการพัฒนาพรรคการเมืองให้เป็นสถาบันการเมืองที่มั่นคงและมีเสถียรภาพ เนื่องจากความผูกพันต่อพรรคการเมืองนี้จะเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างประชาชนกับพรรคการเมือง อันจะมีผลทำให้ประชาชนมีการตัดสินใจและการกระทำทางการเมืองที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ของพรรคการเมืองอย่างกระตือรือร้น โดยเฉพาะการตัดสินใจเลือกตั้งของบุคคลและการแสดงพฤติกรรมทางการเมือง (กมลวรรณ คารมปราษฎ์, 2550: 97) ทั้งยังเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นถึงลักษณะของการพัฒนาทางการเมือง ตลอดจนสามารถทำนายแนวโน้มทางการเมืองในอนาคตของประเทศ (ชัชวาลย์ ทัดศิริวัช, 2552: 33)

อย่างไรก็ตาม ภายหลังการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 ประเทศไทยไม่มีการเลือกตั้งจนกระทั่งปี พ.ศ.2562 ภายใต้อำนาจรัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2560 ที่มีการเปลี่ยนแปลงกติกาการเลือกตั้งจากบัตรสองใบเป็นบัตรใบเดียวสำหรับการเลือกตั้งทั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งและบัญชีรายชื่อ และผลการเลือกตั้งมีความแตกต่างจากการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมาในหลายพื้นที่ซึ่งแสดงถึงภูมิทัศน์ทางการเมืองที่เปลี่ยนไป กล่าวคือ ผู้สมัครในกลุ่มตระกูลการเมืองจำนวนมากพ่ายแพ้ให้กับผู้สมัครหรือพรรคการเมืองหน้าใหม่ และทำลายคู่แข่งข้ามทางการเมืองเดิมระหว่างพรรคเพื่อไทย - พรรคประชาธิปัตย์ (ไอลอร์, 2566) โดยผลการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2562 พรรคประชาธิปัตย์ชนะการเลือกตั้งในพื้นที่ภาคใต้เพียง 22 ที่นั่ง จาก 50 ที่นั่ง

และการเลือกตั้งในปี พ.ศ.2566 ได้มีการเปลี่ยนกติกาเลือกตั้งเป็นแบบบัตรสองใบ คือ เลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งหนึ่งใบ และแบบบัญชีรายชื่อหนึ่งใบ โดยผลการเลือกตั้งพบว่า พรรคประชาธิปัตย์ชนะการเลือกตั้งในพื้นที่ภาคใต้เพียง 17 ที่นั่ง จาก 60 ที่นั่ง จากผลการเลือกตั้งในช่วงสองครั้งหลัง เป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนถึงความนิยมพรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ภาคใต้ที่ลดลงอย่างมาก จึงเป็นที่มาของการศึกษาในงานชิ้นนี้เกี่ยวกับการคลายตัวลงของพฤติกรรมความผูกพันพรรคการเมืองในงานชิ้นนี้ มุ่งศึกษาเพื่อตอบคำถามใน 2 ประเด็นคือ ประเด็นแรกความผูกพันและการคลายตัวลงของพฤติกรรมความผูกพันพรรคการเมืองของผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในพื้นที่ภาคใต้มีลักษณะอย่างไร และ ประเด็นที่สอง สาเหตุการคลายตัวลงของพฤติกรรมความผูกพันพรรคการเมืองของผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในพื้นที่ภาคใต้เกิดจากปัจจัยใด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการคลายตัวลงของความผูกพันพรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ภาคใต้
2. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการคลายตัวลงของความผูกพันพรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ภาคใต้

การทบทวนวรรณกรรม

งานศึกษาการเมืองเรื่องการเลือกตั้งของพรรคประชาธิปัตย์ในการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2562 ของ พรธิตา เพื่อนทิม (2566) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับบริบท เงื่อนไข หลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 และกติกาทางการเมืองในรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2560 ที่ส่งผลต่อพรรคประชาธิปัตย์ในการเลือกตั้งปี 2562 และศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์ในการหาเสียงของพรรคประชาธิปัตย์ในการเลือกตั้งปี พ.ศ.2562 ทั้งในระดับการลงพื้นที่ และการสื่อสารไปยังผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาจากการที่พรรคประชาธิปัตย์ไม่แสดงจุดยืนทางการเมืองที่ชัดเจนจากกรณีรัฐบาลทหารทำให้พรรคสูญเสียฐานเสียงเดิมและไม่สามารถดึงดูดฐานเสียงใหม่ได้ และปัญหาจากยุทธศาสตร์นโยบายของพรรคที่ไม่มีจุดแข็งและจุดขายเพื่อตอบโจทก์ฐานเสียงที่หลากหลาย โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ และยังคงใช้นโยบายหลักด้านการเกษตรเพื่อรักษาฐานเสียงเดิมในพื้นที่ภาคใต้เป็นหลัก

งานศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรุงเทพมหานครของพรรคประชาธิปัตย์ในปี พ.ศ. 2562 ของวีระศักดิ์ พิภศรี (2563) เพื่อศึกษาปัจจัยภายนอกและภายในของพรรคประชาธิปัตย์ และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกตั้งสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่กรุงเทพมหานครในการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2562 ผลการศึกษาพบว่า สภาวะแวดล้อมทางการเมืองที่มีการแข่งขันอย่างชัดเจนและรุนแรงจากกระแสการสนับสนุน พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี กระแสความนิยมของพรรคอนาคตใหม่ในกลุ่มคนรุ่นใหม่ การใช้สื่อออนไลน์ในการสื่อสารทางการเมืองของพรรคการเมือง กติกาการเลือกตั้งแบบจัดสรรปันส่วนผสม เป็นปัจจัยภายนอกพรรคประชาธิปัตย์ ในขณะที่ปัญหาการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายภายในพรรค ความคิด

ทางการเมืองที่แตกต่างกันของสมาชิกพรรคระหว่างกลุ่มคนรุ่นใหม่ และผู้อาวุโสภายในพรรค (Generation Gap) รวมทั้งการประกาศไม่สนับสนุน พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรีต่อของ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ในขณะนั้นเป็นปัจจัยภายใน ที่ล้วนส่งผลต่อการเลือกตั้ง ส.ส.ในพื้นที่กรุงเทพมหานครของพรรคประชาธิปัตย์ที่ทำให้พรรคประชาธิปัตย์ไม่ชนะการเลือกตั้งในพื้นที่กรุงเทพมหานครเลยแม้แต่เขตเดียว ซึ่งแตกต่างจากผลการเลือกตั้งในปี พ.ศ.2554 ที่พรรคประชาธิปัตย์เคยมี ส.ส.ในพื้นที่กรุงเทพมหานครถึง 23 คน จาก 33 คน

งานวิชาการเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2562 จังหวัดสงขลา ของ บุษอริ ยีหมะ (2563) เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรมทางการเมืองของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประชาชน และกลุ่มการเมืองที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดสงขลา การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง และการเปลี่ยนแปลงของผู้อำนวยการทางการเมือง การย้ายพรรคการเมือง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทางการเมือง และวิเคราะห์ผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดสงขลา ผลการศึกษาพบว่าบริบททางการเมืองจากระบบการเลือกตั้งแบบจัดสรรปันส่วนผสมทำให้มีผู้สมัครแต่ละเขตมากกว่า 30 คน ทำให้ผู้เลือกมีทางเลือกในการตัดสินใจเป็นจำนวนมาก ในขณะที่พรรคการเมืองต่างก็มีการแข่งขันกันสูง ซึ่งพรรคประชาธิปัตย์ได้รับผลกระทบโดยตรงในขณะที่ความนิยมของพรรคในพื้นที่จังหวัดสงขลาลดลงจากหลายปัจจัย เช่น ความเบื่อหน่ายพรรค ปัญหาความไม่เป็นเอกภาพภายในพรรค จุดยืนทางการเมือง บริบททางเศรษฐกิจจากสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำและตัวแทนพรรคไม่สามารถแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของสินค้าหลักในพื้นที่ภาคใต้ และบริบททางสังคม จากการเลือกตั้งที่ห่าง

หายไปนานถึง 8 ปี ทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งครั้งแรกไม่มีความรู้สึกผูกพันกับพรรค และการสื่อสารทางสังคมผ่านสื่อออนไลน์ที่ทำให้ต้นแบบความคิดทางการเมืองเปลี่ยนไปตามข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ

งานศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมกลางคะแนนเสียงเลือกตั้งและการหาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2562 จังหวัดร้อยเอ็ด ของ ศุทธิกานต์ มีจั่น (2563) เป็นการศึกษาเพื่อวิเคราะห์บริบทการแข่งขันหาเสียงเลือกตั้ง และพฤติกรรมเลือกตั้งในปี พ.ศ.2562 โดยผลการศึกษาพบว่า บริบทการแข่งขันหาเสียงเลือกตั้งมี 3 พรรคในเขต 1 ซึ่งเป็นเขตที่มีประชากรมากที่สุด มีการนำระบบห้วคะแนนมาใช้สนับสนุนการหาเสียง ลักษณะที่ 2 เป็นการแข่งขันระหว่างผู้สมัครสองพรรคคือ พรรคเพื่อไทยและพรรคพลังประชารัฐ ในเขต 2,3,4 และลักษณะที่ 3 เป็นเขตเลือกตั้งที่ผู้สมัครพรรคเพื่อไทยมีฐานเสียงที่เข้มข้น โดยผลการเลือกตั้งพบว่า ผู้สมัครจากพรรคเพื่อไทยได้รับเลือกตั้งจำนวน 6 เขต จากทั้งหมด 7 เขต และผู้สมัครจากพรรคชาติไทยพัฒนาได้รับเลือกตั้ง 1 เขต โดยในภาพรวมผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้ความสำคัญกับการเลือกพรรคมากกว่าผู้สมัคร

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานศึกษานี้เลือกใช้แนวคิดหลักสองแนวคิด คือ แนวคิดวัฒนธรรมทางการเมือง และแนวคิดความผูกพันพรรคการเมือง โดยวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) หมายถึง แบบแผนทางทัศนคติหรือเป็นความรู้สึกหรือการอบรมที่แต่ละคนได้รับ อันจะทำให้การกระทำของแต่ละบุคคลมีความหมายหรืออาจเรียกว่าเป็นความโน้มเอียงทางการเมืองของบุคคลในฐานะที่เป็นสมาชิกของระบบการเมือง” ซึ่งอัลมอนต์ ได้อธิบายความโน้มเอียงว่ามีอยู่ 3 ด้าน ได้แก่ 1.ความโน้มเอียงด้านความรู้

หรือการรับรู้ (Cognitive orientations) คือความรับรู้ความเข้าใจและความเชื่อของประชาชนที่มีต่อระบบการเมือง 2.ความโน้มเอียงด้านความรู้สึก (Affective orientations) คือ ความรู้สึกทางอารมณ์ที่ประชาชนมีต่อระบบการเมือง เช่น ชอบ -ไม่ชอบ พอใจ - ไม่พอใจ 3.ความโน้มเอียงด้านการประเมินค่า (Evaluative orientations) คือ การใช้ดุลพินิจตัดสินใจให้ความเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับกิจกรรมและปรากฏการณ์ทางการเมือง เช่น ตัดสินว่า ดี - ไม่ดี เป็นประโยชน์- ไม่เป็นประโยชน์ซึ่งการตัดสินนี้จะใช้ข้อมูลข้อเท็จจริงอารมณ์ความรู้สึกเข้ามาใช้ประกอบการตัดสินใจด้วย (Almond and Powell.,1966: 50). ในขณะที่ลูเซียน พาย(Lucien W. Pye) ก็ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมทางการเมืองใน 4 ความหมาย ได้แก่ 1.วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวข้องกับความไว้วางใจหรือความไม่ไว้วางใจของบุคคลต่อบุคคลอื่น หรือต่อสถาบันทางการเมืองเช่น การมีความศรัทธา หรือความเชื่อมั่นต่อสถาบัน หรือต่อผู้นำทางการเมือง 2.วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวข้องกับทัศนคติต่ออำนาจทางการเมือง ซึ่งจะสะท้อนถึงการยอมรับและความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง หรือผู้นำกับประชาชนทั่วไป ซึ่งทัศนคตินี้ส่งผลโดยตรงที่จะทำให้ประชาชนให้ความร่วมมือหรือต่อต้านอำนาจทางการเมืองของผู้ปกครอง 3.วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวข้องกับเสรีภาพและการควบคุมบังคับทางการเมือง กล่าวคือ วัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมนั้นให้การยอมรับหรือเคารพต่อเสรีภาพของประชาชนมากน้อยเพียงใด หรือมุ่งเน้นการใช้อำนาจบังคับเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม 4. วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวข้องกับความรักภักดี และยึดมั่นในสังคมการเมืองของบุคคล กล่าวคือ วัฒนธรรมทางการเมือง ช่วยสร้างเอกลักษณ์ทางการเมืองให้แก่บุคคลในสังคมที่ยึดมั่นร่วมกัน และพร้อมที่จะต่อสู้ ปกป้องรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์นั้นให้คงอยู่ต่อไป อาจจะโดยการยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หรือสละผลประโยชน์ระยะ

สั้นเพื่อผลประโยชน์ระยะยาว เป็นต้น ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางสังคมที่มีความเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง ส่วนประกอบที่สำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองคือ ค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติที่บุคคลมีต่อระบบการเมืองการปกครองของตน และแสดงออกโดยการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองถูกกำหนดขึ้นหรือได้รับอิทธิพลจากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ขนบธรรมเนียมประเพณีศาสนา โดยผ่านกระบวนการ อบรมหล่อหลอมของสังคมในระดับต่าง ๆ แล้วถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นต่อ ๆ ไปอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลา (Lucien W. Pye, 1966).

แนวคิดความผูกพันพรรคการเมือง (Party Identification) ได้มีแนวทางในการอธิบายในหลายแนวทาง โดยในงานวิจัยชิ้นนี้ คณะผู้วิจัยได้เลือกศึกษาแนวทางในการอธิบายความผูกพันพรรคการเมือง ใน 2 แนวทาง ได้แก่ แนวทางแรกเป็นการอธิบายความผูกพันพรรคการเมืองในลักษณะเช่นเดียวกับความผูกพันองค์กร ที่เป็นลักษณะของความผูกพันมาจากแนวคิดในเชิงการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ และแนวทางที่สองเป็นการอธิบายความผูกพันพรรคการเมืองด้วยคุณลักษณะทางจิตวิทยาของบุคคล โดยแนวคิดเกี่ยวกับความผูกพันพรรคการเมืองที่มีการศึกษาเปรียบเช่นเดียวกับความผูกพันต่อองค์กรในฐานะที่พรรคการเมืองมีสถานะเป็นองค์กรในรูปลักษณะหนึ่ง โดยแนวคิดเกี่ยวกับความผูกพันต่อองค์กรมีจุดเริ่มต้นมาจากแนวคิดในเชิงการแลกเปลี่ยน (Reward-Cost Notation) ทั้งในเชิงรูปธรรม และนามธรรมระหว่างปัจเจกชนและองค์กรยิ่งบุคคลพอใจการแลกเปลี่ยนมากก็就会有ความผูกพันกับองค์กรมาก และต่อมาได้มีการพัฒนากรอบการศึกษาขึ้นมาโดยใช้พื้นฐานแนวคิดเรื่อง Simple Exchange Paradigm นำเสนอเป็น ทฤษฎี Slide-Bets Theory ที่มี

สาระสำคัญคือ การพิจารณาความผูกพันต่อองค์การด้วยการเปรียบเทียบหรือซึ่ง
น้ำหนักว่า ถ้าออกจากองค์การจะสูญเสียอะไร เนื่องจากการที่คนเราเข้าไปเป็นสมาชิก
ขององค์การในช่วงเวลาหนึ่ง จะก่อให้เกิดการลงทุน (Investment) โดยอาจปรากฏใน
รูปของเวลา กำลังกาย กำลังสติปัญญาที่เสียไป ตลอดจนการยอมเสียโอกาสบางอย่าง
ทำให้บุคคลยอมหวังผลประโยชน์ที่จะได้รับจากองค์การในระยะยาว โดยยังเป็นสมาชิก
ขององค์การนานเท่าไรก็เท่ากับการลงทุนยิ่งสะสมเพิ่มขึ้น เป็นสาเหตุของความ
ยากลำบากที่จะตัดสินใจออกจากองค์การ เพราะหากตัดสินใจออกย่อมหมายถึงการ
สูญเสียมากกว่าประโยชน์ที่จะได้รับ โดยความผูกพันในองค์การแบ่งออกเป็น 3
องค์ประกอบ คือ 1)การเป็นหนึ่งเดียวกับองค์การ (Identification) คือ การยอมรับ
เป้าหมายขององค์การเป็นของตนเอง 2)ความเกี่ยวข้องกับองค์การ (Involvement) คือ
การทุ่มเทจิตใจที่จะทำงานเพื่อองค์การ และ 3)ความจงรักภักดีต่อองค์การ (Royalty)
คือ การยึดมั่นที่จะอยู่กับองค์การต่อไป (ชัชวาล ทัดศิวิฑู, 2552: 59-60)

แนวคิดเกี่ยวกับความผูกพันพรรคการเมือง เป็นคุณลักษณะทางจิตวิทยาของ
บุคคล ซึ่งพททิสาน ชุมพล (2544: 184) ได้ให้คำอธิบายว่า ความผูกพันต่อพรรค
การเมือง คือ แนวโน้มที่ผู้ใช้สิทธิจะคิดว่าตนเป็นแฟนพรรคใดพรรคหนึ่งในรูปแบบที่
ค่อนข้างจะคล้ายการเป็นแฟนทีมฟุตบอล ตัวแบบนี้ตั้งข้อสมมติฐานว่า ผู้ใช้สิทธิไม่ได้
คิดคำนวณผลได้ผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับตนหากพรรคที่ตนเลือกได้เป็นรัฐบาล หากแต่
ออกเสียงลงคะแนนตามภาพลักษณ์ (images) ที่เขามีเกี่ยวกับพรรคต่างๆ หรือไม่ได้ตาม
ความเคยชินหรือการกลม่อเกลามาที่เขาได้รับมาจากครอบครัว คือ ลงคะแนนให้พรรคที่
พ่อแม่เคยลงให้ โดยเปรียบเทียบกับผู้ใช้สิทธิอื่นๆ ผู้มีความภักดีหรือผูกพันต่อพรรค
มากมีแนวโน้มจะเห็นด้วยกับนโยบายของพรรคที่ไปลงคะแนนเสียง มีส่วนร่วมทางการเมือง
และเชื่อว่ากระบวนการเลือกตั้งมีประโยชน์ และจะมีความภักดีไม่ว่าพรรคจะ

ทำงานดีหรือไม่ ยิ่งนานไปความภักดีก็จะมั่นคงขึ้น โดยการอธิบายความผูกพันทางการเมืองด้วยคุณลักษณะทางจิตวิทยาของคุณบุคคล เป็นลักษณะของการอธิบายเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม เพียงแต่มุ่งประเด็นพิจารณาเกี่ยวข้องกับการเมือง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นและมีการถ่ายทอดลักษณะความผูกพันต่อพรรคการเมือง ทั้งในลักษณะทางตรงและทางอ้อม ด้วยการเรียนรู้ผ่านองค์กรต่างๆ ได้แก่ ชุมชน (community) ผ่านการเรียนรู้แบบแผนสังคม วัฒนธรรม กฎ ระเบียบ ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน ที่ทำให้บุคคลมีความรู้สึกผูกพันกับชุมชน ชุมชนจึงมีอิทธิพลต่อการสร้างทัศนคติ ค่านิยม ตลอดถึงวัฒนธรรมทางการเมืองของคุณบุคคล และการเรียนรู้ผ่านสถาบันทางสังคม (social institution) ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ และสื่อมวลชน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การที่คุณบุคคลจะมีความผูกพันกับพรรคการเมืองใดๆก็ตาม ปัจจัยที่ก่อให้เกิดลักษณะเช่นนี้คือ การเรียนรู้ของคุณบุคคลในรูปของกระบวนการอบรมกล่อมเกลாத่างสังคม และการเมือง ซึ่งการเรียนรู้ของคุณบุคคลจะเป็นตัวกำหนดและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมหลายๆอย่าง ตลอดถึงการถ่ายทอดมรดกพฤติกรรมของคุณบุคคลสู่ผู้อื่นอีกด้วย ทั้งนี้ รวมถึงทัศนคติ ความเชื่อ อิทธิพลของกลุ่มบุคคลต่างๆเป็นต้น โดยสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของคุณบุคคลเหล่านี้เป็นตัวกระตุ้นให้คุณบุคคลมีพฤติกรรมในทางการเมืองซึ่งก็สืบเนื่องมาจากการเรียนรู้ของคุณบุคคลให้มีพฤติกรรมในลักษณะดังกล่าว ทั้งนี้พรรคการเมืองก็เป็นสถาบันและองค์กรแห่งกระบวนการสร้างและอบรมกล่อมเกลาท่างการเมือง ที่ทำให้บุคคลได้รับการเรียนรู้ทางการเมือง โดยเฉพาะความผูกพันต่อพรรคการเมืองถือได้ว่า พรรคการเมืองเป็นสถาบันที่มีอิทธิพล โดยส่วนประกอบที่สำคัญของพรรคการเมืองที่มีส่วนเกี่ยวพันกับความผูกพันของประชาชนมากที่สุด ได้แก่ อุดมการณ์พรรคการเมือง นโยบายพรรคการเมือง และผู้นำพรรคการเมือง ทั้งนี้ความผูกพันต่อพรรคการเมือง เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้

และมีความแตกต่างกันของระดับความผูกพัน ซึ่งขึ้นอยู่กับเวลาและประสบการณ์การเรียนรู้ และสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละบุคคลที่เป็นอยู่ และได้รับมาในช่วงชีวิต (สุรพงษ์ ชัยจันทร์, 2538: 21-24, 53)

พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งอันเกิดจากความผูกพันพรรคการเมือง เป็นการศึกษาโดยเน้นเกี่ยวกับ ทักษะที่ดี และ ความภักดีของบุคคลที่มีต่อพรรคการเมือง จึงเป็นเรื่องของสังคมจิตวิทยาของบุคคลที่เกี่ยวกับทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรม อีกทั้งความผูกพันพรรคการเมืองอาจเกิดได้จากการสังมประสบการณ์การเรียนรู้และถ่ายทอดความผูกพันในรูปแบบของกระบวนการกลุ่มกลางทางสังคมของบุคคลและกลุ่มบุคคลในสังคมได้อีกทางหนึ่ง ดังนั้น ความผูกพันพรรคการเมืองของประชาชนจึงมีความรู้สึกนึกคิดที่แตกต่างกันออกไป บางคนชอบนโยบาย บางคนชอบบุคลิกของผู้นำ บางคนมีความเชื่อในตัวผู้สมัคร หรือบางคนเชื่อถือในพรรคการเมือง กล่าวได้ว่า ความผูกพันพรรคการเมืองจึงมีความสัมพันธ์ทั้งความคิดและการกระทำ แต่อย่างไรก็ตามบุคคลอาจเปลี่ยนแปลงไปลงคะแนนให้พรรคการเมืองอื่นๆได้ เนื่องจากทัศนคติของเขาที่มีต่อประเด็นทางการเมือง อันได้แก่ ทัศนคติต่อผู้สมัคร ทัศนคติต่อนโยบาย และทัศนคติต่อผลประโยชน์ของกลุ่มซึ่งเป็นปัจจัยระยะสั้นเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นการที่จะทำให้ประชาชนกระทำการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้พรรคการเมืองใดนั้น พรรคการเมืองจะต้องสร้างความผูกพันพรรคการเมืองให้เกิดขึ้นระดับหนึ่งก่อน โดยการที่พรรคการเมืองจะต้องพยายามสร้างกลวิธีทางการเมืองกลวิธีใดกลวิธีหนึ่งขึ้น ในการที่จะทำให้ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อพรรคการเมืองในทุกด้าน ทั้งทัศนคติที่ดีต่อนโยบาย ต่อผู้สมัครของพรรค ต่อหัวหน้าพรรค และทำให้ประชาชนเล็งเห็นถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการสนับสนุนพรรค โดยอาจใช้นโยบายที่เข้าถึงประชาชนเป็นเครื่องมือสำคัญ กล่าวคือ พรรคการเมืองจะต้องพยายามทำให้ประชาชน

เปลี่ยนมุมมองและทัศนคติทางการเมืองที่มีต่อพรรคทุกด้านในทางที่ดีให้ได้ จนกลายเป็นความผูกพันพรรคการเมือง เพื่อสุดท้ายแล้วจะนำมาซึ่งการลงคะแนนเสียงให้แก่พรรค (สิริยา รัตน์ช่วย, 2550: 19-21)

จากแนวคิดวัฒนธรรมทางการเมือง และแนวคิดความผูกพันพรรคการเมืองที่กล่าวไปข้างต้น สามารถสรุปปัจจัยที่ส่งผลหรือก่อให้เกิดความผูกพันพรรคการเมืองใน 2 แนวทาง โดยแนวทางแรกเป็นปัจจัยที่เกิดจากแนวคิดในเชิงการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยหากพรรคการเมืองสามารถสนองต่อความต้องการของกลุ่ม หรือเป็นเสมือนตัวแทนของกลุ่มในการเรียกร้องตามผลประโยชน์ที่กลุ่มต้องการ ก็จะเกิดเป็นความผูกพันของกลุ่มต่อพรรคการเมืองนั้นๆ ดังนั้นปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันพรรคการเมืองในแนวทางนี้คือ ปัจจัยที่เกี่ยวกับนโยบาย หรือผลงานการทำงานของพรรคที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์เหล่านี้เป็นปัจจัยที่มักจะมีอิทธิพลต่อความผูกพันพรรคการเมืองในระยะสั้นๆ ซึ่งอาจจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความผูกพันพรรคตามบริบททางเศรษฐกิจ การเมือง ของสังคมในแต่ละช่วงเวลา ในขณะที่แนวทางที่สองซึ่งเป็นปัจจัยที่ความผูกพันเกิดมาจากคุณลักษณะทางจิตวิทยาหรือก็คือความชอบส่วนตัว เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันพรรคการเมืองในระยะที่ยาวนานกว่า เพราะเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความรู้สึก โดยแนวทางนี้เป็นการอธิบายโดยเชื่อมโยงมาจากการกล่อมเกลางานของสถาบันทางสังคมที่ก่อให้เกิดเป็นทัศนคติที่ดีต่อพรรคการเมืองจนกลายเป็นความผูกพัน และสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางการเมืองจากการเกิดแบบแผนทางทัศนคติ และเกิดการสร้างเอกลักษณ์ทางการเมืองผ่านการอบรมหล่อหลอมทางทางตรงและทางอ้อมจากชุมชน โดยที่พรรคการเมืองในฐานะของสถาบันหนึ่งทางสังคมก็มีบทบาทในการสร้างให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีของพรรคในทุกๆ ด้าน ทั้งใน

ส่วนของผู้นำ ตัวแทนผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรค อุดมการณ์พรรค หรือนโยบายพรรค โดยเฉพาะผู้นำพรรค ถือว่าเป็นปัจจัยที่ถือว่ามีค่ามาก เนื่องจากเป็นตัวแทนของพรรค และเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงภาพลักษณ์ของพรรค ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้คนในสังคมเกิดความรู้สึกและทัศนคติที่ดีต่อพรรค ซึ่งส่งผลให้เกิดความรู้สึกผูกพันต่อพรรคและนำไปสู่พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งพรรค โดยในงานศึกษาชิ้นนี้ คณะผู้วิจัยสามารถสรุปปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อความผูกพันพรรคการเมืองได้ใน 4 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านนโยบายพรรค ปัจจัยด้านผลงานที่ผ่านมาของพรรค ซึ่งเป็นปัจจัยที่มาจากแนวคิดในเชิงผลประโยชน์ ปัจจัยด้านผู้นำพรรค และปัจจัยด้านภาพลักษณ์ของพรรคในภาพรวม ซึ่งเป็นปัจจัยที่มาจากแนวคิดในเชิงจิตวิทยาส่วนบุคคลหรือก็คือเป็นแนวคิดเกี่ยวกับความรู้สึกส่วนตัว

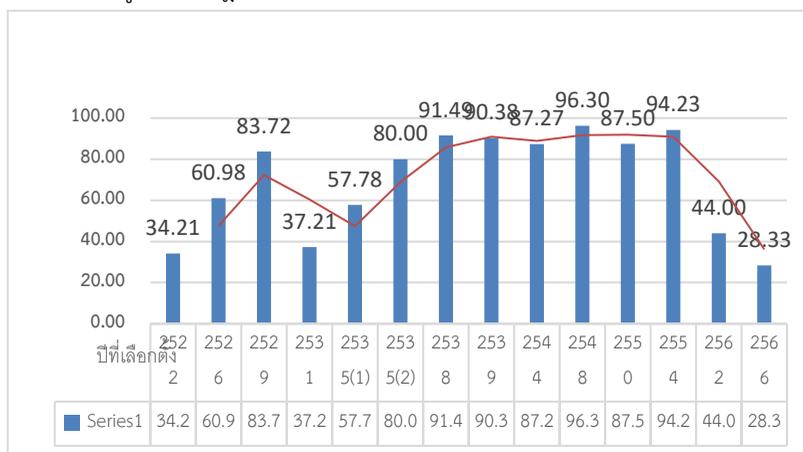
ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาในงานชิ้นนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลสถิติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ตามเป้าหมายในการวิจัยคือ สถิติผลการเลือกตั้งในพื้นที่ภาคใต้ทั้ง 14 จังหวัด โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและการวิเคราะห์สถิติข้อมูลการเลือกตั้งด้วยโปรแกรม Microsoft Excel เพื่อวิเคราะห์คะแนนเสียงจากการเลือกตั้งในพื้นที่ที่ศึกษาที่สะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันและความคลั่งไคล้ของ ความผูกพันพรรคการเมืองในพื้นที่ภาคใต้

ผลการวิจัย

การคลายตัวของความผูกพันพรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ภาคใต้ เมื่อพิจารณาโดยคำนวณจากจำนวน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งทั้งหมดในพื้นที่ภาคใต้กับจำนวนผู้สมัครของพรรคประชาธิปัตย์ที่ชนะการเลือกตั้ง เพื่อหาค่าเฉลี่ยร้อยละของสัดส่วนที่นั่งของ ส.ส.จากพรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ภาคใต้ แสดงข้อมูลได้ในแผนภาพที่ 1

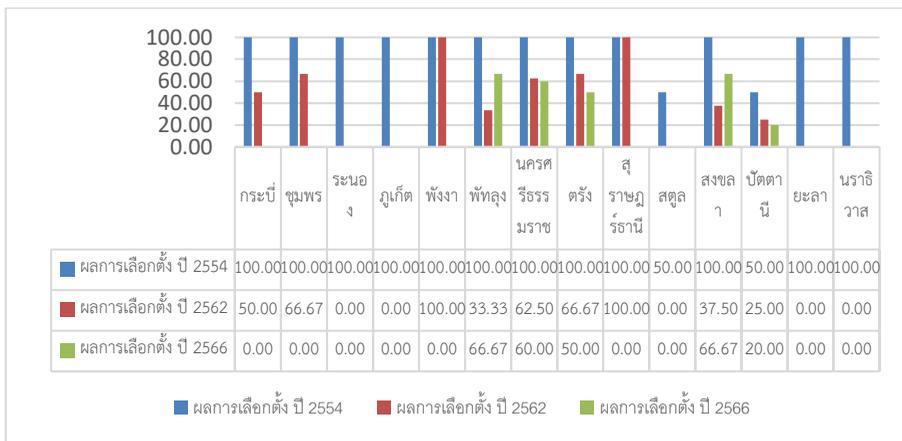
แผนภาพที่ 1 ร้อยละของจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคประชาธิปัตย์ที่ชนะการเลือกตั้งเฉพาะการเลือกตั้งในระบบแบ่งเขตเลือกตั้งจากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดในพื้นที่ภาคใต้ ในช่วงปี พ.ศ. 2522 – 2566

ที่มา: จากการคำนวณของคณะผู้วิจัย โดยใช้ข้อมูลผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากรายงานของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยในช่วงการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2522 – 2540 และจากคณะกรรมการการเลือกตั้งในช่วงการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2541 – 2566

จากข้อมูลในแผนภาพ ได้แสดงให้เห็นถึงสถิติการเลือกพรรคประชาธิปัตย์ของประชาชนในภาคใต้ พบว่า ผลการเลือกตั้งช่วงปีพ.ศ. 2522 -2535 ครั้งที่ 1 ร้อยละของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคประชาธิปัตย์ในภาคใต้เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดในพื้นที่ภาคใต้ ที่แม้จะเป็นพรรคที่ได้รับความนิยม แต่คะแนนเสียงมีการเปลี่ยนแปลงและไม่ค่อยมั่นคงนัก กล่าวคือ มีสัดส่วนของที่นั่ง ส.ส.แบบแบ่งเขตอยู่ในระดับต่ำกว่าร้อยละ 50 ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2522 อยู่ที่ร้อยละ 34.21 และ ปี พ.ศ. 2531 อยู่ที่ร้อยละ 37.21และมีสัดส่วนของที่นั่ง ส.ส.แบบแบ่งเขตอยู่ในระดับสูงกว่าร้อยละ 50 ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2526 อยู่ที่ร้อยละ 60.98 ปี พ.ศ. 2529 อยู่ที่ร้อยละ 83.72 และปี พ.ศ.2535 ครั้งที่ 1 อยู่ที่ร้อยละ 57.78 จึงยังไม่สะท้อนถึงความผูกพันพรรคการเมืองที่ชัดเจน แต่การเลือกตั้งในปีพ.ศ.2535 ครั้งที่ 2 จนกระทั่งถึงการเลือกตั้งในปีพ.ศ. 2554 ผู้สมัครจากพรรคประชาธิปัตย์ที่ได้รับเลือกตั้งมีมากกว่าร้อยละ 80 ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดในภาคใต้ ซึ่งสะท้อนถึงความผูกพันในพรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ภาคใต้ ที่มีความผูกพันค่อนข้างสูงจากนั้นสัดส่วนของที่นั่ง ส.ส.แบบแบ่งเขตอยู่ในระดับต่ำกว่าร้อยละ 50 อีกครั้งในการเลือกตั้งปี พ.ศ.2562 อยู่ที่ร้อยละ 44 และต่ำสุดในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2566 อยู่ที่ร้อยละ 28.33 ซึ่งแสดงให้เห็นถึง ความผูกพันพรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ภาคใต้ได้คลายตัวลง โดยเมื่อพิจารณาผลการเลือกตั้งเปรียบเทียบในช่วงสามครั้งหลัง คือ การเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2554 ถึงปี พ.ศ. 2566 ระดับรายจังหวัด ยิ่งสะท้อนถึงการคลายตัวของความผูกพันของพรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ภาคใต้ ดังแสดงข้อมูลในแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 ข้อมูลเปรียบเทียบร้อยละของจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคประชาธิปัตย์ที่ชนะการเลือกตั้งเฉพาะการเลือกตั้งในระบบแบ่งเขตเลือกตั้งจากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดในพื้นที่ภาคใต้ ในช่วงปี พ.ศ. 2554 – 2566 รายจังหวัด

ที่มา: จากการคำนวณของคณะผู้วิจัย โดยใช้ข้อมูลผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากคณะกรรมการการเลือกตั้งในช่วงการเลือกตั้งปี พ.ศ.2554 - 2566

จากข้อมูลในแผนภาพข้างต้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคประชาธิปัตย์ลดลงในทุกจังหวัด โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบระหว่างผลการเลือกตั้งปี พ.ศ.2554 และผลการเลือกตั้งครั้งล่าสุดในปี พ.ศ. 2566 ที่ทุกจังหวัดมีสัดส่วนของจำนวน ส.ส.แบบแบ่งเขตเลือกตั้งลดลง โดยมีจังหวัดที่ไม่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคประชาธิปัตย์คงเหลืออยู่เลยรวม 9 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกระบี่ จังหวัดชุมพร จังหวัดระนอง จังหวัดภูเก็ต จังหวัดพังงา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดสตูล จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส ในขณะที่จังหวัดที่ยังคงมี

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคประชาธิปัตย์คงเหลืออยู่แต่มีสัดส่วนที่ลดลง คือ จังหวัดปัตตานี และจังหวัดตรัง และจังหวัดที่สามารถรักษาที่นั่งของพรรคไว้ได้เกินร้อยละ 50 เพียงสามจังหวัด คือ จังหวัดพัทลุง จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า มีเพียงสองจังหวัดที่นอกจากจะสามารถรักษาที่นั่งของพรรคไว้ได้เกินร้อยละ 50 ในผลการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2566 แล้วยังสามารถเพิ่มจำนวน ส.ส.ให้กับพรรคประชาธิปัตย์เมื่อเทียบกับผลการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2562 คือ จังหวัดพัทลุงมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มจาก 1 คน ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2562 เป็น 2 คน ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2566 คิดเป็นร้อยละ 66.67 จากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดจำนวน 3 คน และจังหวัดสงขลามีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มจาก 3 คน ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2562 เป็น 6 คน ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2566 คิดเป็นร้อยละ 66.67 จากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดจำนวน 9 คน

ทั้งนี้ หากพิจารณาข้อมูลในเชิงพื้นที่ของทั้งจังหวัดพัทลุงและจังหวัดสงขลา พบว่า จังหวัดพัทลุงมีตระกูลการเมืองในพื้นที่คือ ตระกูล”ธรรมเพชร” ที่เป็นฐานเสียงให้กับพรรคประชาธิปัตย์มาอย่างยาวนานและผู้สมัครคือ นางสาวสุพัสรี ธรรมเพชร อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคที่คุ้นเคยพื้นที่ และสามารถชนะการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2566 ของเขต 1 ได้สำเร็จ หลังจากที่เคยฝ่ายแพ้ให้กับพรรคภูมิใจไทยในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2562 และตระกูล “ข่านุรักษ์” ที่ส่งผู้สมัครนายร่มธรรม ข่านุรักษ์ ลูกชายของนายนริศ ข่านุรักษ์ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยชนะการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2566 สามารถรักษาฐานเสียงในพื้นที่เขต 3 ให้กับพรรคประชาธิปัตย์ได้ (ไทยพีบีเอส, 2566) ขณะที่พื้นที่จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่รับผิดชอบหลักของนายเดชอิศม์ ขาวทอง รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ได้ส่งเครือญาติและคนสนิทลงสมัครและได้รับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขต

6 นางสุภาพร กำเนิดผล ภรรยาของนายเดชอิศม์ ในเขต 9 นายศักดิ์สิทธิ์ ขาวทอง ลูกชายของนายเดชอิศม์ และในเขต 3 นายสมยศ พลายด้วง อดีตคณะทำงานของนายนิพนธ์ บุญญามณี และนายเดชอิศม์ ขาวทอง โดยในพื้นที่จังหวัดสงขลา พรรคประชาธิปัตย์สามารถรักษาฐานเสียงเดิมในเขต 5 นายเดชอิศม์ ขาวทอง เขต 6 นางสุภาพร กำเนิดผล และเขตที่ 8 พลตำรวจตรี สุรินทร์ ปาลาเร่ อดีตเลขาธิการคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย และสามารถขยายฐานเสียง ชนะการเลือกตั้งให้กับพรรคประชาธิปัตย์ในเขต 1 นายสรรเพชญ บุญญามณี ลูกชายของนายนิพนธ์ บุญญามณี อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยลงสมัคร เขต 3 นายสมยศ พลายด้วง และเขต 9 นายศักดิ์สิทธิ์ ขาวทอง

สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อการคลายตัวของความผูกพันพรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ภาคใต้ คณะผู้วิจัยแบ่งปัจจัยออกเป็น 2 ส่วนคือ ปัจจัยภายในพรรค และปัจจัยภายนอกพรรค โดยปัจจัยภายในพรรคแบ่งออกเป็น 4 ปัจจัยย่อย คือ ปัจจัยด้านนโยบายพรรค ปัจจัยด้านผลงานที่ผ่านมาของพรรค ซึ่งเป็นปัจจัยที่มาจากแนวคิดในเชิงผลประโยชน์ ปัจจัยด้านผู้นำพรรค และปัจจัยด้านภาพลักษณ์ของพรรคในภาพรวม ซึ่งเป็นปัจจัยที่มาจากแนวคิดในเชิงจิตวิทยาส่วนบุคคลหรือก็คือเป็นแนวคิดเกี่ยวกับความรู้สึกส่วนตัว ด้านปัจจัยภายนอกพรรค แบ่งออกเป็น 2 ปัจจัยย่อย คือ ปัจจัยของกติกากการเลือกตั้ง และ โครงสร้างประชากรของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง มีรายละเอียดดังนี้

ปัจจัยด้านนโยบายพรรคและปัจจัยด้านผลงานที่ผ่านมาของพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งเป็นสองปัจจัยในเชิงผลประโยชน์ พบว่า ปัญหาหลักของพรรคประชาธิปัตย์คือ มีนโยบายในการหาเสียงเลือกตั้งที่ไม่ชัดเจน ไม่โดดเด่นหรือแตกต่าง เมื่อเปรียบเทียบกับนโยบายของพรรคการเมืองคู่แข่ง โดยเฉพาะนโยบายด้านการเกษตรที่ฐานเสียงหลักของพรรคประชาธิปัตย์ในภาคใต้คือ กลุ่มเกษตรกรผู้ทำสวน

ยางพารา โดยในการเลือกตั้งปี พ.ศ.2566 พรรคประชาธิปัตย์ เสนอนโยบายประกันรายได้จ่ายเงินส่วนต่างพืชเศรษฐกิจ ซึ่งมีข้อเสนอที่แตกต่างจากพรรคอื่นๆ คือ การชูเรื่องการฟาร์มโคนม นมโรงเรียน และผลักดันเรื่องกองทุนประมง กลุ่มละ 100,000 บาทต่อครัวเรือน ปลดล็อคประมงพาณิชย์ ภายใต้ IUU ออกไอนด์ที่ติด 1,000,000 แปลง ภายใน 4 ปี (ไปโอไทย, 2566) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับนโยบายหลัก 7 ประการของพรรคก้าวไกลในการแก้ไขปัญหาชาวสวนยาง ได้แก่ สวัสดิการเกษตรกรถั่วหน้า การออกเอกสารสิทธิเพื่อความมั่นคงในที่ดินของชาวสวนยาง การปลดหนี้เกษตรกรชาวสวนยาง การสนับสนุนการปลูกพืชร่วมยาง/พืชเสริมยาง/พืชแทนยาง การสนับสนุนกลุ่มเกษตรกร/วิสาหกิจชุมชน/สหกรณ์ ในการลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกร (ปุ๋ยสั่งตัด, โซลาร์เซลล์, เครื่องจักร) การเพิ่มอุปสงค์สำหรับการแปรรูปยางอีก 3 แสนตัน ในปี พ.ศ. 2570 และการสร้างความพร้อมในการเข้าสู่เป้าหมายและข้อกำหนดทางสิ่งแวดล้อมใหม่ เช่น FSC, Carbon Neutrality และอื่นๆ (เดชรัต สุขกำเนิด, 2566) ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า นโยบายของพรรคก้าวไกลมีรายละเอียดและความชัดเจนมากกว่า ในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ไม่มีข้อเสนอทางนโยบายที่แตกต่างจากเดิมที่เป็นการเสนอนโยบายในการช่วยเหลือด้านราคา ขาดนวัตกรรมในเชิงนโยบายใหม่ ๆ ที่ตรงกับปัญหาที่เกษตรกรเผชิญ เช่น นโยบายเพื่อช่วยลดต้นทุนด้านการเกษตรหรือนโยบายเทคโนโลยีด้านการเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่

ด้านผลงานของพรรคประชาธิปัตย์จากการเป็นพรรคร่วมรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ตัวแทนพรรคประชาธิปัตย์มีโอกาสร่วมบริหารในสองกระทรวงสำคัญที่เกี่ยวข้องกับปากท้องของประชาชน คือ กระทรวงพาณิชย์และกระทรวงเกษตรฯ แต่จากปัญหาของเกษตรกรในภาคใต้ที่ประสบกับปัญหาราคายางตกต่ำ เช่น ในช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ.2565 ราคาน้ำยางพาราในภาคใต้ปรับลดลงจาก

ราคาละ 64 เหลือกิโลกรัมละ 48 บาทภายในเดือนเดียว กลายเป็นประเด็นให้นายแพทย์ระวี มาศฉมาดล ส.ส.บัญชีรายชื่อและหัวหน้าพรรคพลังธรรมใหม่ตั้งกระทู้ถาม นายจรินทร์ ลักษณวิศิษฏ์ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ และนายเฉลิมชัย ศรีอ่อน เลขาธิการพรรคประชาธิปัตย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในเวลานั้น (ผู้จัดการออนไลน์, 2565ก) และในเดือนพฤศจิกายน ตัวแทนเกษตรกรชาวสวนยาง เช่น ประธานเครือข่ายสถาบันเกษตรกรชาวสวนยางจังหวัดกระบี่ จังหวัดนครศรีธรรมราช และที่ปรึกษาประธานเครือข่ายสถาบันเกษตรกรชาวสวนยางแห่งประเทศไทย ก็ได้ร่วมกันแถลงข่าวเรียกร้องไปยังรัฐบาลเร่งแก้ปัญหาราคายางพาราทกต่ำที่เกิดขึ้นมายาวนาน (ผู้จัดการออนไลน์, 2565ข) สะท้อนถึงข้อจำกัดของตัวแทนพรรคประชาธิปัตย์ในการแก้ปัญหาที่ล่าช้า ซึ่งส่งผลต่อความนิยมของพรรคประชาธิปัตย์ ที่แม้จะมีโอกาสในการสร้างผลงาน แต่ไม่สามารถจัดการปัญหาความเดือดร้อนให้กับประชาชนที่เป็นฐานเสียงหลักของพรรค ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของผู้ที่ตัดสินใจเลือกพรรคจึงสร้างให้เกิดความเสื่อมศรัทธาต่อพรรค

ปัจจัยด้านผู้นำพรรค และปัจจัยด้านภาพลักษณ์ของพรรคในภาพรวม จากงานศึกษาของวารุณี ลิเลิศพันธ์ุ (2560) เกี่ยวกับการสร้างฐานคะแนนเสียงของพรรคประชาธิปัตย์ในภาคใต้ พบว่า การสร้างฐานคะแนนเสียงของพรรคประชาธิปัตย์ในภาคใต้ใช้หลักการขายตรง โดยมีตัวแปรที่สำคัญสามส่วนคือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ในภาคใต้เป็นตัวแปรสำคัญในการลงพื้นที่เพื่อพบปะประชาชนโดยตรง เสมือนการนำเสนอขายสินค้าตรงสู่ประชาชนในพื้นที่ ด้วยการเปิดขายนำเสนอตัวผู้นำพรรค นโยบายพรรค และอุดมการณ์พรรค เพราะพรรคที่ไม่มีทุนแบบพรรคประชาธิปัตย์ต้องอาศัยตัวบุคคลเป็นจุดขาย สาขาพรรคและแกนนำพรรค

ประชาธิปไตยในภาคใต้ เป็นตัวแทนของพรรคในการประชาสัมพันธ์ ประสานงาน ตัว
ผู้นำชุมชนและประชาชนในภาคใต้ เป็นผู้ทำหน้าที่ติดตามดูแลหลังการขายโดยตัวแปร
ทั้งสามส่วนจะทำงานประสานกัน สร้างเครือข่ายหรือแนวร่วม ด้านการสร้างค่านิยม
ในภาคใต้มีปัจจัยสำคัญคือ ภาวะผู้นำของนายชวน หลีกภัย ที่มีภาพลักษณ์ของผู้นำที่ดี
มีความซื่อสัตย์สุจริต บริหารงานโปร่งใส มีจุดยืนทางการเมืองที่ชัดเจน รวมไปถึงผู้นำ
รุ่นเก่าของพรรคที่ได้รับความนิยมและความศรัทธา เช่น นายสุรินทร์ พิศสุวรรณ นาย
สัมพันธ์ ทองสมัคร อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครศรีธรรมราช และปัจจัย
ด้านอัตลักษณ์เฉพาะของคนใต้ ที่มีการปลูกฝังให้รักพวกพ้อง ญาติมิตร การถ่ายทอด
วัฒนธรรม ความคิดทางการเมืองที่ซึมซับจากครอบครัว ศิลปะพื้นบ้านเช่น หนังตะลุง
มโนราห์ ที่สร้างความผูกพันกับพรรคประชาธิปไตยในลักษณะของพรรคคนใต้ ซึ่งจากผล
การศึกษาดังกล่าวนี้ เมื่อเชื่อมโยงกับสถานการณ์ของพรรคประชาธิปไตยในการเลือกตั้ง
ปี พ.ศ. 2562 และ การเลือกตั้งปี พ.ศ.2566 พบว่า ผู้นำของพรรคประชาธิปไตย คือ
นายจรินทร์ ลักษณะวิศิษฎ์ มีภาพลักษณ์ที่แตกต่างจากนายชวน หลีกภัย เนื่องจากนายจ
รินทร์ ลักษณะวิศิษฎ์ มีภาพลักษณ์ที่เข้าถึงได้ยาก และไม่สามารถเชื่อมโยงกับประชาชน
ในพื้นที่ภาคใต้ได้ อีกทั้งเมื่อเปรียบเทียบภาพลักษณ์ของนายจรินทร์ ลักษณะวิศิษฎ์ กับ
พรรคคู่แข่ง เช่น นายพิธาน ลิ้มเจริญรัตน์ หัวหน้าพรรคก้าวไกล ที่ภาพลักษณ์ความ
เป็นผู้นำมีความโดดเด่น และสามารถสร้างภาพลักษณ์ของความเป็นคนรุ่นใหม่ที่มีอุดม
การณ์ และสื่อสารทางการเมืองได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการใช้วิธีการสื่อสารผ่านสื่อ
ออนไลน์ ถึงผู้มีสิทธิเลือกตั้งในแต่ละเจเนอเรชัน โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งหนแรก
(New Voter) สำหรับการเลือกตั้งทั้งสองครั้งหลัง และกลุ่มผู้มีสิทธิเลือกตั้งอีกสองกลุ่ม
หลัก คือ Generation X และ Generation Y ที่มีพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์
เช่นเดียวกับกลุ่ม Generation Z และมีความผูกพันพรรคการเมืองน้อยกว่ากลุ่มเจ

เนอเรชันรุ่นก่อนหน้าที่ได้รับการกล่อมเกล่าที่มีความผูกพันกับวัฒนธรรมทางการเมืองของภาคใต้แบบเดิม ๆ

อีกทั้ง จากการดำเนินงานที่ผ่านมาของพรรคประชาธิปัตย์ในการบอยคอตต์ การเลือกตั้งในปี พ.ศ.2557 และบุคคลสำคัญของพรรคคือ นายสุเทพ เทือกสุบรรณ เป็นแกนนำประท้วงรัฐบาล ซึ่งการประท้วงดังกล่าวเป็นสาเหตุหนึ่งของการรัฐประหาร แต่พรรคประชาธิปัตย์นำโดย นายจรินทร์ ลักษณวิศิษฏ์ หัวหน้าพรรคกลับเข้าร่วมกับ รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา อดีตผู้นำคณะปฏิวัติได้ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของพรรคประชาธิปัตย์ที่ไม่มีจุดยืนทางการเมือง และสร้างให้เกิดความขัดแย้งภายในพรรคประชาธิปัตย์ที่สมาชิกพรรคส่วนหนึ่งไม่เห็นด้วยต่อการเข้าร่วมรัฐบาลกับพรรคพลังประชารัฐ โดยเฉพาะนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ที่เคยแสดงจุดยืนไม่เอาพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2562 c และกลุ่ม New DEM เช่น นายพิรัชต์ วัชรสินธุ และนายธนต์ธ ธานีกิจอำนวย ซึ่งท้ายสุดได้ลาออกจากพรรคประชาธิปัตย์ ปัญหาความขัดแย้งของสมาชิกภายในพรรคประชาธิปัตย์ระหว่างกลุ่มสมาชิกอาวุโสและกลุ่มสมาชิกหน้าใหม่ของพรรค โดยเฉพาะกลุ่มของนายชวน หลีกภัย และนายเฉลิมชัย ศรีอ่อน ที่กระทบต่อภาพลักษณ์ อุดมการณ์ วิถีทางการเมืองของพรรค และส่งผลกระทบต่อฐานเสียงของพรรคในภาคใต้ที่สร้างฐานคะแนนเสียงด้วยหลักการขายตรง ซึ่งมีตัวแปรสำคัญคือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคที่อาศัยตัวบุคคลเป็นจุดขาย ทำให้เมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนสำคัญของพรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ภาคใต้ เช่น นายนิพิฏฐ์ อินทรสมบัติ อดีต ส.ส.จังหวัดพัทลุง นายถาวร เสนเนียม อดีต ส.ส. จังหวัดสงขลา นายสุรเชษฐ์ มาศดิตถ์ อดีต ส.ส. จังหวัดลาออกจากพรรคประชาธิปัตย์ (เดอะสแตนด์การ์ด, 2565) ย่อมส่งผลกระทบต่อฐานคะแนนเสียงของพรรค ซึ่งจากปัญหภายในพรรคประชาธิปัตย์ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกลุ่ม

180 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

Generation X และ Generation Y ที่เป็นกลุ่มวัยทำงาน มีแนวโน้มให้ความสำคัญกับปัจจัยเชิงผลประโยชน์มากกว่า และมีความผิดหวังต่อภาพลักษณ์ของพรรคประชาธิปัตย์ โดยเฉพาะจากกรณีการตัดสินใจเข้าร่วมรัฐบาลกับพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา จึงมีความนิยมในพรรคน้อยลง

ด้านปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อพรรคมี 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยของกติกากการเลือกตั้ง และ โครงสร้างประชากรของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง โดยจากการศึกษา พบว่า ความแตกต่างของการเลือกตั้งในปี พ.ศ.2554 กับเลือกตั้งในปี พ.ศ.2562 และ พ.ศ.2566 คือ บริบททางการเมืองไทย โดยเฉพาะความแตกต่างของการเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2560 ที่มีการเปลี่ยนกติกากการเลือกตั้ง ดังข้อมูลในตาราง

ตารางที่ 1 รายละเอียดของกติกากการเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2550 และ 2560

กติกากการเลือกตั้งปี	จำนวน ส.ส.แบบแบ่งเขต	จำนวน ส.ส.แบบบัญชีรายชื่อ	จำนวนบัตรเลือกตั้ง	จำนวน ส.ส.ต่อเขตเลือกตั้ง	สูตรการคำนวณ ส.ส.บัญชีรายชื่อ
พ.ศ. 2554	375 คน	125 คน	2 ใบ	เขตละ 1 คน	สูตรหาร 125
พ.ศ. 2562	350 คน	150 คน	1 ใบ	เขตละ 1 คน	สูตรหาร 500
พ.ศ. 2566	400 คน	100 คน	2 ใบ	เขตละ 1 คน	สูตรหาร 100

จากข้อมูลในตารางจะเห็นได้ว่า กติกาการเลือกตั้งในปี พ.ศ.2554 ปี พ.ศ. 2562 และปี พ.ศ.2566 มีความแตกต่างในรายละเอียดของจำนวน ส.ส.แบบแบ่งเขต จำนวน ส.ส.แบบบัญชีรายชื่อ จำนวนบัตรเลือกตั้ง จำนวน ส.ส.ต่อเขตเลือกตั้ง และ สูตรการคำนวณ ส.ส.บัญชีรายชื่อ ส่งผลต่อการแข่งขันของพรรคการเมืองในแต่ละเขตพื้นที่ โดยเฉพาะกติกาการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2566 ที่พรรคที่ส่งผู้สมัครลงเขตพื้นที่มาก ได้คะแนนบัญชีรายชื่อในเขตพื้นที่มากมีโอกาสที่จะได้ที่นั่งตามสัดส่วนบัญชีรายชื่อมากขึ้น ดังนั้นพรรคใหญ่จึงได้ประโยชน์มากกว่าพรรคเล็กจากตัวชี้ขาดของจำนวนที่นั่ง ส.ส. 400 ที่นั่ง ในขณะที่กติกาการเลือกตั้งปี พ.ศ.2562 ระบบจัดสรรปันส่วนผสมที่ใช้บัตรใบเดียวกำหนดสัดส่วน ส.ส.ทั้ง 500 ที่นั่ง ก็ถือเป็นการผินเจตนาารมณ์ของประชาชนในการตัดสินใจเลือกแยกระหว่างพรรคกับตัวบุคคล (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2566) โดยที่พรรคขนาดใหญ่ได้รับจัดสรรที่นั่ง ส.ส.บัญชีรายชื่อน้อยกว่าระบบอื่นมาก เนื่องจากพรรคใหญ่มักได้จำนวน ส.ส.เขตมากอยู่แล้ว จึงทำให้ได้รับการเติมเต็มให้ครบจำนวน ส.ส.พียงมี ด้วยที่นั่ง ส.ส.บัญชีรายชื่อได้น้อย ภายใต้ระบบนี้ พรรคใหญ่ที่ได้ทำผลงานระบบเขตได้ดีจึงเสียเปรียบ (เพ็ญพิชชา มุ่งงาม, 2564) ดังนั้น กติกาการเลือกตั้งจึงส่งผลกระทบต่อทุกพรรคการเมือง ซึ่งในกรณีของพรรคประชาธิปัตย์ที่แม้จะเป็นพรรคขนาดใหญ่แต่กลับมีสัดส่วนของ ส.ส.แบบแบ่งเขตเลือกตั้งน้อยลงและส่งผลต่อจำนวน ส.ส.แบบบัญชีรายชื่อที่ลดลงเช่นกัน โดยในการเลือกตั้งปี พ.ศ.2562 พรรคประชาธิปัตย์มี ส.ส.บัญชีรายชื่อ 19 คน และในการเลือกตั้ง พ.ศ.2566 พรรคประชาธิปัตย์มี ส.ส.บัญชีรายชื่อเพียง 3 คน

นอกจากนี้ ปัจจัยของโครงสร้างประชากรผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีความแตกต่างกันในแต่ละเจนเนอเรชัน ดังเช่น การเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2566 พบว่า Generation Z : ผู้ที่เกิดปี 2540-2555 หรือมีช่วงอายุ 11-26 ปี แต่หากนับเฉพาะผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง 18-

26 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 7,670,354 คน Generation Y : ผู้ที่เกิดปี 2524-2539 หรือมีช่วงอายุ 27-42 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 15,144,468 คน Generation X : ผู้ที่เกิดปี 2508-2523 หรือมีช่วงอายุ 43-58 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 16,091,150 คน Baby Boomer : ผู้ที่เกิดปี 2489-2507 หรือมีช่วงอายุ 59-77 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 11,153,133 คน Silent Gen : ผู้ที่เกิดปี 2468-2488 หรือมีช่วงอายุ 78-98 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 2,227,540 คน

โดยจากข้อมูลจะพบว่า Generation X และ Generation Y มีประชากรมากที่สุดและมีจำนวนรวมกันราว 31,235,618 คน ในขณะที่ประชากร Gen Z ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ที่มีอายุ 18 ปีไปจนถึง 26 ปี มีฐานเสียงกว่า 7,670,354 คน แยกย่อยออกเป็นกลุ่มที่เรียกว่า “New Voter” หรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งครั้งแรก ที่มีจำนวนกว่า 811,607 คน ประชากรกลุ่มนี้แม้จะมีตัวเลขน้อยกว่ากลุ่มเจนเอเรชันอื่น ๆ แต่ในมุขกลับกัน ก็มีความ “ชัดเจน” ในการเลือกพรรคการเมือง รวมทั้งเลือกนโยบายที่สอดคล้องกับแนวคิด (สันทัด โภธิสรา, 2566) ในขณะที่การเลือกตั้งในปี พ.ศ.2562 มีจำนวนของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งครั้งแรกประมาณ 7,368,589 คน และถือเป็นการเลือกตั้งครั้งแรกหลังจากการเลือกตั้งครั้งสุดท้ายในปี พ.ศ.2554 ซึ่งมีระยะเวลาห่างกันถึง 8 ปี จึงเกิดเป็นกระแสการไปเลือกตั้งทั่วประเทศ ด้วยการสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์ (ไทยพลับลิค้า, 2562) รวมถึงปัจจัยจากการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด 19 ที่ทำให้คนไทยเข้าถึงสื่อและสังคมออนไลน์มากขึ้น โดยจากสถานการณ์ดังกล่าวนี้กระทบต่อฐานเสียงของพรรคประชาธิปัตย์โดยตรง เนื่องจาก ฐานเสียงเดิมของพรรคประชาธิปัตย์ที่ใช้การสร้างเครือข่ายจาก กลยุทธ์การขายตรงที่พรรคประชาธิปัตย์ใช้ เป็นกลุ่มผู้มีสิทธิเลือกตั้งรุ่น Silent Gen และ Baby Boomer ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในช่วงอายุ 59 ปีขึ้นไป ในขณะที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่คือ กลุ่มคนรุ่น Generation X ไปจนถึงกลุ่ม New Voter ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในช่วง 18-58 ปี เป็นกลุ่มที่ไม่สามารถใช้วิธีการสร้างเครือข่ายแบบเดิมได้

เนื่องจากเป็นวัยรุ่นและวัยทำงานที่เปิดรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อและสังคมออนไลน์เป็นหลัก อีกทั้งบางส่วนไม่ได้อาศัยในพื้นที่ และไม่ได้มีความผูกพันพรรคประชาธิปัตย์จากการกล่อมเกลາทางการเมือง หรือได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมทางการเมือง จึงมีความอิสระในการตัดสินใจเลือกพรรค และมีแนวโน้มในการเลือกจากปัจจัยด้านผลประโยชน์มากกว่าปัจจัยด้านอารมณ์ ดังนั้นปัญหาการสื่อสารของพรรคประชาธิปัตย์ที่ไม่สามารถปรับตัวให้แข่งขันกับพรรคการเมืองคู่แข่งได้ เช่น พรรคก้าวไกล โดยเฉพาะการสื่อสารทางการเมืองผ่านสื่อออนไลน์ การใช้ประโยชน์จากทิวทัศน์และแนวตามธรรมชาติในการช่วยสนับสนุนการสื่อสารทางการเมือง จึงเป็นข้อจำกัดในการสร้างฐานเสียงใหม่ของพรรค

โดยสรุป ผลการศึกษพบว่า ในประเด็นที่หนึ่ง การคลายตัวลงของความผูกพันของพรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ภาคใต้ เกิดขึ้นในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2562 โดยพรรคประชาธิปัตย์มีสัดส่วนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่ร้อยละ 44 และเด่นชัดในปี พ.ศ. 2566 ที่พรรคประชาธิปัตย์มีสัดส่วนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่เพียงร้อยละ 28.33 โดยมีจังหวัดที่ไม่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคประชาธิปัตย์คงเหลืออยู่เลยรวม 9 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกระบี่ จังหวัดชุมพร จังหวัดระนอง จังหวัดภูเก็ต จังหวัดพังงา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดสตูล จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส ขณะที่จังหวัดที่ยังคงมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคประชาธิปัตย์คงเหลืออยู่แต่มีสัดส่วนที่ลดลง คือจังหวัดปัตตานี และจังหวัดตรัง และจังหวัดที่สามารถรักษาที่นั่งของพรรคไว้ได้เกินร้อยละ 50 เพียงสามจังหวัด คือ จังหวัดพัทลุง จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสงขลา ในประเด็นที่สอง ปัจจัยที่มีผลต่อการคลายตัวลงของความผูกพันพรรคประชาธิปัตย์ในภาคใต้เกิดจากปัจจัยภายในที่เกี่ยวกับพรรค คือ นโยบายพรรคและผลงานของพรรคที่ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการ และรักษามลประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่ ในขณะที่ตัวผู้นำพรรคก็ไม่มี

ความโดดเด่น ไม่สามารถสื่อสารทางการเมืองเพื่อเพิ่มฐานเสียงใหม่ให้แก่พรรค ในขณะที่จากปัญหาภายในพรรค โดยเฉพาะการตัดสินใจเข้าร่วมรัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้ส่งผลกระทบต่อจุดยืนทางการเมืองและภาพลักษณ์ของพรรคเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังเป็นประเด็นที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งของสมาชิกพรรค นำไปสู่การย้ายพรรคของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนสำคัญของพรรคในพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งส่งผลต่อการรักษาฐานเสียงเดิมของพรรค นอกจากนี้ จากปัจจัยภายนอกของพรรค ได้แก่ กติกาการเลือกตั้งที่เปลี่ยนแปลงในการเลือกตั้งแต่ละครั้งก็ส่งผลต่อการแข่งขันของพรรค ประชาธิปัตย์ และ โครงสร้างประชากรของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ฐานเสียงเดิมของพรรค ประชาธิปัตย์ เป็นกลุ่มคนรุ่น Silent Gen และ Baby Boomer ซึ่งมีสัดส่วนที่น้อยกว่ากลุ่มคนรุ่น Generation X ไปจนถึงกลุ่ม New Voter ที่มีพฤติกรรมทางการเมือง การเปิดรับสื่อ และความต้องการที่แตกต่างกัน ส่งผลกระทบต่อพรรคประชาธิปัตย์ที่มีข้อจำกัดในการรักษาฐานเสียงเก่าและขยายฐานเสียงใหม่

อภิปรายผล

การคลายตัวของความผูกพันพรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ภาคใต้เกิดจากหลายปัจจัยที่ประกอบกัน โดย ปัจจัยหลักที่พบ คือ ปัญหาการบริหารภายในพรรค ประชาธิปัตย์ โดยเฉพาะปัจจัยด้านผู้นำพรรค และปัจจัยด้านภาพลักษณ์ของพรรคในภาพรวม ซึ่งการไม่มีจุดยืนทางการเมืองของพรรคอันเกิดจากการตัดสินใจของนายจурิน นทร์ ลักษณะวิศิษฎ์ หัวหน้าพรรคที่ตัดสินใจเข้าร่วมรัฐบาลกับพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา อดีตแกนนำรัฐประหาร ส่งผลกระทบต่อจุดยืนและอุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์ที่แตกต่างจากในอดีต โดยพรรคประชาธิปัตย์ได้รับการยอมรับและความนิยมในพื้นที่ภาคใต้จากการต่อต้านรัฐบาลที่มาจากแกนนำคณะรัฐประหารในสมัย

พลเอกสุจินดา คราประยูร เป็นนายกรัฐมนตรีในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ที่นายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการต่อต้านรัฐบาลในสมัยนั้นร่วมกับพลตรีจำลอง ศรีเมือง และทำให้พรรคประชาธิปัตย์ได้รับชัยชนะเกินร้อยละ 80 ในการเลือกตั้งปี พ.ศ.2535 ครั้งที่ 2 ในพื้นที่ภาคใต้ และได้รับความนิยมมาอย่างยาวนานจนกระทั่งการเลือกตั้งปี พ.ศ.2562 ที่ความนิยมพรรคประชาธิปัตย์ทั้งในพื้นที่ภาคใต้และภูมิภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร ลดลงจากความเสื่อมศรัทธาต่อพรรค และยังสร้างให้เกิดความขัดแย้งภายในพรรค เกิดการลาออก การย้ายพรรคของสมาชิกพรรคคนสำคัญ ซึ่งกระทบต่อฐานเสียงเดิมของพรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ภาคใต้ที่ผูกโยงกับตัวบุคคลคืออดีต ส.ส.ในพื้นที่ภาคใต้ ขณะที่ปัจจัยด้านผลงานที่ผ่านมาของพรรคก็เป็นสาเหตุที่กระทบต่อความผูกพันของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในภาคใต้ ที่เดือดร้อนได้รับผลกระทบจากปัญหาราคายางตกต่ำในช่วงที่ผู้นำและแกนนำพรรคทำหน้าที่บริหารในกระทรวงพาณิชย์ และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งเป็นสองกระทรวงหลักที่รับผิดชอบเรื่องปากท้อง และราคายางถือเป็นผลประโยชน์สำคัญของประชาชนในพื้นที่ภาคใต้ และปัจจัยด้านนโยบายพรรคที่ไม่โดดเด่นและไม่สนองต่อความต้องการของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับนโยบายหาเสียงของพรรคการเมืองอื่นส่งผลต่อความสนใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในฐานะผู้ซื้อในตลาดการเมืองที่มีการแข่งขันสูง ด้านปัจจัยภายนอกพรรค พบว่า โครงสร้างประชากรของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ส่งผลโดยตรงต่อการคลี่คลายความผูกพันพรรคประชาธิปัตย์ เนื่องจากฐานเสียงเดิมของพรรคประชาธิปัตย์โดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ ในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ยังมีข้อจำกัดในการขยายฐานเสียงไปยังกลุ่มวัยทำงานและวัยรุ่น ที่การ絡มเกลาทางการเมืองในรูปแบบเดิมผ่านสื่อพื้นบ้าน สื่อเก่า หรือการสั่งสอนจากครอบครัว ชุมชนเสื่อมถอยลง มีพฤติกรรมมารับรู้ผ่านสื่อออนไลน์เป็นหลักทำให้

สื่อออนไลน์มีอิทธิพลต่อความคิดทางการเมืองมากกว่า ในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ไม่สามารถปรับตัวให้สามารถสื่อสารกับกลุ่มผู้มีสิทธิเลือกตั้งหลักได้ ซึ่งข้อจำกัดนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์ แต่เกิดกับพรรคการเมืองแทบทุกพรรคที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้านการสื่อสาร เช่นเดียวกันกับปัจจัยของกติกาดำเนินการเลือกตั้ง ที่เปลี่ยนแปลงในทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นความท้าทายที่ทุกพรรคต้องเผชิญและพรรคใดสามารถปรับตัวได้เร็วกว่าก็จะมีข้อได้เปรียบในการแข่งขันทางการเมืองที่สูงกว่า

จากข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้น เมื่อพิจารณากับข้อค้นพบของงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัจจัยที่ทำให้พรรคประชาธิปัตย์เสื่อมความนิยมลงในพื้นที่ภาคใต้ มีที่มาจากการแสดงจุดยืนทางการเมืองไม่ชัดเจน การสูญเสียจุดยืนทางการเมือง ซึ่งมีความสอดคล้องกับทั้งงานของ พรทิดา เพื่อนทิม วีระศักดิ์ วีระศักดิ์ ฟ้าศรี และบุญทอริ ยีหะ ในขณะที่ยุทธศาสตร์และนโยบายของพรรคที่ไม่มีจุดแข็ง ไม่มีความน่าสนใจ และการทำงานที่ไม่สามารถแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจให้กับประชาชนในพื้นที่ภาคใต้ได้ส่งผลให้ความนิยมลดลงนั้น มีความสอดคล้องกับ งานของ พรทิดา เพื่อนทิม วีระศักดิ์ และบุญทอริ ยีหะ ด้านปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคที่ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และการรักษาฐานเสียงของพรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ภาคใต้ และความท้าทายในการแข่งขันทางการเมืองที่สูงขึ้นจากการสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์เพื่อเข้าถึงฐานเสียงกลุ่มใหม่ ๆ ซึ่งเป็นข้อจำกัดในการปรับตัวของพรรคประชาธิปัตย์ มีความสอดคล้องกับงานของวีระศักดิ์ วีระศักดิ์ ฟ้าศรี และบุญทอริ ยีหะ นอกจากนี้จากบริบททางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งปัจจัยจากกติกาทางการเมือง และปัจจัยจากการครองอำนาจทางการเมืองของคณะรักษาความสงบแห่งชาติอย่างยาวนาน ส่งผลต่อระยะห่างของการเลือกตั้งในปี พ.ศ.2554 และ 2562 ที่ห่างกันถึง 8 ปี สอดคล้องกับ

งานของบุชอริ ยีหะمه ที่ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ระยะห่างของการเลือกตั้งถึง 8 ปี ได้มีผลโดยตรงต่อความผูกพันทางการเมืองของคนภาคใต้ โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ไม่ได้มีความผูกพันกับพรรคผ่านการผลิตซ้ำวัฒนธรรมทางการเมืองในการเป็นพรรคคนใต้ของประชาธิปไตยเช่นเดิม ทำให้ผลการเลือกตั้งในสองครั้งหลังคือ การเลือกตั้งปี พ.ศ. 2562 และ พ.ศ.2566 การเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่ภาคใต้จึงมีความหลากหลายของพรรคการเมือง โดยมีลักษณะของการเลือกตามคุณสมบัติส่วนบุคคลของผู้สมัครมากกว่าพรรคการเมืองที่ผู้สมัครสังกัด ซึ่งผลลัพธ์ดังกล่าวนี้จะแตกต่างจากผลการศึกษาในงานของศุทธิกานต์ มีจั่น ที่พบว่า พฤติกรรมการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดร้อยเอ็ดในปี พ.ศ.2562 ที่ให้ความสำคัญกับการเลือกพรรคมากกว่าผู้สมัคร ทั้งนี้งานศึกษาทั้งสองชิ้นที่ได้พบทวนวรรณกรรมเป็นงานศึกษาผลการเลือกตั้งในช่วงปี พ.ศ.2562 ซึ่งสามารถสะท้อนปัญหาการเสื่อมความนิยมของพรรคประชาธิปัตย์ และปัญหาของบริบททางการเมืองไทยที่ส่งผลกระทบต่อภาระการเลือกตั้งของพรรคการเมืองได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งงานชิ้นนี้ได้ขยายช่วงเวลาการศึกษาต่อเนื่องมาจนถึงการเลือกตั้งในปี พ.ศ.2566 เพื่อสะท้อนภาพการคลายตัวของความผูกพันพรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ภาคใต้ได้ชัดเจนขึ้น

จากการศึกษาในงานชิ้นนี้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงการคลายตัวของความผูกพันพรรคประชาธิปัตย์ในภาคใต้ โดยมีปัจจัยจากหลายสาเหตุดังที่กล่าวไปข้างต้น ซึ่งผลจากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า พรรคประชาธิปัตย์ต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่ ทั้งพฤติกรรมทางการเมืองของคนในแต่ละช่วงวัยที่มีมุมมอง วัฒนธรรมทางการเมืองแตกต่างกัน ความรู้สึกถึงความเป็นภูมิภาคนิยมที่ลดลง มีความต้องการนโยบายและการสนองตอบที่แตกต่างหลากหลาย จึงเป็นความท้าทายที่พรรคประชาธิปัตย์ต้องวิเคราะห์และปรับตัวในการสื่อสารทางการเมืองที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้มีสิทธิ

188 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

เลือกตั้งที่เปลี่ยนไป และเพื่อตอบสนองความต้องการให้ครอบคลุมคนทุกกลุ่ม ทุกช่วงวัย แต่เหนืออื่นใด ความท้าทายหลักที่พรรคประชาธิปัตย์ต้องเร่งแก้ปัญหาคือ ความขัดแย้งภายในพรรค และการกู้ภาพลักษณ์และจุดยืนทางการเมืองที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ประชาธิปัตย์ เพื่อสร้างความไว้วางใจให้กับประชาชน และทำให้พรรคประชาธิปัตย์สามารถกลับมาได้รับความนิยม เกิดความผูกพันพรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ภาคใต้อีกครั้ง

บรรณานุกรม

- กมลวรรณ คารมปราชญ์.(2550). การศึกษาอิทธิพลของการถ่ายทอดทางการเมืองจากครอบครัว
สถาบันการศึกษา ที่ทำงาน และสื่อมวลชน ที่ส่งผลต่อความนิยมเอียงทางการเมือง ความผูกพันต่อพรรคการเมือง และพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพนักงานรัฐวิสาหกิจ. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชัชวาลย์ ทัดศิวัช. (2552). ความผูกพันต่อพรรคทางการเมือง. *รัฐสภาสาร*. 57(12), 32-73.
- เดชรัตน์ สุขกำเนิด. (2566). 7 นโยบาย ยางพารา ก้าวไกล. สืบค้น 1 ธันวาคม 2567, จาก <https://think.moveforwardparty.org/article/agriculture/3908/>
- เดอะสแตนดาร์ด. (2565). เปิดชื่อแกนนำ - คนรุ่นใหม่ ออกจากประชาธิปไตย ยุคจุงิรันนทร์. สืบค้น 1 ธันวาคม 2567. จาก <https://thestandard.co/leader-name-list-that-resigned-from-democrat-party/>
- ไทยพับลิก้า. (2562). สสำรวจคนรุ่นใหม่ “First Voter” 4 ประเทศในเอเชียตัดสินใจขนาดอย่างไร.
สืบค้น 9 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://thaipublica.org/2019/03/election-new-voter-asean-asia-indonesia-philippines-thailand-india-deciding-factor-politics/>
- ไทยพีบีเอส. (2566). ศึกชิงเก้าอี้ 3 เขต ส.ส.เมืองพัทลุง “สนามเล็ก”แต่เดือดไฟลุก.
สืบค้น 1 ธันวาคม 2567, จาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/326552>

190 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2566). อ่าน “กติกากาการเลือกตั้ง 2566”. *วารสาร NIDA Impacts*, 1(2), 34-37. สืบค้นจาก <https://anyflip.com/tiyxz/rcbr/>.
- บุษอรีย์ ยีหะมะ. (2563). *การเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรมกาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2562 จังหวัดสงขลา*. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า. สืบค้นจาก <https://www.kpi.ac.th/public/knowledge/book/data/1057>
- ไบโอไทย. (2566). *วิเคราะห์นโยบายเกษตรเลือกตั้ง 2566 ยังไปไม่ถึงกาการพลิกโฉมระบบเกษตรและอาหารที่ยั่งยืนและเป็นธรรม*. สืบค้น 1 ธันวาคม 2567. จาก <https://biothai.net/policy/fairtrade/5465>
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2554). *วิเคราะห์ผลเลือกตั้งและแนวโน้มรัฐบาลใหม่*. สืบค้น 28 กันยายน 2554, จาก ศูนย์ติดตามประชาธิปไตยไทย คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. จาก <http://www.tdw.polsci.chula.ac.th/>.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2565ก). “หมอระวี” โวยราคาร้านย่างตกต่ำ เดือนเดียวลด 16 บาท จี้ถาม 2 รมต.ปชป. ชาวสวนยางจะอยู่ยงไ้. สืบค้น 1 ธันวาคม 2567. จาก <https://mgronline.com/politics/detail/9650000062885>.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2565ข). *สุดทน! ชาวสวนยางภาคใต้รวมตัวเตรียมยื่นหนังสือถึงนายกฯ แก้ปัญหาราคาคตกต่ำ*. สืบค้น 1 ธันวาคม 2567. จาก <https://mgronline.com/south/detail/9650000113033>
- พรธิดา เผื่อนทิม. (2566). *การเมืองเรื่องกาการเลือกตั้งของพรรคประชาธิปัตย์ในกาการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2562*. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พฤทธิสาดณ ชุมพล, ม.ร.ว.(2544). *ประชาธิปไตยแบบรัฐสภาในอังกฤษ*. กรุงเทพฯ:
ศูนย์ยุโรปศึกษาแห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพ็ญพิชชา มุ่งงาม. (2564). *ข้าแต่ละ 3 ระบบเลือกตั้งแบบไหนได้อะไร เสียอะไร?*
สืบค้น 1 ธันวาคม 2567, จาก <https://www.the101.world/three-voting-systems/>.
- วารุณี ทีเลิศพันธ์. (2560). *การสร้างฐานคะแนนเสียงของพรรคประชาธิปัตย์ในภาคใต้*.
(ดุขฎิณีพนธ์ปรัชญาดุขฎิณีบัณฑิตการเมือง). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.
- วีระศักดิ์ พิภคศรี. (2563). *ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
กรุงเทพมหานครของพรรคประชาธิปัตย์ในปี พ.ศ. 2562*. (วิทยานิพนธ์
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยรังสิต.
- สิริยา รัตน์ช่วย. (2550). *ผลกระทบของโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองต่อ
ความผูกพันพรรค
การเมืองของประชาชนในภาคใต้: ศึกษาอำเภอเมืองและอำเภอวังวิเศษ
จังหวัดตรัง*. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สุรพงษ์ ชัยจันทร์. (2538). *ความผูกพันต่อพรรคการเมือง: ศึกษากรณีข้าราชการตำรวจ
กองบัญชาการตำรวจ
นครบาลกับความผูกพันต่อพรรคประชากรไทย*. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร
มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

192 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

สันทัด โปธิสา. (2566). *เผยตัวเลขคนไทยแต่ละเจเนอเรชัน ตัวแปรสำคัญเลือกตั้ง*
2566. สืบค้น 9 พฤศจิกายน

2567, จาก <https://www.thaipbs.or.th/now/content/61>

ศุทธิกานต์ มีจั่น. (2563). *พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งและการหาเสียง*
เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

พ.ศ. 2562 จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*. 18(1), 89-107.

ไอลอว์, 2566. *เลือกตั้ง 66: ย้อนดูผลการเลือกตั้งเขตสุสีปี 62 สะท้อนทุกเสียงมี*
ความหมาย. สืบค้น 1 ธันวาคม 2567, จาก

<https://www.ilaw.or.th/articles/5713>.

Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell. (1966). *Comparative Politics:
A Developmental Approach*. Boston: Little & Brown.

Lucien W. Pye. (1966). *Aspects of Political Development*.
Boston: Little & Brown.

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 193

ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

ข้อตกลงเบื้องต้น

194 วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 1 ฉบับพิเศษ

ข้อตกลง

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นวารสารที่มีกำหนดออก ปีละ 2 ฉบับ (มกราคม-มิถุนายน และกรกฎาคม-ธันวาคม) บทความที่ได้รับการตีพิมพ์อยู่ในรูปของบทความวิจัย บทความวิชาการ บทความปริทัศน์ บทวิเคราะห์และแนะนำ หนังสือ โดยจะต้องไม่เคยตีพิมพ์มาก่อน และบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ต้องผ่านการ พิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิและได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ

การเตรียมต้นฉบับ

บทความที่รับพิจารณาตีพิมพ์ต้องพิมพ์เป็นภาษาไทย ภาษาอังกฤษหรือภาษาอื่น ๆ ต้นฉบับพิมพ์ด้วยกระดาษเอ 5 ความยาว ไม่เกิน 30 หน้า และมีส่วนประกอบดังนี้

1. ชื่อเรื่องบทความ ชื่อผู้เขียน
2. ตำแหน่งทางวิชาการและหน่วยงานที่สังกัด (ถ้ามี)
3. บทคัดย่อ (abstract) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
4. คำสำคัญ (keywords)
5. การอ้างอิง ให้มีการอ้างอิงในเนื้อหา และอ้างอิงท้ายบทความ เอกสารที่ผู้เขียนบทความใช้อ้างอิงให้จัดเรียงตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่ง (จัดเรียงภาษาไทยก่อนภาษาอื่นๆ)

ส่งบทความต้นฉบับได้ทาง Website ที่ https://so19.tci-thaijo.org/index.php/polsci_ubu

กองบรรณาธิการจะแจ้งผลการได้รับบทความและผลการพิจารณาให้ทราบผ่านทางอีเมลและทางระบบ ThaiJo

รูปแบบในการอ้างอิง

ตามแบบ APA (American Psychological Association)

หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. (ฉบับพิมพ์). สถานที่พิมพ์: ผู้จัดพิมพ์.

บทความในวารสาร

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, ปีที่ (ฉบับที่), เลขหน้าที่ปรากฏ

บทความจากเว็บไซต์

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ค้นเมื่อ วัน เดือน ปีที่สืบค้น, จาก URL เว็บไซต์.

ที่อยู่ในการติดต่อ

กองบรรณาธิการวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

85 ถนน โชคชัย-เดชอุดม ตำบล ชาติ อำเภวารินชำราบ อุบลราชธานี

34190 E-mail: polsciubujournal@hotmail.com

Website : https://so19.tci-thaijo.org/index.php/polsci_ubu

*****